

RAMAZAN KÖLGƏSİNDƏ

**(Böyük Allah ayı Ali Dini Lider həzrət
Ayətullah Xameneinin nitqində)**

**Tərtib edən: İslam İnqilabı Mədəniyyət və
Tədqiqat İnstitutu ("Qədir" informasiya mərkəzinin
həmkarlığı ilə)**

Kitabın adı:.....Ramazan kölgəsində
Tərcümə edən:..... M. Əzizoğlu
Nəşr edən:....."Üfüqə-fərda"
Çap tarixi:.....2012
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....3000

Giriş

Ramazan ayı İslam təqvimində qəməri ayların doqquzuncusudur. Bu ay, həmçinin Quranda adı çəkilən yeganə aydır (ərəblər onu "məzruq ay", yəni ruzi verilmiş ay adlandırırlar). Bu ay daxil olduğu ilk gündən bu günədək bütün müsəlmanlar tərəfindən hörmətlə qarşılanmış, müqəddəs hesab olunmuşdur. Dünya durduqca da onun bilavasitə Allaha aid olan əzəmət və təntənəsi qorunacaq, daha da inkişaf edəcəkdir. Bu əziz ayın anbaanını dərk etmək, yaşamaq – əslində bu behişt qapılarının insanların üzünə açılmasından xəbər verir – hər adama nəsib olmayan böyük uğurdur. Belə bir insan özünün səadət, xoşbəxtlik yolunda olduğunu duyacaq və ilahi nur çeşməsində könlünü, vücudunu yuyacaq. Ramazan ayı nəfsi saflaşdırmaq, özünütərbiyə ayıdır. O, qunut qanadları ilə yer darlığından, mələkut genişliyinə uçuşdur.

*Gəldi alnaçıq, üzüağ bir ay –
Gəldi paklamağa, libas biçməyə.
Məndən bir Allaha səfər günləri
Fürsətdi əbədi yurda köçməyə.*

Ramazan ayının orucu bir növ ruhani varlıqlara, səmavi mələklərə bənzərlikdir. Çünki mələklərin qidası yalnız Uca Allaha həmd-səna etməkdir. Oruc tutan insan da yeməkdən, içməkdən əl çəkməklə, özünü qorumaqla (günahdan çəkinməklə) ilahi mələklərə bənzəyir. Əbu Reyhan Biruni "Asar əl-bağiyyə" əsərində "ramazan" (رمضان) sözünün "rəmza" (رمضاء) yəni qumlar, xırda daş

tozları (çınqıl) sözündən götürüldüyünü bildirmişdir. O, xatırladır ki, aylara ad qoyulan zaman növbə ramazana çatdı. Günəş düz, sütun tək saçmağa başladı. Çöl və biyaban istiləşdi, qızdı. Qumlar, çınqıllar isindi, közərdi. Bu səbəbdən həmin ayı yandırıcı isti münasibətilə ramazan adlandırdılar. Bu adın orucla (ərəbcə: siyam) da xüsusi uyğunluğu, əlaqəsi var. Günəşin saçması, şüası qumluğu isitdiyi kimi, oruc da solğun könüllərə, soyuq qəlblərə iman istiliyi, mərifət gümrahlığı bəxş edir və günahları yuyur.

Mübarək ramazan ayının orucu müsəlmanları digər ilahi din daşıyıcılarından fərqləndirən fəzilətlərdən, imtiyazlardan biridir. Bu ilahi ayın digər peyğəmbərlərin (ə) ümmətlərinə vacib edilməməsi, müsəlmanların bu baxımdan İslam Peyğəmbəri (s) istisna olmaqla digər peyğəmbərlərlə (ə) bərabər səviyyəyə qaldırılmasının göstəricisidir. Bu haqda İmam Cəfər Sadiqdən (ə) nəql olunan bir hədisdə deyilir: "Allah-Taala mübarək ramazan ayının orucunu keçmiş peyğəmbərlərdən (ə) heç birinin ümmətinə, ardıcılılarına vacib etmədi". Qiyas (həzrətin (ə) müridlərindən biri idi) təəccüblə soruşdu: *"Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!"* ("Bəqərə", 183) "Amma sizin buyuruğunuz, Quran ayəsi ilə ziddiyyət təşkil edir". İmam Sadiq (ə) buyurdu: "Səhv etməyin. Ramazan ayının orucu keçmiş peyğəmbərlərə (ə) vacib edilmişdir. Ayədə "keçmişlər"də məqsəd ilahi peyğəmbərlərin (ə) ardıcılları yox, özləridir. Demək, bu yolla Allah İslam Peyğəmbərinin (s) ümmətini digər ümmətlərdən fərqləndirmiş, imtiyaz və fəzilət bəxş etmişdir.

Belə bir sual meydana çıxa bilər ki, bəs səmavi kitablarda – Tövrat və İncildə oruc tutmaq haqqında deyilənlər nədir? Buna cavab olaraq demək lazımdır ki, bir tərəfdən sözügedən kitabların təhrif olunması, digər tərəfdən həmin kitabların nazil olması, yazıya alınması arasındakı böyük zaman fasiləsi belə göstərir: həzrət Musa (ə) və həzrət İsanın (ə) ardıcılıarı o həzrətdən sonra onları təqlid edərək müəyyən günlərdə oruc tuturdular və bəzən indi də bu ənənəni davam etdirirlər. İslam dinində mübarək ramazan ayının orucu o qədər əhəmiyyətli, o qədər yüksək dəyərlidir ki, Peyğəmbər (s) onun haqqında buyurur: Allah-Taala buyurmuşdur: "Oruc mənə məxsusdur və onun mükafatını mən özüm verəcəyəm".

*Tanrı deyir oruc aiddir mənə,
Oruc tutan gəlməz mənim qəhrimə.
Ramazanda oruc tutsa bir adam
Uzaq dursa bu günlərdə haramdan
Hər iki dünyada var mükafatı,
Hər iki dünyada ucadır adı.¹*

Əziz ramazan ayında insana ən yaxşı fürsət verilir ki, bədbəxtliklərin, geriləmələrin, günahların mənşəyindən olan öz nəfslərini riyazətə cəlb etsin. Susuzluğun, aclığın dadını dadmaqla zahiri dünya ləzzətlərindən uzaq qalmaqla, özünü tanımağa vaxt ayırmaqla öz zəifliyini, gücsüzlüyünü, ilahi əzəməti, qüdrəti dərk etsin. Əmir əl-Möminin (ə) buyurmuşdur: "Oruc, yalnız yeməkdən, içməkdən çəkinmək deyil. Əksinə, Allahın sevmədiyi bütün işlərdən çəkinməkdən ibarətdir". İmam Cəfər Sadiq (ə) yuxarıdakı hədisə əsasən buyurmuşdur: "Oruc halında gözünü, qulağını, dilini və digər üzvlərini də oruc

¹ "Mən la Yəhzuruhu əl-fəqih", c. 2, səh. 76

etməlisən. Gözlərin haram mənzərələri görməməli, qulağın halaldan başqasını eşitməməli, dilin yalan və nalayiq sözlərdən uzaq olmalıdır".¹

Heç bir amil oruc qədər insanı təkamül yolunda haram əyləncələrdən, yasaqlardan çəkindirə bilməz. İnsan oruc tutmaqla nəfs şeytanının fitnələrini neytrallaşdırma bilər. Oruc bir növ nəfsani istəklərlə hər tərəfli mübarizə növü, "böyük cəhad"ın bir nümunəsidir. Çünki əgər insan nəfsi zahiri dünya ləzzətlərindən pəhrizdə olmasa, büdrəmək təhlükəsinin daha çox olmasından əlavə təkamül yolu daşlıq olacaq. Bundan başqa, insanın zorakılarla, təkəbbürlülərlə mübarizədə mənəvi gücünün, ruhi iqtidarının amillərini uzaqlaşdırır, onu hürriyyətə, azadlığa sövq edir.

Lakin oruc da digər ibadətlər kimi fərqli mərtəbələrə, dərəcələrə malikdir. Onun mənəvi və ürfani incəliklərdən kənarında sırf vacib bir əməli həyata keçirtmək tərəfi də var. Sırf orucu pozan şeylərdən çəkinmək şəkildə və Allaha görə tutulan, yalnız yeməkdən, içməkdən, cismin pak olmasından ibarət olan oruc ümumi kütlənin orucudur. Bu növ oruc öz yerində məqbul və bəyənilmiş olmasına baxmayaraq, əsla xüsusi insanların tutduğu orucun yerini tuta bilməz. Xüsusi oruc o orucdur ki, onda şəriət baxımından orucu pozan şeylərdən pəhriz etməklə yanaşı adamın qəlbi də oruc olur və Allahdan başqasına əsla nəzər salmır. Nəfsi qorumaq, ona nəzarət, məsələlərin həqiqətinə qəlb gözü ilə baxmaq əsil orucun əlamətlərindəndir. Bu oruc insanı təqyaya, müvəffəqiyyətə (qiyamət günü Haqq divanında üzü ağ çıxmağa) və nəticədə mələklərin xüsusiyyətlərinə, izzətlərinə çatdırır. Bu orucda oruca görə zahiri mükafatlardan söhbət gedə bilməz. Burada söhbət mənəvi

¹ "Vəsail əş-şiiə", c. 10, səh. 165

kamillikdən, nurdan gedir. Necə ki, ramazan ayının səhər dualarında oxuyuruq: "İlahi, həqiqətən mən səndən nurunu tam nurluluğu ilə və bütün saçan nurunu diləyirəm"¹.

Qıyası, xüsusi oruc iftar vaxtı "liqaullah"da olan orucdur. Həqiqətən, əgər insan ramazan ayında "liqaullaha" çatmasa, orucun mahiyyətinə çatmamışdır. İslam Peyğəmbəri (s) mübarək ramazan ayının orucu haqqında buyurmuşdur: "Oruc, şeytanın çöhrəsini qaraldır".²

Şübhəsiz, şeytanın üzünün qaralmasına gətirib çıxaran oruc, yalnız yeməkdən və içməkdən pəhriz olunan oruc deyil.

Şübhəsiz, oruc və orucluğu haqqındakı hədislərdə əziz İslam Peyğəmbərinin (s) və məsum imamların (ə) məqsədi ümumi oruc yox, xüsusi orucdur. Ramazan ayı ilə bağlı nəql olunan məşhur hədislərə (İftitah, Əbu Həmzə Sümali, Səhər duaları) də diqqət etsək, onlardan xüsusi insanların tutduğu orucdan söhbət getdiyini başa düşərik. İlahi ziyafətdə açılan süfrə yalnız insan bədəninin ehtiyacını ödəmək üçün deyil. Bu daha çox bəşər ruhunu qidalandırmaq məqsədi güdür. Bu süfrədə – ruhun qidası olan – mütilik, namaz, dua, zikr və raz-niyazdan başqa bir şey görmürük. Başqa sözlə, xüsusi insanların ehtiyacı olan qida da bunlardan başqa bir şey deyil.

Ramazan ayı yeganə aydır ki, onun müsbət xüsusiyyətləri, müxtəlif yönləri haqqında mütəvatir (rəvayətçi silsiləsi məsumə çatan) rəvayətlər, hədislər, təfsirlər, şərhlər mövcuddur. Belə ki, ramazan ayı ilə bağlı bütün deyilənlərin, yazılanların bir hissəsi

¹ "Bihar əl-ənvar", c. 94, səh. 369

² "Əl-Kafi fi əl-üsul", c. 4, səh. 62

toplanarsa, böyük və faydalı bir ensiklopediya olacaqdır. Bu ay haqqında Peyğəmbərdən (s), məsum imamlardan (ə) nəql olunan hədislərdən, nurlu Quran ayələrindən əlavə, İslam dünyasının bir çox alimləri, hətta qeyri-müsəlman tədqiqatçılar bu ay haqqında ilk dəfə daxil olduğu gündən bugünədək hər biri bir şəkildə elmi töhfələrini vermiş və fikir bildirmişlər.

Böyük Rəhbər Ayətullah Xamenei də Quran ayələri, hədislər və rəvayətlərin işığında bu əziz ayın yüksək məqamını İslam ümmətinin müxtəlif kəsimləri üçün bəyan etmiş, açıqlamışdır.

Qarşınızdakı toplu Böyük Rəhbərin ramazan ayı ilə bağlı bəyanatlarından, bu mübarək ayın müxtəlif yönləri ilə bağlı müxtəlif təbəqələr üçün söylədiyi nitqlərindən ibarətdir. Toplu "Qədir" informasiya mərkəzi tərəfindən tərtib edilmişdir. Ümidvarıq ki, hörmətli oxucular kitabın məzmunu haqqında düşünəcək, bu mübarək ayı layiq olduğu şəkildə tanıyacaqlar.

İslam İnqilabı Mədəniyyət və Tədqiqat İnstitutu

BİRİNCİ HİSSƏ

ƏHKAM VƏ TƏBLİĞ

İstihlal – müsbət və vacib bir iş

On iki ayın ən həssas hilalı şəvval ayının hilalıdır. Əlbəttə, qardaşlar və bacılar bilməlidirlər ki, hilalı axtarmaq (ayın görünməsini müəyyənləşdirmək), ayın girişini təyin etmək bütün aylarda, bütün şəraitlərdə müsbət və lazımlı bir işdir. Çünki bizim bütün şəri, islami hesablamalarımız, qəməri ayları ilə aparılır. Misal üçün, siz rəcəb ayının birinci, on üçüncü, iyirmi yeddinci, şəban ayının on yeddinci günlərinin – hər birinin özünəməxsus müstəhəb əməlləri var – fəzilətindən yararlanmaq istəsəniz, bu günləri dəqiqləşdirməlisiniz. Bu, yalnız hilalın görünməsini müəyyənləşdirməklə mümkündür. Digər tərəfdən isə ramazan ayının orucu, həcc mövsümü, Ərəfə günü, Qurban bayramı və digər bir çox bu kimi vacib əməllər sizin ayın başlanmasını bilməyinizdən asılıdır.

Lakin şəvval ayı bu baxımdan digər aylardan daha önəmlidir. Məsələ vaciblə haram arasında dövr edir. Yəni əgər siz dünən gecə hilalı görsəydiniz bu günün orucu haram olacaqdı. Görməyibsizə bu günün orucu vacibdir. Demək, Fitr bayramı günü məsələ vacib və haram məsələsidir. Buna görə də istihlal, yəni ayın görünməsini araşdırmaq, ilk gecənin ayını görmək üçün çalışmaq, vacibdir. Əgər başqalarının gördüyünü də bilsəniz kifayətdir.

Hazırda təəssüflər olsun ki, ayın görünməsi üçün söylər çox azdır. Qabaqlar isə çox idi. Xüsusilə mən Məşhəd şəhərində şahid olmuşam ki, ilk gecənin ayını görmək istəyi çox geniş hal almışdı. Ənənəyə görə şəvval ayının ilk gecəsi olacağı ehtimal olunan gecə camaat

dəstə-dəstə keçidlərə, prospektlərə, bazarların başına, evlərin üstünə, xüsusilə məscidlərin banına toplaşır, ayı görməyə çalışdılar. Demək, yadınızda olsun ki, bu vərdişi özümüzdə formalaşdıraraq bütün aylarda xüsusilə də bu həssas aylarda – şəvval və ramazan ayları, zilhicce ayı – ayın başlanğıcını dəqiqləşdirək.¹

AYIN ƏVVƏLİNİN SÜBUT OLUNMASI YOLLARI

Ayın əvvəli necə sübut olunur? Bunun bir neçə yolunu qeyd etmişlər:

Ayın başlanğıcını sübut etməyin (dəqiqləşdirməyin) yollarından biri ayın (hilalın) görünməsidir. Əlbəttə, bu şərtlə ki, ayın yerini biləsiniz, başınız çıxsın. Bir az tanışlıq kifayət etmir.

Tehran alimlərindən biri – Allah ona rəhmət eləsin – deyirdi: "Nəcəfdə Axund mədrəsəsinin banına çıxmışdıq. Tələbələr ramazan ayının son günü ayı görməyə çalışırdılar. Yaşlı bir kişi də oturmuş, iftar süfrəsini açmışdı. Amma o, ayı görməyə gəlmirdi. Sonda ayı gördülər. Bir-birlərinə göstərdilər. Bandan düşmək istədikdə həmin kişinin yanından keçirdilər. Tələbələrdən biri dedi ki, - misal üçün, – "Şeyx Məhəmməd, sən ayı görməyə gəlmədin?" Dedi: "Siz ayı gördünüzmü?" Dedilər: "Bəli, gördük". Dedi: "Harada idi". Dedilər: "Orada". Yaşlı kişi başını yelləyib dedi: "İndi, o tərəfə baxın". Tələbələr kişinin göstərdiyi istiqamətə baxdıqda ayı gördülər. Maraqlı burasıdır ki, hamısı yarım saat başlarını qatmışdılar, bir şey görmüşdülər, bir-birlərinə göstərmişdilər. Həqiqətən də inanmışdılar ki, çox hündür, yaxşı, aydın, dumansız ay görüblər.

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

Əlqərəz, yollardan biri insanın özünün görməsi və ayı gördüyünə əmin olmasıdır. Hətta (şəriət) hakiminin hökmü bunun əksinə olsa belə, insan öz bildiyinə əməl etməlidir. Yəni burada meyar onun özünün gördüyüdür. İkinci yol ayın müşahidəsinin yayılması, hamı tərəfindən təsdiq olunması və bunun insanda əminlik yaratmasıdır. Yəni hər tərəfə yayılmalıdır ki, bu gecə ayın əvvəlidir. Hamı deyir ki, çoxlu insanlar görmüşlər. Hamı eşitdiyini deyir. İnsan bunları hamıdan eşidir və onda əminlik yaranır.

Üçüncüsü, iki ədalətli şəxsin şəhadət verməsidir. Burada etimadlı olmaq kifayət deyil, ədalət əsasdır. Bu, kiçik məsələ deyil. Müsəlmanların bayram günüdür. İnsan ona uyğun əməl etmək istəyirsə, yaxud hakim hökm vermək istəyirsə, ayağını elə yerə qoymalıdır ki, sürüşməsin, laxlamasın. Əmin olmalıdır.

Xeyir! Ədalət şərtidir. Özü də bir nəfər yox, iki nəfər ədalətli və məlumatlı, heç zaman yalan deməyən şəxs olmalıdır. Elə adamlar olmalıdır ki, aydan başları çıxmalıdır. Sözlərindən onların düzgün başa düşdüyü anlaşılmalıdır.

Bəzən insanlar evin üstünə, bana çıxırlar, ayı gördüklərini sanırlar. Amma yanırlar. Mən qabaqlar görmüşdüm ki, başı çıxan insanlar şahid istəyirdilər. Soruşurdular ki, ayı necə gördünüz? Misal üçün deyir ki, ay bu şəkildə idi. Ayın iki tərəfi aşağı tərəfə idi. Məlum olur ki, o, ayı görməyib. İlk gecənin ayı bu şəkildə olmur. Birinci gecənin ayının hər iki tərəfi yuxarı tərəfə olur. Demək, əgər bir şəxs ədalətli də olsa, gəlib desə ki, ayı gördüm belə idi (yəni hər iki tərəfi aşağıya doğru idi) məlum olacaq ki, yalan demir, amma səhv edir. Bu da məqbul deyil. Mütləq səhv etməyən iki ədalətli şəxs olmalıdır.

Digər bir yol hakimin (şəriət hakiminin) hökmüdür. İslam hakimi "bu gün ayın əvvəlidir", – deyər hökm verərsə, tərəddüddə olan bütün şəxslər onun hökmünə uyğun əməl etməyə borcludurlar. Əgər kimsə özü görsə, yaxud bilsə ki, hakim bu hökmdə filankəsin şahidliyinə əsaslanır və s. ədalətli, yaxud bilici deyil, səhv edib, o zaman əmin olduğu şəkildə əməl etməlidir. Əgər kimsə bunu bilsə, hakimin hökmünə əməl etməyə məcbur deyil. Lakin küçədə, bazarda öz işləri ilə məşğul olan, ayı görməyə getməyən və ya məlumatı olmayan, vəziyyətin nə yerdə olduğunu bilməyənlər, axtarmış, lakin bir nəticə ala bilməmiş insanlar, hakimin hökmü ilə bu günün və ya bu gecənin Fitr bayramı və ya bayram gecəsi olduğunu, yaxud ayın əvvəli olduğunu bilməlidirlər. Onların hamısına itaət göstərmək vacibdir. Müctehid və ya müqəllid, alim və ya cahil olmalarında fərqi yoxdur. Hamı hakimin hökmünə uyğun olaraq əməl etməyə məcburdur.¹

RAMAZAN AYINDA YEYİB-İÇMƏYİN HÖKMÜ

Əgər kimsə ramazan ayında bilərəkdən yeyib-İçsə, həm orucu batildir, ramazan ayından sonra qəzasını tutmalıdır, həm də kəffarə verməlidir. Kəffarə altmış gün orucdan ibarətdir. Onun otuz bir günü ardıcıl tutulmalıdır. Əgər bu qədər oruc tuta bilməsə altmış miskini (yəni olduqca yoxsul, yaxud iş qabiliyyətini itirmiş səfil) yeməklə doyurmalıdır. Bu bilərəkdən yediyi və ya içdiyini təqdirdədir. Amma oruc olduğunu unudub unudqanlıqdan bir şey yesə, orucu batil deyil. Əlavə bir ödənc də ödəməməlidir.

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

Ramazan ayının günündə əgər günortadan qabaq vətəninizdən və ya məskunlaşdığınız yerdən səfərə çıxsanız, sizin o günkü orucunuz batil olacaq. Əgər günortadan qabaq səfərə çıxsanız, günortadan qabaq da qayıtsanız, səfərdə olduğunuz müddətdə bir şey yeməmişinizsə, qayıtdıqdan sonra oruc niyyəti edə bilər və həmin günü oruc tuta bilərsiniz. Misal üçün, fərz edək ki, siz günortadan öncə Tehrandan çıxıb Kərac şəhərinə gedibsiniz. Sonra yenə Tehrana qayıdıbsınız. Bir halda ki, hələ günortadan qabaqdır. Əgər bu arada bir şey yeməmişinizsə, bir şey içməmişinizsə, yaxud orucu pozan digər şeylər etməmişinizsə, Tehrana qayıtdıqdan sonra oruc niyyəti edərsinizsə, orucunuz düzgündür.

Əlbəttə, səfərdə oruc niyyət etmək olmaz. Getdiyiniz və qayıtdığınız müddətdə siz oruc deyilsiniz. Səfərdə oruc tutmaq haramdır. Əgər bir şey yemək istəsəniz, yeyə bilərsiniz. Lakin əgər bir şey yemədən qayıtsanız, gecəyədək oruc tuta bilərsiniz.

Ramazan ayında xəstəlik, səfər və ya hər hansısa digər səbəbdən oruc tutmasanız, yaxşı və bəlkə də müstəhəbdir ki, tox olduqda yemək yeməyəsınız. Qarnınızı yeməklə doldurmayasınız. Lakin əgər xəstəlik və ya ehtiyac üzündən olarsa, eybi yoxdur. Daha yaxşısı budur ki, ramazan ayında, hətta oruc olmayanlar belə çox yox, yalnız zəruri olduğu qədərincə yesinlər və ya içsinlər ki, orucluğu heysiyyəti bu baxımdan da qorunmuş olsun.¹

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

MÜBARƏK RAMAZAN AYINDA SƏFƏR HÖKMLƏRİ

Səkkiz fərsəx məsafə qət etmək insanın namazının səfərdə qəsr (4 rəkətli 2 rəkət) olmasına səbəb olur. Əlbəttə, istər bu səkkiz fərsəxlik məsafə birbaşa qət edilsin, - yəni, təqribən 44 və ya 45 km – istərsə də gedib-gəlmək birlikdə səkkiz fərsəx olsun. Yəni dörd fərsəx gedin və həmin yolu və ya onun qədər yolu qayıdın. Bunu hamı bilir ki, əgər ramazan ayında kimsə səfərə çıxarsa, - özünəməxsus şəraitdə - və bu qədər məsafəni qət edərsə, ona oruc vacib deyil. Yəni şiə məzhəbinə görə, səfərdə oruc tutmaq haramdır. Əlbəttə, əhli-sünnə də səfərdə oruc tutmağı vacib hesab etmir. Amma haram olduğunu da bildirmir. Onlar deyirlər ki, insan səfərdə oruc tuta bilər. Şiə alimlərinin fikrincə isə səfər halında oruc tutmaq icazəli deyil.

Əgər bu səfər həyata keçərsə, belədir. Onun özünəməxsus şərtləri var ki, risalələrdə geniş şəkildə şərh edilib. Şərtlərdən biri budur ki, səfərin gerçəkləşməsi üçün insan “tərəxxüs” həddini keçməlidir. Misal üçün, fərz edin ki, siz məskunlaşdığınız şəhərdən və ya müvəqqəti (on gündən çox) qalmaq istədiyiniz şəhərdən ramazan ayında, gündüz səfərə çıxmaq istəyirsiniz. Nə qədər ki, tərəxxüs həddini keçməmişsiniz, əgər namaz qılсанız, qəsr qılmaq haqqınız yoxdur, orucunuzu poza bilməzsiniz. Tərəxxüs həddini keçdikdə səfər hökmləri qüvvəyə minəcək. “Həddi-tərəxxüs” budur ki, siz şəhər divarları və ya şəhərin qaraltısı görünməyəcək bir yerə çatasınız.

Bəziləri ramazan ayında gündüz səfərə çıxmaq istədikdə, misal üçün, sübh saat səkkizdə səfərə

çıxacaqlarını qərara aldıqda, səfərdən sonra oruclarının pozulacağını bildikləri üçün hələ səfərə çıxmazdan öncə oruc hökmlərinə riayət etmirlər. Səbh oturub yemək yeyirlər. Hələ səfərə çıxmazdan, ya həddi-tərəxxüsü keçməzdən öncə səfər vəziyyətini yaradırlar. Bu, düzgün deyil. Səfərə çıxmaq istədiyiniz gün, səbh azanından sonra hələ orucsunuz. Səfər başlamamış, tərəxxüs həddini aşmadan orucu pozan iş görməyə haqqınız yoxdur.¹

ORUCUN BÜTÜN MƏSƏLƏLƏRİNƏ DİQQƏT ETMƏK

Orucu pozan, batil edən şeylərin birinci və ikincisi yemək və içməkdir. Təbii ki, əgər bilərəkdən gerçəkləşərsə, orucu pozur. Əgər ağız suyu toplanarsa, onu udmağın eybi varmı? Bu, orucu batil edən yemək və ya içmək hesab olunurmu? Cavab budur ki, yox. Hətta əgər ağız suyu yeməyi xatırlatmaqla ağıza toplansa belə, onu udmaq orucu batil etmir. Əgər sinə və ya digər yerdən gələn bəlgəm ağız adlanan boşluğa daxil olarsa, onu udmaq olmaz və orucu batil edir. Əgər qidanın qırıntıları, xırda hissələri diş arasında qalarsa, sonra həmin qırıntılar dilinizin üzərinə gələrsə və onu bilərəkdən udarsanız, orucunuz batil olar və bu, yemək hesab olunur. Hətta əgər misal üçün, dərzi əlindəki sapı ağzına salsa, onu ağzının suyu ilə islatsa, yenidən çıxarıb vərdişinə uyğun şəkildə mexaniki olaraq bir də ağzına aparsa, eybi var. Əlbəttə, bu o haldadır ki, həmin sapa rütubət keçsin və bu “rütubət ağız suyuna qarışib getdi və

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

hiss olunmadı” deyə bilməyəcək qədər olsun. Məqsəd budur ki, ramazan ayında gündüz yeyib-içə bilməzsiniz. Tam diqqətli, muğayat olmalısınız ki, bu yeməmək və içməmək düzgün şəkildə, diqqətlə gerçəkləşsin. Orucun bütün məsələlərində bu diqqət lazımdır.¹

FİTRƏNİ NECƏ ÖDƏMƏLİ?

Hər bir kəsin özü və ailəsindən olan digərləri üçün təqribən üç kiloqram miqdarında ən çox istifadə olunan yeyinti məhsullarından verməlidir. Yəni, camaatın adətən yemək üçün istifadə etdiyi qida məhsulu, misal üçün, buğda verməlidir. Bu məsələ ilə bağlı müxtəlif fikirlər var. Dörd dənli bitkidən başqa qida məhsulu vermək olarmı? Bunlardan hansı daha məqsədəuyğundur? Bütün bu suallara müxtəlif alimlər tərəfindən fərqli cavablar verilmişdir. Lakin İran xalqının bugünkü durumuna görə bu məsələlərin fərqi olmadığından əgər hər bir fitrə üçün (adambaşına) üç kiloqram buğda və ya onun dəyəri ayrılrsa, şübhəsiz, kifayətdir. Bu əməl mükəlləfə (şəri vəzifəli şəxsə) ayın son gününün günbatanından, yəni Fitr bayramının axşamından vacib olur. Ehtiyat budur ki, onu Fitr bayramının namazını qılmazdan öncə – bu hökm Fitr bayramının namazında iştirak etmək istəyən adama aiddir – verəsiniz. Demək, siz bu gecə öhdənizə nə qədər düşdüyünü hesablayıb, pulunu çıxarsanız və sabah sübh bayram namazına getməzdən öncə lazımı yerə çatdırsanız daha yaxşıdır. Əlbəttə, bayram namazından sonra da versəniz eybi yoxdur. Ehtiyat budur ki, hər bir şəhərin sakini öz fitrəsini həmin şəhərin yoxsullarına versin.

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

"İmdadi-Xomeyni" və digər bu pulları camaatdan yığıb, lazımi yerinə çatdıran komitələrin də – bu, çox yaxşı və müsbət işdir – bu məsələyə riayət etmələri yaxşı olar. Yəni, bu, ehtiyata uyğundur.¹

FİTRƏNİN ÖDƏNİLMƏSİ İLƏ BAĞLI HÖKMLƏR

Fitrə zəkati ilə bağlı digər bir məsələ də var. Qonaq qonaq olduğu müddətdə sizin ailənizdən sayılır. Demək, bayram axşamı gün batmazdan öncə evinizə bir qonaq gəlsə, gün batanaq və bayram gecəsi başlananadək qalsa, onun fitrəsi də sizə vacibdir. Fitrəsi başqasına vacib olanın isə üzərinə hər hansı bir məsuliyyət düşür. Lakin əgər bilsək ki, fitrəni verməli olan adam verməyib, vacib ehtiyata görə özü verməlidir. Yəni əgər siz bu gecə bir yerə qonaq getsəniz, fitrəniz ev sahibinin boynuna düşsə, ev sahibinin məsələdən hali olmamasını görsəniz və ya məsələyə əhəmiyyət vermədiyini, fitrənizi ödəmədiyini görsəniz, vacib ehtiyata görə fitrənizi özünüz ödəməlisiniz.

Fiqhə görə fitrə ən çox istifadə olunan qida məhsulu olmalıdır. Həmin qida məhsulu olmasa da olar. Məsəl üçün, bizim ölkəmizin əksər yerlərində buğda çörəyindən istifadə olunur. Lakin camaat yalnız buğda çörəyi ilə kifayətlənmir. Bəzən çörəklə yanaşı başqa şeylər də yeyirlər. Lakin ən çox yeyilən qida məhsulu buğda çörəyidir. Yaxud ölkənin bir çox bölgələrində ən çox yeyilən yeyinti məhsulu düyüdür. Fitva budur ki, əgər üç kilo buğda, düyü və ya onların dəyəri verilərsə, inşaallah kifayət edər. Əgər kimsə daha çox verə bilərsə, daha yaxşı olar. Çox yaxşı olar ki, fitrə həmin şəhərin

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

yoxsullarına verilsin. Bizdən soruşurlar: Fitrəni qaçqınlara və ya başqalarına verə bilərikmi? Əlbəttə, əgər kimsə bilsə ki, müsəlman qardaşı pis vəziyyətdədir, ona kömək etmək şəriətə görə vacibdir – buna şübhə yoxdur. Lakin sizin yaşadığınız şəhərdə ehtiyaclar varsa, yaxşı olar ki, fitrəni ona verəsiniz. Gördüyünüz kimi, bir çox yoxsullar, fitrə almaq səlahiyyəti olanlar Fitr bayramını gözləyirlər ki, onlara pul verilsin, bir az vəziyyətləri yaxşılaşsın. Onları məyus etmək olmaz¹.

BAYRAM NAMAZI

Bayram namazı çox fəzilətli və ruhani namazdır. Bu namazda dua, yalvarış, ağlamaq və Allaha diqqət var. Fitr bayramı namazı fərqli namazdır. Əlbəttə, müxtəlif nəzəriyyələr var. Hazırkı dövrdə bayram namazı vacibdir, yoxsa müstəhəb? Camaat namazı şəklində qılına bilərmə? Hər halda siz savab qazanmaq məqsədilə Fitr bayramının namazında iştirak etsəniz və namazı camaatla qılarsınız, şübhəsiz, savab qazanacaqsınız.²

RAMAZAN AYINDA RUHANILƏRİN VƏZİFƏSİ

Ramazan ayının və təbliğ üçün sayılı günlərin qədrini çox bilmək lazımdır. Bu günlərdə camaat hazırdır. Əlbəttə, informasiya vasitələri – radio, televiziya və qəzetlər – İslamı təbliğə qulluq edirlər. Amma bizim minbər ənənəmiz, yəni dinləyicinin qarşısında əyləşmək,

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

² Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

onunla üz-üzə danışmaq müstəsna bir şeydir. Bunu əldən verməyin. Bu, çox əzəmətli, dəyərlı və mühüm şeydir.

RAMAZAN AYI ƏN YAXŞI FÜRSƏTDİR

Məscidlərdə, minbərlərdə, Quran məclislərində, camaatın toplaşdığı bütün dini yığıncaqlarda camaatı (Allahın əzabı ilə) qorxutmaq lazımdır. Allaha şükürlər olsun ki, siyasi və ictimai məlumatlandırma, camaata geniş siyasi görüş vermək hərəkatı inqilabdan öncədən başlamışdır. Bu gün də var və davam edir. Bu məlumatlandırma ilə yanaşı camaatda mənəviyyat ruhunu da oyatmaq lazımdır. Bu iş üçün ramazan ayı ən münasib fürsətdir.¹

RUHANI KƏLAMININ TƏSİRİNİN BAŞLICA AMİLİ

Əlbəttə, özümüzdən də başlamalıyıq. Camaat bizim əməlimizə baxır. Ruhaninin sözü o zaman keçərli olacaq ki, dünya bəzək-düzəyinə etinasız olduğunu əməldə göstərsin. Göstərməlidir ki, dünya vurğunlarının könullərində olan tamah onda yoxdur. Bunu gərək camaata göstərək. Ruhaniyyət bu heysiyyətə, abıra təqva sayəsində nail olmuşdur. Bu, pəhrizkarlıq, dünya bəzəklərinə etinasızlıqdan qorunmaqdır.

Əlbəttə, dünya malına etinasızlıq orta səviyyədə həyat sürməklə ziddiyyət təşkil etmir. Dünyanın ardınca qaçmaq, rahat, yaxşı, əyan və təmtəraqlı həyat nümunələrini istəmək onun üçün çalışmaq – dünya əhlinin ömrü anbaan belə şeylərin ardınca getməklə keçir – ruhani, elm əhli şəxsiyyətindən aşağıda durur. Camaat bunu bizdə görməlidir, hiss etməlidir.

¹ Ali Dini Liderin bir qrup ruhani ilə görüşdə nitqi (1369. 12. 22)

Haqq, ilahi maarifi camaata çatdırmaqla, onlara Allahın əzabını xatırlatmaqla bu ramazan ayını abadlaşdırın. Camaatı təqvaya, əmələ, Allahdan qorxmağa sövq edin. Qiyaməti və ilahi əzabı camaat üçün izah edin. Bu mövzudakı rəvayətləri camaat üçün oxuyun. Camaatın ürəyini Allahla tanış edin, aralarında ünsiyyət yaradın. Cihad, mübarizə, dayanıqlılıq, ölkə quruculuğu, dünya və axirət səadəti Allahla ünsiyyət, könülləri onunla tanış etmək sayəsində mümkündür.¹

TƏQLİDDƏ ƏN MÜHÜM MƏSƏLƏLƏRƏ RİAYƏT ETMƏK

Minbərdən çıxışlarda bir neçə nöqtəyə riayət etmək zəruridir:

Birincisi, camaatın ehtiyacıdır. Bu gün camaatın daha çox nəyə ehtiyacı var? Onu tapın. Bu gün camaatın əxlaqa və dərin inqilabi təfəkkürlərə ehtiyacı var. Meydana gəlmiş bu inqilab hansı əsaslar üzərində qurulmuşdur? Camaatın buna ehtiyacı var. Bunun haqqında düşünün. Ən yaxşı qaynaq da İmamın (İmam Xomeyninin) buyruqları, bəzi böyüklerin yazılı əsərləri, çıxışlarıdır. Şükürlər olsun ki, bizim bunları şərh edən böyüklerimiz olmuşdur. Əlbəttə, tədqiqatçılar üçün İslam hakimiyyəti və İslamın əhatəliliyi ilə bağlı Quran və hədislərə müraciət etmək zəruridir. İslamın həyat dini olması, ona ehtiyacın olması ilə bağlı tədqiqatlar qaçılmazdır.

İkincisi, mötədillikdir. Mötədillik heç bir halda ifrata varmamaqdır. Bəziləri minbərdə ifrata varırlar. İstər əxlaqi cəhətdən, istərsə də siyasi cəhətdən, fərqi yoxdur. İfrat bütün hallarda pisdır, yaxşı hal hesab olunmur.

¹ Ali Dini Liderin bir qrup ruhani ilə görüşdə nitqi (1369. 12. 22)

Əlbəttə, camaatın əxlaqi məsələlərə ehtiyacı var. Bizim bir əxlaqi inqilaba ehtiyacımız var. Camaatda, özümüzdə rəzilə keyfiyyətlərin kökünü kəsmək, ayə və rəvayətlərdə göstərilən həqiqi müsəlman keyfiyyətlərini inkişaf etdirmək üçün bu, labüddür. Amma belə də olmamalıdır ki, əxlaqdan danışdıqda, yaxud camaat üçün hədis oxuduqda günün məsələlərindən, inqilab məsələlərindən, həyat məsələlərindən, bu hadisə dolu işlərin tarixindən tamamilə kənarda qalaq. Dediym kimi, bəziləri minbərə çıxırlar. İnsan gedib oturub dinləyir. Sanki bu ölkədə əsla inqilab baş verməmişdir. Belə söhbət edirlər və vəziyyətdən tam uzaqdırlar. Bu da o tərəfdən ifratdır.

Siyasi cəhətdən də ifrat yanlıdır. Bəziləri minbərdə bütün sözlərini başlanğıcdan sonadək siyasi məsələlərə həsr edirlər. Sözlərində bir kəlmə belə olsun əxlaqdan, nəsihətdən, özünütərbiyədən, şəriət hökmlərindən əsər-ələmət yoxdur. Hətta misal üçün, görürük ki, filan xətib filan kənddə minbərə gedib Nikaraqua inqilabından söhbət edib. Necə oldu ki, Nikaraquada məğlub oldular? Yaxud misal üçün, Namibiya ölkəsinin meydana gəlməsi, keçmiş haqqında söhbət açır. Bu söhbətlərin nə əhəmiyyəti var? Artıq o bunu düşünmür. Fikirləşmir ki, bu məsələlər radioda, televiziya, qəzetlərdə müzakirə olunur. Bunları hamı deyir. Bu da bu tərəfdən ifratdır. İfrat heç bir halda yaxşı deyil.

Ramazan ayında minbəri dini hökmlərin – əməli, fərdi, kollektiv hökmlər – Qurandan və hədislərdən əxz edilmiş nəsihətlər, əxlaqi məsələlər, onlara dayanmaq, onlardan düzgün istifadə etmək, həmçinin günün məsələləri, camaatın inqilab qarşısında vəzifəsi, ölkə qarşısında vəzifəsi, dost və düşməni tanıtmaq arasında bölün. Demək, mötədillik və ifrata varmamaq da onun şərtlərindən biridir.

Riayət etməli olduğunuz digər bir məsələ isə mövcud vəziyyətin tələbidir. Bəzən bir söz doğrudur. Amma onu bəzi tribunallarda səsləndirmək yaxşı deyil və dinləyicinin diqqətini cəlb etməyəcək, inandırıcı görünməyəcək. Bizim deməyə sözüümüz çoxdur. Bəzi zəif nəqllərə, bəzi zəif hədislərə, hekayətlərə, bəzi zəif əsaslandırılmalara yer verməyin. Harda minbərə getsəniz, minbər güclü olmalıdır. Hətta aşağı təbəqə üçün olsa belə. Mən həmişə misal çəkirəm və deyirəm: "İbtidai məktəbin birinci, ikinci sinfi üçün hazırlanan dərslikdə yer verilən bu və ya digər riyazi məsələ riyaziyyatla bağlı yazılmış digər elmi kitablarda yazılanlarla eynidir. Birincidə deyirlər ki, əgər iki ədəd almaı digər iki ədəd alma ilə toplanan dörd ədəd alma edir. On il, iyirmi il də keçsə, inkişaf edən uşaq yenə də həmin məsələni oxuyur, dəyişən bir şey olmur. Birincidə səthi, sadə dil ilə, ikincisində isə digər dil ilə, daha yüksək səthdə deyilir. Belə də olmalıdır. Sadə deyin, amma yanlış əsla yolverilməzdir. Əlbəttə, keçmişdə ənənə şəklini almış bu minbər yığıncaqlarının bu gün də olması çox yaxşıdır. Lakin forma və məzmun baxımından islah olunmalıdır.¹

¹ Ali Dini Liderin Məşhəd tələbələri, alimləri və ruhaniləri ilə görüşdə nitqi (1369. 1. 4)

İKİNCİ HİSSƏ

RAMAZAN AYININ FƏZİLƏTLƏRİ

GÜNAHDAN UZAQ GƏZƏK

Öz təcrübi həyatımızla bağlı bir məsələni deyirəm ki, inşaallah daha çox canlanma, daha yaxşı irəliləmə olsun. O məsələ budur ki, Allaha yaxınlaşmaq üçün əsas məsələ günahları tərک etməkdir. Müstəhəblər, nafilələr, təvəssüllər, dualar və digər məsələlər ikinci dərəcəlidir. Əsas məsələ budur ki, insan özünün günah və yanlış əməllərinə mane olsun. Bu, təqva tələb edir. Təqva və pəhrizkarlıq insanın qazanmalı olduğu ən mühüm, ən birinci şeydir. Günaha mane olan da odur.¹

DUA VƏ DIQQƏTİN MANEƏLƏRİ

Günah icazə vermir ki, insan özünü, hətta ilahi məğfirətin sahilinə çatdırsın, ondan istifadə etsin. Günah qoymur ki, biz dua və diqqət əhval-ruhiyyəsi tapaq. Günah qoymur ki, biz özümüzə yenidən baxış keçirmək, özümüzü yenidən tərbiyə etmək fikrinə düşək. Çalışaq günahdan uzaq olaq. Bu, məsələnin birinci şərtidir.

Əlbəttə, günahlar müxtəlifdir. Müxtəlif fərdi və ictimai günahlar var. Əl, göz, dil və digər vasitələrlə meydana gələn günahlar. Ola bilər ki, müsəlman fərdlər üçün günah gizli qalmasın. Nəyin günah olduğunu bilirlər. Dua oxuyan, müstəhəb əməllər həyata keçirən, şəri vəzifəsini icra edən, amma bunlarla yanaşı günahdan çəkinməyən

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

şəxs sanki soyuqladığı halda qızdırmalı vəziyyətdə həm soyuqdəymə dərmanı qəbul edir, həm də soyuqdəymə üçün ziyanlı yeməklər yeyir. Bu halda təbii ki, o dərmanların xeyri olmayacaq. Əgər xəstə adam ona ziyan olan yeməyi yesə, ona ziyan olan əməli etsə, qəbul etdiyi pəreparatlar təsirsiz olacaq¹.

RƏHMƏT VƏ MƏĞFİRƏTDƏN İSTİFADƏ ZƏMİNİ

Rəhmət, məğfirət və ilahi mənəvi feyzdən istifadə üçün zəmin yaratmaq lazımdır və bu, günahı tərک etməklə mümkündür. Ona görə də siz Kümeyl duasında görürsünüz ki, Əmir əl-Möminin (ə) deyir: "İlahi, dualarımın qarşısını alan günahlarımı bağışla!"² Günahlar duanın qəbul olunmasına mane olur. Əbu Hənzə duasında oxuyursunuz: "İlahi! Mənimlə günahlarım arasında fasilə yarat".³ Vəzifələrimi həyata keçirməyimə mane olan, özümü sənə yaxınlaşdırma bilməyimə səbəb olan günahlarımı bağışla. Əsas məsələ günahı tərک etməkdir.⁴

İSLAM SİSTEMİNDƏ MÜHİT GÜNAHA BULAŞMIŞ DEYİL

Bir İslam hakimiyyətinin, sistemin ən mühüm müsbət tərəfi odur ki, orada mühit günaha aludə deyil. Tağut, dinsiz rejimlərdə mühit günaha aludədir. Əgər insan günah etməmək istəsə belə mümkün olmur. Hər şey

¹ 1 Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

² "Əl-İqbal əl-əmal", səh. 706

³ "Bihar əl-ənvar", c. 95, səh. 89

⁴ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

insanı günaha doğru sövq edir. İslam sistemində isə belə deyil. Günahkar var. Müxtəlif səviyyələrdə, müxtəlif peşələrdə, müxtəlif ağırlıqda günahlar var, nəinki yoxdur. Amma günahın yalnız şəxsi cazibəsi var. Yəni insanın nəfs istəkləri onu günaha sürükləyir. Bu sistem tağut və şeytani rejimdən fərqlidir. Orada günah həm də cəmiyyətin inkişaf meyarıdır. İslam sistemində günah inkişaf meyarı deyil. Əksinə, inkişafa ziddir, anti-dəyərdir.

GÜNAH GÜNAHDIR

Günahı kim edir etsin günahdır. Demək olmaz ki, bu şəxs həmin işi görür deyə eybi yoxdur. Yaxud yəqin eybi yoxdur. Xeyir! Günahı tanımaq, günahkarı da günah vasitəsilə tanımaq lazımdır. Kim günah iş gördüsə günahkardır. Filan şəxs bu işi görürsə, demək eybi yoxdur ki, görür, eybi olsaydı görməzdi təsəvvürü yanlış təsəvvürdür. Əlbəttə, doğruya yozmağın eybi yoxdur. Əksinə, bu çox yaxşıdır. Bütün möminlərin işlərini insan yaxşıya yozmalıdır. Nə qədər ki, mümkündür fəsada, günaha yozmaq olmaz. Amma kimsə bir aydın, aşkar günah iş görürsə onun kim olmasının fərqi yoxdur. Əksinə, fərqli insanlar günah edirlərsə, günahlarının cəzası, pisliyi daha da çox olacaqdır.¹

MƏLƏKUT ALƏMİNƏ PƏRVAZ VASİTƏSİ

Buna görə də əsas məsələ günahdan çəkinməkdir. Çalışaq bu ramazan ayında inşaallah nəfsimizi öyrəşdirməklə özümüzü günahdan uzaq tutaq. O zaman

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

mələkut aləminə yüksəliş müyəssər olacaq və insan üçün müəyyən olunmuş mənəvi seyrə çıxma biləcəkdir. Amma günah yükünün ağırlığı ilə belə bir şey mümkün deyil. Bu ramazan ayı günahdan uzaq olmaq üçün çox yaxşı fürsətdir.¹

BAŞLICA TƏKAMÜL ŞƏRTİ

Məsələnin sirri bundadır ki, insan özünü ilahi übudyyətlə vəsfləndirə bilsin. Bəndə, Allahın hökmünə, iradəsinə, ilahi şəriətə təslim olmaq deməkdir. Bütün ilahi göstərişlərin, hökmlərin, peyğəmbərlərin şəriətlərinin xülasəsi bu bir kəlmədir. Bəlkə də Allahın peyğəmbərləri (ə) peyğəmbərlik məqamına seçilmək iftixarına nail olmazdan öncə bəndəlik iftixarına nail olmuşlar. Şübhəsiz, bu, belədir. Bir rəvayətdə deyilir: "Allah Məhəmmədi (s) peyğəmbərlik məqamına seçməzdən öncə, onu bəndəlik məqamına yüksəltdi".² Sanki bu, hər bir yüksəliş üçün müqəddimə, əsas və zəruri şərtidir. Hər bir təkamül səviyyəsində bəndəlik əsas şərtidir. Əlbəttə, bəndəliyin də mərhələləri var. Bizim kimilərin dada biləcəyi isə bəndəliyin ən aşağı səviyyəsidir.

Özümüzü itaətə hazırlıqlı vəziyyətə gətirib çıxaraq. Hər şeyin Allahdan olduğunu bilək. İlahi nemətləri həqiqətən ilahi nemətlər, ilahi bəxşişlər hesab edək. Onları öz gücümüzün, biliyimizin, bacarığımızın məhsulu hesab etməyəcək. Bilək ki, biz də vasitəyik. Bizim zehnimiz, əməlimiz, səyimiz Allahın iradəsinin gerçəkləşməsi üçün bir vasitədir. Həqiqətən, Allahın ləyaqətli bəndələri, – bizim dahi İmamımız kimi –

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

² "Müstədrək əl-Vəsail", c. 7, səh. 298

ramazan ayının, bu günlərin, saatların qədrini bilirlər. Ondan tam faydalana bilirlər. Biz məsum imamları (ə) görməmişik. Amma həmin ibadətlərin, diqqətlərin bir hissəsini İmam Xomeyninin (r) müqəddəs vücudunda müşahidə etmək olurdu.¹

İBADƏTİN FƏLSƏFƏSİ

İnsanın cismi idmansız zəif, arıq və gücsüz olur. Kim olursunuz olun, nə qədər güclü, möhkəm olsanız da əgər idman etməsəniz, yeyib-içib yatsanız bədəniniz zəif olacaq. Buna şübhə yoxdur. Nə qədər ki, idman etmirsiniz, bədəniniz lazımi qədər inkişaf edə bilməyəcək. Onun bir sıra gözəllikləri də var ki, idman onları aşkara çıxaracaq. İdmansız olmaz. Sizin ruhunuz da eynilə bu cürdür. İdmansız, məşqsiz, riyazətsiz güclü olması mümkün deyil. Çox insanlar var ki, gözəl və güclü bədənləri var, amma ruhları arıq, çirkin və gücsüzdür. Bu, işə yaramır. Bütün ibadət buna görədir ki, biz idman edək, tərbiyə olunaq və irəliləyək. Əlbəttə, ibadətləri də tanımaq lazımdır. İbadətlərin yalnız cismi lazım deyil. İbadətin də cismi və ruhu var. Yalnız ibadətin cismi kifayət deyil. İnsan namaz qılsa, lakin namaz halında öz zikrinə diqqət etməsə, nə dediyini bilməsə, kiminlə danışdığını bilməsə, namazın sözlərini ümumilikdə qafilcəsinə desə bu namaz faydasızdır.

Əlbəttə, ərəb dilini bilməyən, bu cümlələrin mənasını başa düşməyən insanlar Allahla danışdıqlarını, onun qarşısında durduqlarını bilsələr kifayətdir. Bu da bir səmərədir. Amma çalışın namazın mənasını öyrənin. Namazın mənasını öyrənmək çox asan işdir. Bu, bir neçə cümlənin mənasını (tərcüməsini) çox tez öyrəne

¹ Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri ilə görüşdə nitqi 1369. 2. 7.

bilərsiniz. (Çalışın) Namazı mənasına diqqət yetirərək qılın. Yalnız bu namaz hər bir təqvalı insanı Allaha yaxınlaşdıran namaz ola bilər.¹ Namaz insanı Allaha yaxınlaşdırandır. Amma təqvalı insanları yaxınlaşdırır².

RAMAZAN - YÜKSƏLİŞ ÜÇÜN FÜRSƏT

Ramazan ayı ilə bağlı əsas məsələ budur ki, Allahdan, onun yolundan qəflətin səbəbləri, amillərinin mühasirə etdiyi, müxtəlif stimulların tənəzzülə, süquta çəkdiyi bəşər fürsət tapır. Fürsət əldə edir ki, ruhunu – insan ruhu, bəşərin batini yüksəlişə meyillidir – meraca, yüksəlişə doğru sövq etsin, Allaha yaxınlaşsın, ilahi əxlaqa yiyələnsin. Ramazan ayı belə bir fürsətdir.

NAMAZ – YÜKSƏLİŞ VASİTƏSİ

Əlbəttə, ramazan ayından başqa fürsətlər də var. Məsələn üçün, həmin beş vaxt qılınan namaz bizim üçün fürsətdir. Biz ondan istifadə edərək yüksələ bilərik, özümüzü islah edə bilərik. Mənəvi paslardan, çürüntülərdən, qəflətlərdən və xəstəliklərdən qurtula bilərik. Namaz çox yaxşı fürsətdir. Əgər siz yoxlamamısınızsa, – yəqin ki, yoxlayıbsınız və sizin daimi əməliniz belədir – yoxlayın, təcrübədən keçirin. Əgər namaz qılarkən özünü və etdiyiniz əmələ diqqət yetirərsəniz, şübhəsiz, sizin namazınızdan sonrakı əhvalınız namazınızdan qabaqkı əhvalınızla fərqli olacaq. Şərti budur ki, qılarkən nə iş gördüyünü də diqqət edəsiniz. Yaxşısı budur ki, namazın zikrlərini başa düşəsiniz. Bu çox asan işdir.

¹ "Əl-Kafi fi əl-üsul", c. 3, səh. 265

² Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

Deməməliyik ki, biz farsdilliyik (ya türkdilli) və ərəb ibarələrini başa düşə bilmirik. Namazda oxunan ibarələrin məcmusunu əvvəldən sonadək orta istedadlı bir adamın öyrənməsi bir saat vaxt aparar. Çox asandır. Çoxlu kitablarda da tərcümə olunmuşdur. Əgər mənalarına diqqət yetirsəniz, başa düşsəniz, məzmunu haqqında düşünsəniz, çox yaxşıdır. Əgər bu qədəri də mümkün olmasa, ən azı səcdədə olduğunuz müddətdə, bilin ki, Allahla danışırsınız. Rükü halında olduqda bilin ki, aləmin Rəbbinə təzim edirsiniz. Qiraət və zikr halında olduqda bilin ki, kiminlə danışırsınız. Bu diqqət özü çox mühümdür.

Əgər bu diqqət həyata keçsə, namazda Allahı yad etmək təmin olunsə, bu namaz möminin meracı olacaq. Merac yüksəlişi odur ki, siz namazdan sonra öz batininizdə daha çox saflıq, lətafət, nuranilik hiss edirsiniz. Digər ibadətlər də belədir. Bütün ibadət növləri bizim üçün fürsətdir. Lakin ramazan ayı il ərzində müstəsna bir fürsətdir¹.

RAMAZAN TƏDARÜK AYIDIR

Ramazan ayı tədarük ayı, güc toplama ayıdır. Ramazan ayı elə bir aydır ki, camaat bu ayda özünü qeyb xəzinələrinə, ilahi mənəviyyata çatdırmalıdırlar. Bacardıqları qədər qidalanmalıdırlar. Özlərini inkişaf üçün hazırlamaladırlar.

...Bu ayın, bu günlərin qədrini bilməlisiniz. Ramazan ayının gündüzləri, gecələri hamınız ilahi süfrə başında əyləşmişiniz. Bu fürsətdən istifadə edin.

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

Bu ayda nə yaxşı iş görsəniz, nə haqq söz desəniz, təlimə möhtac olana bir söz öyrətsəniz, Allaha görə bir kəlmə öyrənsəniz, işinizə yarayan bir şey öyrənsəniz, hər bir rəkət namaz, hər bir Quran ayəsi, oruc ağızla keçirdiyiniz hər bir saat, hər bir günahdan çəkinmək dəyərlidir.

Gördüyünüz hər bir yaxşı əməl – ehsan, acları doyurmaq, birinə yardım göstərmək, bir kimsəsinin halını soruşmaq, məhrum təbəqəyə kömək etmək, İslam cəmiyyəti üçün bir iş görmək, camaatın yaşayışının (məişətinin) inkişafı üçün bir iş görmək – ibadətdir.

İbadət, fərdi, ictimai, siyasi olmaqla müxtəlif növlərə bölünür. Bir növü xalis ibadətdir və bu, gecə yarısına aiddir. Dua və minacat vaxtına, Allahla danışmaq zamanına məxsusdur. Bunların hər biri bir dərəcədir. Bunların hər biri sizi polad tək möhkəm edəcək. Bu gəncləri möhkəm edəcək. Onları sarsılmaz, şeytanın nüfuzu qarşısında, düşmənin təsiri qarşısında, mədəni hücum amillərinin hücumu qarşısında yenilməz edəcək.

Bəzi sadə insanların könlünü ələ almaq üçün mədəni hiylələr qarşısında, gənclərin yolu üstündə qurulan tələlər qarşısında möhkəm edəcək. Bəzi cazibələri isə insanın nəfsi onun yoluna çıxarır. Bir yerdə pul, bir yerdə şəhvət, digər bir yerdə vəzifədir. Bir yerdə Allahın razı olmadığı həzzdir. Burada sizi kimsə vadar etmir. Bu, sizə ən çox düşmən olan öz nəfsinizdir. (Xalis ibadət) İnsanı bütün bunların qarşısında sarsılmaz, yenilməz edir. Bu ayın qədrini bilin.

Boğucu dövrlərdə də mömin ünsürlər hakim rejimin qarşısında, rifah dolu həyat vəsvəyələri, çaşqınlıqları qarşısında – hansı ki, onları mübarizəni yarımçıq qoymağa, meydanı tərk etməyə sövq edirdi – mübarizə aparmaq, dayanıqlı olmaq üçün oruca üz tuturdular.

Allahın ibadəti belə idi. Allah qarşısında dayanmaq belə idi. Namaz qıldıqda aramlıq, təskinlik tapırsınız. Ruhi iztirabdan, təlatümdən xilas olursunuz. Allahla minacət, raz-niyaz etdikdə öz ruhunuzu saflaşdırırsınız, çirkinlikləri ondan uzaqlaşdırırsınız, oruc tutduqda özünüzü polad tək möhkəm edirsiniz.

İbadət vasitəsi ilə bizim əldə etdiyimiz, olduqca dəyərli, olduqca çoxdur. Allaha şükür etməliyik ki, bizim üçün namaz, oruc və ibadət göndərdi və bizim üçün imkan yaratdı ki, özümüz üçün bu bəhrələri hazırlayaq.¹

YENİDƏN BAXIŞ KEÇİRMƏK FÜRSƏTİ

Bu üç ay – rəcəb, şaban, ramazan – çox qənimət sayılası aylardır. Bu aylarda ilahi bərəkətdən istifadə etməliyik. Hərbçilər demişkən, öz mənəviyyat yükümüzü təkmilləşdirməliyik.

Əgər insan vücudunda mənəvi tədarük lazımı həddən aşağı düşərsə, insan böyük yanlışlıqlara, azgınlıqlara düşəcək. Bir insanın vücudunda mənəviyyat onun üçün məqsədyönlülük səbəbidir. Onun həyatına mənə qatır. Ona istiqamət verir. Necə ki, mənəvi və əxlaqi ideallar bir ölkənin, bir cəmiyyətin, bir xalqın həyatına yön verir. Onların səyinə, mübarizəsinə mənə verir. İnsan üçün kamillik formalaşdırır. Bir ölkə, bir xalq əxlaqi, mənəvi ideal baxımından yoxsul olarsa, öz həqiqi kimliyini əldən verir. Saman çöpü kimi olar. Bəzən bu tərəfə, bəzənsə o tərəfə gedər. Bəzən bunun əlinə, bəzənsə onun əlinə düşər. Bu şərəfətli ay və iki ay öncəsi və sonrası bizim öz vücudumuzda mənəvi tədarükləri təkmilləşdirməyimiz üçün bir fürsətdir.

¹ Ali Dini Liderin Qum şəhərinin alimləri, tələbələri və müxtəlif xalq zümrələri ilə görüşdə çıxışı (1375.10.19)

Biz əzginləşirik, taqətdən düşürük. Bizim könlümüz, ruhumuz gündəlik yaşam səbəbi ilə daim taqətdən düşür. Bu, itirilmiş gücləri hesablamaq, onun yerini düzgün doldurmağı nəzərdə saxlamaq lazımdır. Ola bilər ki, insan maddi və zahiri baxımdan güclü, qüvvətli olsun. Amma bu sarsıntıların yerini doldurmaq fikrinə düşməzsə, mənəvi baxımdan məhv olar. Quranda buyrulur: *Şühəsis: “Rəbbimiz Allahdır!” – deyən, sonra da (sözündə) düz olan kəslərə (ölüm ayağında) mələklər nazil olub (belə deyəcəklər): “Qorxmayın və kədərlənməyin! Sizə vəd olunan cənnətlə sevinin!”* ("Fussilət", 30) *“Rəbbimiz Allahdır!”* Allah qarşısında bəndəliyə, onun qarşısında təslim olmağı etirafdır. Bu, çox böyük şeydir. Amma kifayət deyil. Biz, *“Rəbbimiz Allahdır!”* dedikdə dediyimiz hər bir an üçün yaxşıdır. Lakin əgər *“Rəbbimiz Allahdır!”* sözünü unutsaq, bizim bugünkü *“Rəbbimiz Allahdır!”* deməyimiz sabahımız üçün bir şey ifadə etməyəcək. Ona görə də buyurur: *“Möhkəm dayansınlar, bu yolda ardıcıl olsunlar. Bu mələklərin nazil olmasına səbəb olur”*. Əks halda bir anın, bir zaman kəsiyinin yaxşı olması ilə Allahın mələkləri yerə enməz. Allahın hidayət nuru, yardım əli insana tərəf uzanmaz. İnsan saleh bəndələr sırasına yüksəlməz. Bunu davam etdirmək və bu yolda davamlı olmaq lazımdır. Əgər bu dayanıqlılığın əmələ gəlməsini istəyirsinizsə, daim çalışmalısınız ki, bu mənəviyyət yükü lazımi səviyyədən aşağı düşməsin. Bu aylar yenidən baxış keçirmək üçün fürsətdir. Allah övliyalari, hidayət imamları (ə) – rəvayətlərdə deyildiyi kimi – *“Şəbaniyyə”* minacatına çox önəm verərdilər. Mən bir gün dahi İmamdan soruşdum: *"Duaların içində hansına daha çox marağınız var?"* O, iki duanın adını çəkdi. Biri *“Şəbaniyyə”*, digəri isə *“Kümeyl”* duası. Bu iki duanın

fövqəladə məzmunu var. Bu dualar yalnız oxumaq üçün deyil. Yəni yalnız bunun üçün deyil ki, insan atmosferdə bir dalğa yaratsın və bu sözləri dilə gətirsin. Bu çox səthi və çox azdır. Bu anlayışları könül ilə tanış etmək lazımdır. Ürək bu sahəyə daxil olmalıdır. Bu yüksək mənalar, gözəl sözlərlə ifadə olunan görkəmli məzmunlar insan könlünə yer etmək üçündür.

"İlahi, məni tam olaraq özünə bağla. Məni öz izzət dairənə sal. Mənim könül gözümlü nurlandır, görmə qabiliyyəti bəxş et. Belə ki, sənə baxa bilsin. Mənim baxışım bütün pərdələri – hətta nurani örtükləri belə – yarsın və onlardan keçsin. Səni görsün və səni istəsin".¹

Bəzi örtüklər zülmətdoludur. Bizim giriftar olduğumuz, əsiri olduğumuz, içində çabaladığımız örtüklər – ad örtüyü, çörək örtüyü, paxıllıq örtüyü, mənlik örtüyü – zülmət dolu, heyvani örtüklərdir. Özlərini bu örtüklərdən qurtaranların qarşısına yenə yeni örtüklər çıxır. Bunlar isə artıq nurani hicablardır. Görün bu örtüklərdən keçmək insan üçün nə qədər yüksək və ülvidir.²

MÖMINİN DAIMİ TƏLAŞI

Ramazan ayı insanın özünü saflaşdırması üçün yaxşı fürsətdir. Biz xammalıq. Əgər öz üzərimizdə işləsək, bu xammalı daha yaxşı şəkllə sala bilsək, həyatda lazımı işi görmüşük. Həyatın məqsədi budur. Vay olsun o şəxslərin halına ki, öz üzərlərində elm və əməl baxımından iş görmürlər. Dünyaya necə gəliblərsə, həyatları boyunca əlavə olunan çürütülərlə, fəsadlarla birgə dünyadan

¹ "Əl-İqbal əl-əməl", c. 3, səh. 299

² Ali Dini Rəhbərin İnqilab Keşikçiləri Korpusunun bir qrup personalı ilə görüşdə nitqi (1381. 7. 17)

gedirlər. Mömin daim öz üzərində işləməlidir. Elə bilməyin ki, daimi işləmək çoxdur və ya olmaz. Xeyir! Həm olar, həm də çox deyil. Əgər kimsə özünü qorusa, yasaq, yanlış işlər görməsə, Allahın yolunu ciddiyyətlə keçsə, müvəffəq olacaq. Bu, daimi özünütərbiyədir. İslam proqramı bu daimi özünütərbiyəyə uyğundur. Bu beş vaxtda qılınan namaz, deyilən zikir, *"Biz yalnız Sənə ibadət edirik və yalnız Səndən kömək diləyirik!"* cümləsini təkrar etmək, rüku etmək, torpağa düşmək, Allaha həmd-səna, tərif demək nə üçündür? Bunun üçündür ki, daim özünütərbiyə ilə, özümüzü saflaşdırmaqla məşğul olaq. Amma problemlər çoxdur. Hamımızın problemi var. Həyat problemləri, məişət problemləri, şəxsi problemlər, ailə-uşaq problemləri və digər növbənöv problemlər bizim özümüzlə layiqincə məşğul olmağımıza mane olur. Buna görə də Allah bir ay ramazanı ayırmışsa, bu fürsəti qənimət olaraq dəyərləndirək. Bu ayı əldən verməyin. Məqsədim budur ki, əgər daim özümüzü saflaşdırmaq fikrində olmasaq da heç olmasa ramazan ayını qənimət sayaq. Ramazan ayında şərait çox əlverişlidir.¹

İNSAN ÖZ HƏKİMİDİR

Ramazan ayı şərait çox münasibdir. Allah bu fürsəti mənə və sənə verib ki, bu ayda özümüzü saflaşdırmaq üçün belə bir imkan əldə edək. Bu ayın hər saati çox bərəkətli olmasından əlavə – yəni Allah bu anları, bu saatları təbii baxımdan belə etmişdir – həm də çox qənimət sayılası saatlardır. Bu ayda bir rəkət namaz qılsanız, kiçik bir sileyi-rəhim etsəniz, həmin işlərin

¹ Ali Dini Liderin ramazan ayının ilk günü münasibətilə söylənmiş nitqi (1371. 12. 4)

qarşılığında başqa aylardan daha çox imtiyaz alacaqsınız. Bu, çox yaxşı fürsətdir. İnsanın bu ayda özü ilə məşğul olması üçün çox yaxşı şəraitdir. Eyni ilə xəstə bir şəxslə rastlaşmış həkim kimi. Hansı ki, o xəstə müxtəlif xəstəliklərə mübtəladır. Şəkər xəstəliyi var, qan təzyiqi var, qanda yağlılıq var, sümük ağrısı var, rematizmi var, mədə yarası var, xülasə, onda növbənöv xəstəliklər var. Onun xəstəliklərini və müalicə yolunu bilən mahir həkim onunla necə davranır? Öncə onun xəstəliklərini kağız üzərinə gətirməyə və hansı xəstəliklərə yoluxduğunu bilməyə çalışır. Əgər həkim onun bəzi xəstəliklərini düzgün müəyyənləşdirə bilmirsə, digər xəstəliklərə uyğun dərman verirsə, xəstəni müalicə əvəzinə onu digər xəstəliklərə mübtələ edəcək. Misal üçün, xəstədə mədə yarası var, amma həkim ona rematizmin müalicəsi üçün aspirin verir. Aspirin rematizmin müalicəsi üçündür. Amma mədə yarası üçün zərərliyə. Əgər təbib bu xəstəliyi tanımasa, xəstənin belə bir probleminin də olduğunu bilməsə, ola bilər ki, onu müalicə etmək əvəzinə mədə qanamasına yoluxdursun. Demək, öncə diqqətlə baxmalıdır. Can yandıraraq xəstəlikləri tapmalıdır, qeyd etməlidir. Sonra hansının daha mühüm olduğunu müəyyənləşdirməlidir. Müəyyən etməlidir ki, hansı ötürüdür, hansı köklüdür. Fərz edin ki, birinin mədəsi xəstədir. Ona nə dərman versələr də yaxşı həzm edə bilmir. Yaxud bağırsağı xəstədirsə, hansı güclü qidadan yeyirsə, faydalana bilmir. Bunun yolu budur ki, öncə mənfi təsiri digər xəstəliklərdən daha çox olan xəstəliyi tapsınlar.

Siz, öz həkiminiz olun. Heç kim insanın özü qədər xəstəliklərini tanıya bilməz. İnsanda bəzi xəstəliklər var. Misal üçün, desəniz ki, səndə filan xəstəlik var, əsəbiləşəcək, acığı gələcək. Desələr ki, siz paxılsınız,

deyəcək ki, paxıl özünüzsünüz. Kim ona paxıl deyilməsinə dözə bilər? Başqasından eşitdikdə qəbul etməyə hazır deyilik. Amma özümüzdə müraciət etdikdə görürük ki, bəli, təəssüflər olsun ki, belə bir xəstəliyimiz var. İnsan hamını aldada bilər, hamıdan gizlədə bilər. Amma özünə edə bilməz bunu. Demək, xəstəliyi təyin edə biləcək ən yaxşı şəxs biz özümüzük. Onları kağız üzərinə gətirin. Yazın paxılıq, yazın xəsisik, yazın başqalarının pis gününü istəmək – birisi yaxşı bir uğur qazandıqda narahat olmaq – yazın işdə tənbellik, yazın əməlisalehlərə qarşı bədbinlik əhval-ruhiyyəsi, yazın vəzifələrə etinasızlıq, yazın özünə vurğunluq, yəni özünə hədsiz dərəcədə məftun olmaq. Əgər xəstəliklərimiz bunlardırsa, onları kağız üzərinə gətirin. Ramazan ayı bunları bir-bir, mümkün olduğu qədər aradan qaldırmaq üçün əlverişli fürsətdir.¹

MƏNƏVİ FƏLAKƏT

Əgər aradan qaldırmasaq, bu xəstəliklər həlakədicidir, öldürücü olacaq. Bu həqiqi və mənəvi ölümdür. Cismani ölüm deyil. Əgər bizdə öldürücü xəstəlik olsa, yaxud olması güman edilsə, nə qədər əl-ayağa düşərik? Gecə gözümüzdə yuxu getməz. Ən yaxşı doktorları tapırıq. Düşünərik ki, olmaya bədənimizdəki, əlimizdəki, dərimizin altındakı bu şiş xərçəngdir? Təsəvvürü belə bizi dəhşətə salar. Sonu nədir? Sonu ölümdür. Əgər olmadısa, bir il sonra, iki il sonra, on il sonra olacaq. Nizami Gəncəvi demişkən:

¹ Ali Dini Liderin ramazan ayının ilk günü münasibətilə söylənmiş nitqi (1371. 12. 4)

Yüz il ömür sürüb, yaşasan belə
Bu saraydan gərək çıxasan yenə.

Əbədi olaraq qalası deyilik. Bir neçə gün, bir az orda, bir az burda bitib gedəcək. Cismani məhv budur və bu qədər qorxuruq ondan. Mənəvi məhv isə əbədi olaraq ilahi əzaba düçar olmaqdır. Yəni, əbədi həyatda, Allahın sənin və mənim üçün nəzərdə tutduğu bütün nemətlərdən, ləzzətlərdən, məhrum qalmaq. İnsan qiyamətə baxır və görür ki, Allah-Taala bəzi bəndələrinə – gündəlik münasibətdə olduğumuz, küçədə, bazarda gördüyümüz insanlara – iş həmkarlarımıza, təhsil zamanı dostluq etdiyimiz insanlara, səmimi dostumuza bir sıra işlərinə görə, mübarizələrinə görə yüksək məqamlar verir, onları behiştə aparır, əzabdan uzaq edir, qiyamət əzabından uzaq edir, biz isə tənbelliyimizə, özümüzə məşğul olmadığımızı, qəflətdə olduğumuza görə bütün bunlardan məhrum qalırıq. O zaman həsrət, əfsus insanı yaxalayır. *“(Ya Peyğəmbər!) Qəflətdə olanları və iman gətirməyənləri işin bitmiş olacağı (haqq-hesab çəkilib möminlərin cənnətə, kafirlərin isə cəhənnəmə girəcəyi) peşmançılıq günü (insanın pis əməllərinə görə peşman olacağı, lakin bu peşmançılığın heç bir fayda verməyəcəyi qiyamət günü) ilə qorxut!”* ("Məryəm", 39) Artıq iş-işdən keçmişdir. Əfsus, həsrətə yer yoxdur. Bu, mənəvi məhv, mənəvi fəlakətdir.¹

¹ Ali Dini Liderin ramazan ayının ilk günü münasibətilə söylənmiş nitqi (1371. 12. 4)

BƏDBƏXTLİK VƏ ÜZÜQARALIQ

Əgər özümüzlə məşğul olmasaq, bədbəxt, üzüqara, məhrum qalacağıq. Allahın nəzərindən düşəcəyik. Mənəvi məqamlardan uzaq olacağıq. Əbədi ilahi nemətdən məhrum olacağıq. Demək, özümüzlə məşğul olmalıyıq. Ramazan ayı çox yaxşı fürsətdir. Xoşbəxtlikdən əlimizdə əxlaq kitabları da var. Lakin insanın bütün bunların məcmusundan başa düşdüyü, önəmli olan insanın öz nəfsani istəklərinə hakim olması, onları nəzarətə götürməsidir. Bu, məsələnin əsasıdır.¹

İXLAS – ÖZÜNÜTƏRBIYƏNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Özümüzü islah etmək üçün diqqət etməli olduğumuz məsələlərdən biri, çox mühüm xüsusiyyətlərdən biri, bəlkə hamısından öndə gedəni ixlasdır. İxlas işi xalis görməkdən, gördüyümüz işdə saxtakarlığa yol verməməkdən ibarətdir. Bəzən elə olur ki, bir nəfər ibadət etmir. Bəzənsə ibadət edir, amma saxta, qeyri-xalis edir. Bu da onun kimidir. İbadətin xalis olmasının, əməlin xalis olmasının mənası budur ki, Allah üçün olsun. Təəssüflər olsun ki, camaat arasında yaxşı işləri dilə gətirmək, demək, çox geniş hal alıb. Sanki yaxşı işi gizləməyin lazım olduğunu bilmir. Deyirlər ki, biz filan işi görmək istəyirik və ya biz filan işləri görürük. Əlbəttə, bəzi yerlərdə istisnadır. Bəzi yerlərdə aşkar şəkildə həyata keçirilməlidir. Sədəqə ilə bağlı rəvayətlərdə deyilir ki, gizli sədəqənin bu savabı var, aşkar sədəqənin isə bu savabı. Yaxud misal üçün, kollektiv ibadət

¹ Ali Dini Liderin ramazan ayının ilk günü münasibətilə söylənmiş nitqi (1371. 12. 4)

camaatın gözü qabağında həyata keçir və belə də olmalıdır. Bu, ilahi əlamətlərdən, nişanələrdəndir. Amma ibadətlərin çoxu, Allahla insanın öz arasında olan əlaqə – zikir, dua, diqqət, nafilə, gecə ibadətləri, səhər tezdən durmaq, ehsan, yaxşı işlər – Allahla insanın öz arasında da qalmalıdır. İnsan başqaları görsün deyə bir iş görməlidir. İnsan başqalarının diqqətini özünə cəlb etmək üçün bir iş görürsə, o işi görməyə daha yaxşıdır. Bu, o işi görməkdən daha pisdir. Elə bil ki, bu işi görməmişdir. Əlbəttə, daha pis olmasının səbəbi budur ki, şirkə aludə iş görmüşdür və bu şirkə aludə olan əməl haramdır. Buna görə də hamımız harda oluruqsa olaq, hansı vəzifəni tuturuqsa tutaq, çox çalışmalıyıq ki, işimizi xalis həyata keçirək.

Əgər iş Allaha görə olsa, niyyət Allaha görə olsa, adətən işdə müşahidə olunan iradlar da qarşıya çıxmaz. Biz həqiqi məsləhətləri o zaman başqalarına qurban veririk ki, bu və ya digər işi Allahdan qeyrilərinə görə həyata keçiririk. İnsan işi Allaha görə yerinə yetirərsə, yalnız vəzifəsinin nə olduğunu düşünür. Bunu düşünür ki, kimin xoşu gələcək, kimin acığı gələcək. Kimin yanında abıra minəcək, kimin yanında rüsvay olacaq. Bu gün İslam Respublikasında bütün sahələrdə işlər Allaha görə görülür. Bu ölkədə, bu sistemdə kim iş görürsə, onu Allaha görə edə bilir. Onda mənəvi bəhrə, savab əldə edə bilir və Allah yanında özünü üzüağ edir.

Peyğəmbərdən (s) nəql olunan bir hədisdə deyilir: "Hər bir şeyin həqiqəti var. Bəndə Allah üçün gördüyü işə görə kiminsə onu tərifləməsini istəmədikcə ixtisasın həqiqətinə nail ola bilməz".¹ Bu çox çətinidir. Bu, çox yüksək pillələrdəndir.

¹ "Müstədrək əl-vəsail", c.1, səh. 100

Misal üçün, bir fərd işi başqaları üçün görmür. Allaha görə namaz qılır, Allaha görə Quran oxuyur, xeyir iş görür. Ehsan verir, sədəqə verir, başqalarına kömək edir. Allah üçün mübarizə aparır. Amma həm də istəyir ki, camaat desin: "Bu nə yaxşı adamdır". İşini camaat üçün görməyib, Allah üçün görüb və iş başa çatıb. Amma camaatın mədhindən, camaatın onu tərifləməsindən xoşu gəlir. Hədisə görə bu ixlasın yüksək mərhələsi deyil. İxlasın yüksək mərhələsi budur ki, bunu da xoşlamayasan. Ümumiyyətlə camaatla işin olmasın. İstər bilsinlər, istər bilməsinlər, istər xoşları gəlsin, istər gəlməsin. Baxıb görsün ki, Allah ondan nə istəyir, onu da dəqiq həyata keçirsin.¹

MÜSƏLMANLARIN BÖYÜK BAYRAMI

Mübarək ramazan ayının başlanması müsəlmanlar üçün böyük bayramdır. Müsəlmanlar bu ayın gəlişi münasibəti ilə bir-birlərini təbrik edər, bu aydan daha çox faydalanmağı tövsiyə edə bilirlər. Çünki ilahi ziyafət ayıdır. Bu ayda yalnız möminlər və bu qonaqlığa girənlər Allahın süfrəsi başında əyləşirlər. Bu, Allahın ümumi kəramət süfrəsindən fərqlənir. O süfrədən hamı, kainatdakı bütün varlıqlar yararlanır. Bu isə xüsusi insanlar üçün açılmış süfrədir, ziyafətdir.²

NƏFSANİ İSTƏKLƏRİN HƏBSİ

Biz il boyunca, nəfsani meyllərlə, günahlarla, özümüzün öz əlimizlə meydana gətirdiyimiz qaranlıq

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369.1.10)

mühitlə mübarizədə bir sıra problemlərlə qarşılaşırıq. Bəzən insan dua etmək üçün əhval-ruhiyyə tapa bilmir. Bəzən bir damla göz yaşını axıtmağa çətinlik çəkir. Çünki yol çətinidir. Günahlarla, yanlış işlərimiz vasitəsi ilə əhatə olunuruq. Amma ramazan ayı keçiləsi asan bir zaman kəsiyidir. Bu ona bənzəyir ki, bəzən şəhər və ya digər məkana gedən çətin yolu keçmək üçün piyada getməyə, bəzən sudan keçməyə, bəzən batlaqdan keçməyə məcbur olursunuz. Sonda gedib hava limanına çatırsınız. Orada sizi tam hazırlıqlı təyyarə gözləyir. Uzun məsafə qət etdikdən sonra sizi rahatlıqla, baş ağrısız məqsədə çatdırır. Ramazan ayının başlanğıcı həmin hava limanına çatmaqdır. Allah ramazan ayında yolu açır. Ramazan ayında fəzanı boş qoyur, maneələri aradan qaldırır. Sizin tutduğunuz bir oruc nəfsani istəkləri zincirləyir. Bu ibadətlər, bu dualar, bu xüshular, bu zikrlər, bu Qədr gecəsi sizi kilometrərlə irəli atan vasitələrdir. Hansı ki, bu yolu il uzununu digər aylarda bir metr-bir metr keçməli oluruq. Əgər ciddi olsaq, əgər öz üzərimizdə işləsək, fərsəxlərlə irəliləyəcəyik. Buna görə də siz Allah övliyalarının ramazan ayının gəlib çıxması münasibəti ilə sevinmələrinin ramazan ayından ayrı qaldıqda isə göz yaşını tökdüklərinin şahidi olursunuz.

İmam Səccad (ə) ramazan ayı ilə vida duasında – "Səhifeyi-Səccadiyyə"nin 45-ci duası – ramazan ayı ilə ayrılığa görə elə fəryad qoparır ki, dəfələrlə ramazan ayına salam göndərir.¹ Burada salam ramazan ayı ilə, bu əziz ayla, nurlu günlərlə, gecələrlə xudahafizləşmək mənasını ifadə edir. Ömrümüzün behiştə aid hissəsi, il uzununu keçirdiyimiz günlərin behiştə aid olan hissəsi ilə ramazan ayı ilə xudahafizləşmək.

¹ "Səhifeyi-Səccadiyyə", səh. 198

Ramazan ayının məhsulu təqvadır. Özünə vaxt ayırmaq, özü ilə məşğul olmaq, özü üçün təqva tədarük etməkdir. *“Ey insanlar! Sizi və sizdən əvvəlkiləri yaratmış Rəbbinizə ibadət edin ki, müttəqi olasınız! (Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinəsiniz!)”* (“Bəqərə”, 21). Ramazan ayı bizdə təqva tədarüki yaradır. Bu təqva özü də yüksək pillələr üçün bir vasitə ola bilər. *“Allahdan qorxun ki, nicat tapasınız!”* (“Bəqərə”, 189), *“Allaha və peyğəmbərə itaət edin ki, bəlkə, bağışlanmış olasınız!”* (“Ali-İmran”, 132), *“Allahdan qorxun! Allah (ehtiyacınız olan şeyləri) sizə öyrədir. Allah bütün işləri biləndir!”* (“Bəqərə”, 282). İlahi elm hidayət, rəhmət, təqva nəticəsində Allah tərəfindən insana bəxş edilir. Hamısından üstünü xilas olmaqdır. Nicat tapmaq, xilas olmaq təqva nəticəsində əldə olunur. Ramazan ayında əldə etdiyimiz bu təqva tədarükünü - əgər, inşaallah əldə etmişiksə, - əgər ilahi süfrə başına yubanmamışıqsa, ondan faydalana bilmişiksə, onu qorumalıyıq.

Bu, çox dəyərlı məhsuldur. Bu, əkinçiyə bənzəyir. O, öz zəhmətini çəkir. Buğda məhsulunu biçir. Sonra onu anbara, əmin əllərə tapşırır ki, il boyu istifadə edə bilsin. Bu, bizim il uzununu ruzimizdir. Bu ruzi il boyunca hədələrlə qarşı-qarşıyadır. Vəsvəsələr var, bəzək-düzəklər var, nəfsani meyllər, ehtiraslar var, günahlar var. Bunlar hamısı həmin tədarük üçün təhlükəli bəlalardır. Bu tədarükdən o bəlalarla mübarizə üçün istifadə edin və bu tədarükü qoruyun.¹

¹ Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

ÖZÜNÜTƏRBIYƏ FÜRSƏTİ

Ramazan ayı özünütərbiyə üçün, özünü nəfslərdən qorumaq üçün, onları nura doğru çəkmək üçün maraqlı və qənimət sayılası fürsətdir. Ramazan ayında öncə özümüzü xilas edək. Özümüzlə bir az çəkişək, özümüze bir az nəsihət verək. Özümüzü ilahi meyarlara uyğun, insanın ilahi razılığa doğru, nəticədə ilahi liqaya doğru gedişinə uyğun tərbiyə edək. Sonra da öz dinləyicilərimizi nəzərə alağ.

Ramazan ayı ətirli aydır, mübarək aydır, əziz aydır, Allah ayıdır. Allaha şükürlər olsun ki, gözəl ənənələrlə – ramazan ayından öncə (ramazan ayı üçün hazırlıq adı altında) məscidlərdə oyanış yaratmaqla, ətirləməklə, təmizləməklə bu ayın gəlişi hiss olunur. Nə qədər bacarırsınızsa, – xüsusilə siz gənclər – bu gəlişi öncə pak və nurlu könüllərinizdə gücləndirin.¹

Ramazan ayının ən böyük dərsi özünütərbiyədir, özünü islah etməkdir. Özünütərbiyənin ilk və mühüm addımı öz davranışına, əxlaqına tənqidi yanaşmaqdır. (Eyblərimizi diqqətlə və aydın şəkildə görmək, onları aradan qaldırmağa çalışmaqdır). Bu bizim öz öhdəmizə düşür. Bu məsuliyyət bizim öz üzərimizə düşür².

RAMAZAN AYI – MƏŞQ SƏHNƏSİ

Mənim və sizin həyata keçirmədiyimiz əmr olunan ibadətlər, vəzifələr əslində nəfsi saflaşdırmaq və ya özünütərbiyə vasitələridir. Bizim kamilliyimiz üçün bir vasitədir. Əgər idman etməsəniz, bədəniniz gücsüz,

¹ Ali Dini Liderin ruhani və təbliğatçılarla görüşdə nitqi (1388. 9. 23)

² Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1380. 9. 25)

travmalara qarşı zəif olacaq. Əgər cisminizi gözəlləşdirmək, gücləndirmək, müxtəlif bacarığınızı, istedadlarınızı üzə çıxarmaq istəyirsinizsə, idman etməlisiniz. Namaz idmandır. Oruc idmandır. Yoxsullara əl tutmaq idmandır. Yalan danışmamaq idmandır. Xeyirxahlıq idmandır. Bu idmanlarla ruh gözəl, güclü və kamil olur. Əgər bu idmanlar olmasa, zahirdə çox gözəgəlimli, yaraşıqlı görünə bilərik. Lakin batinimiz çox qüsurly, yarımçıq, cansız, yoxsul və zədələrə qarşı zəif olacaq. Oruc bu idmanlardan biridir.

Oruc insanın yalnız yemək-içməkdən imtinası deyil. Bu yeməmək, içməmək məqsədli şəkildə olmalıdır. Əks-təqdirdə siz, bir gün problemlərin və ya işin çoxluğundan on iki saat, on beş saat bir şey yeməyə vaxt tapmasanız, sizə heç bir savab verilməyəcək. Amma həmin imsakı niyyətlə etdikdə – "Niyyət edib, ardınca əməl etsə"¹ – bu, sizə dəyər verən, ruhunuzu qiymətli edən parlaq bir gövhər olacaqdır.

Orucun şərti niyyətdir. Niyyət nə deməkdir? Yəni bu əməli, bu hərəkəti, imsak və məşqi Allaha doğru yönəlmək üçün, Allah üçün, ilahi göstərişləri həyata keçirmək üçün edirəm. Hər bir işə dəyər verən budur. Buna görə də mübarək ramazan ayının duasında oxuyuruq: "Allahım, bizi niyyət edib, sonra əməl edənlərdən et. Bədbəxt olub halsızlıq edənlərdən etmə". Halsızlıq, işə meylsiz yanaşma, gümrah olmamaq – istər mənəvi iş olsun, istərsə də maddi iş – bədbəxtlikdir.

Oruc, ən yaxşı işlərdən biridir. Zahirdə bir iş görməmək, əməl etməmək olsa da batində əməldir, müsbətdir. Siz bu işi niyyət etdiyiniz üçün oruc saatına daxil olduğunuz vaxtdan – yəni, dan yeri söküldükdən – günün sonunadək daim sözügedən niyyətinizə görə ibadət

¹ "Əl-İqbal əl-əmal", səh. 22

halındasınız. Əgər yatsanız da ibadət halındasınız. Yol getsəniz də ibadət etmiş olursunuz.

Peyğəmbərin belə buyurduğu nəql olunmuşdur: "O ayda nəfəsləriniz təsbih, yuxunuz ibadətdir".¹ Sizin nəfəs almağınız, yatmağınız ibadətdir.

Yuxu necə ibadət ola bilər? Nəfəs almaq necə "sübhənəllah" demək ola bilər? Bu, ona görədir ki, siz bekar da olsanız, heç bir iş görməyə belə bu vadiyə niyyətlə daxil olduğunuz üçün birbaşa ibadət halındasınız.

Digər bir rəvayətdə oxuyuruq: "Oruc tutanın yuxusu ibadət, sükutu təsbihdir".² Sükut etdiyiniz, danışmadığınız zaman belə sanki "sübhənəllah" deyirsiniz. "Əməli qəbul, duası müstəcabdır".³ Sizin bu ayda əməliniz qəbuldur. Dualarınıza cavab veriləcək. Sakitliyiniz ibadətdir, nəfəs almağınız ibadətdir. Yatmağınız ibadətdir. Nə üçün? Çünki siz bu imsakı, bir çox cismani ləzzətlərdən əl çəkməyi otuz gün müddətində Allah üçün təcrübə edirsiniz. Bütün bu ibadətlər, eləcə də digər ibadətlər bu mehvər ətrafında fırlanır ki, insan nəfsani ehtirasları, insanı səviyyəsizliyə sürükləyən, kölə edən həzzlərlə mübarizə etsin. İnsan nəfsinin cilovunu açıb buraxmaq hünər deyil. Bacardığı qədər həzz almaq kamillik deyil. Bu, heyvanlıqla bağlı məsələlərdir. İnsanın da heyvani bir tərəfi var. Bu heyvani tərəfini gücləndirməkdir. Əlbəttə, heyvani yön də bizim bir hissəmizdir. Bizim ona malik olmamamızı istəməmişlər. Yemək, içmək, istirahət etmək, mübah həzz almaq bizim vücudumuzun tərkib hissəsidir. Bunun bir eybi də yoxdur. Kimsə onları qadağan etməmişdir. Qadağan olan

¹ "Əl-Əməli", Səduq, səh. 93

² "Səvab əl-əməli", səh. 51

³ Yenə orada

insanın bu yöndə qərq olmasıdır. Maddiyyata qərq olmaq insanı bu yöndə qərq olmağa çəkir. Dinlər, rasiyal əsaslar – rasiyal əsaslara söykənən ilahi metod – insanın qarşısını alır ki, bu həyat ehtiraslarından, ləzzətlərindən həzz almaq enişində ixtiyarını əldən verib sürüşməsin. İnsanı ləzzətlərdə cilovsuzluğa dəvət edən istənilən çağırış alova dəvətdir, bədbəxtliyə, həlak olmağa çağırışdır. Ümumilikdə peyğəmbərlərin (ə) dəvəti, hikmət sahiblərinin harayı, ilahi çağırışlar bu ləzzətlərə göz yummaq istiqamətindədir. Oruc da bu qəbildəndir. Buna görə də ramazan ayı insanın məşq etməsi, kompleks günahları tərək etməsi üçün uyğun bir şərait hesab olunmuşdur.¹

İLƏHİ RƏHMƏT BƏHƏRİNDƏN İSTİFƏDƏ ETMƏK

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan bir rəvayətdə Məhəmməd ibn Müslimə müraciətlə deyilir: "Ey Məhəmməd! Oruc tutduqda qulağın, gözün, dilin, ətin, nəfəsin, dərin, tükün, bədənin də oruc olsun".² İmam Sadiq (ə) öz yaxın səhabəsinə, şagirdinə buyurur ki, oruc tutduqda sənin eşitmə hissini də oruc olmalıdır. Görmə hissini də oruc olmalıdır. Dilin də oruc olmalıdır. Ətin, dərin, qanın, tükün də oruc olmalıdır. Yalan danışmamalı, mömin insanları bəlaya salmamalısan. Sadə könülləri aldatmamalı, müsəlman qardaşların üçün, İslam cəmiyyəti üçün fitnə hazırlamamalısan. Bədxahlıq etməməli, ittiham etməməli, çəkiddə aldatmamalı, əmanətdarlıq etməlisən. Ramazan ayında öz nəfsini yeməkdən, içməkdən, nəfsani istəklərdən, ehtiraslardan, intim duyğulardan qorumaqla oruc tutan insan öz dilini,

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1376. 10. 12)

² "Rövzə əl-vaizin", c. 2, səh. 350

öz qulağını, bütün bədən üzvlərini oruc hesab etməlidir. Özünü Allaha həsr etməli, günahlardan uzaq olmalıdır. Hədisin ardında deyilir: "Oruc olduğun gün oruc olmadığın gün kimi olmasın".¹ Oruc tutduğun gün adi günlər kimi olmasın. Ramazan ayında digər adi günlərdə olduğu kimi davranmamalısan. Nəfsinin tərbiyəsində diqqət etməli, bu fürsəti qənimət sanmalısan.

Digər bir rəvayətdə deyilir: "Nəfsin orucu beş hiss üzvünü digər günahlardan qorumaqdır. Əmir əl-Möminindən (ə) nəql olunmuşdur ki, nəfsin orucu cismin, qarının orucundan fərqlidir. İnsanın nəfsinin orucu odur ki, beş hiss üzvü hamısı günahlardan çəkinsin. "Və qəlbın bütün şər səbəblərindən boşalmasıdır".² Ürək də bütün şər, fəsad amillərindən boşaldılmalıdır. Allaha, bəndələrinə qarşı könlümüzü saf edək. Bu haqda çoxlu sayda rəvayətlər nəql olunmuşdur.

Bu fürsətdən istifadə edək. Ramazan ayını böyük qənimət, fürsət sayaq. Özümüzü bu ayda Allaha yaxın edək, kamilliyə yaxın edək, günahlardan uzaq edək, aludəliklərdən pak qalaq. Bu ayda dualar, müstəhəb istiğfar (əfv diləmək) hamısı fürsətdir. Məbada bu fürsətləri əldən verək. Bu ramazan ayı tezliklə sona yetəcək. Əgər növbəti ramazan ayınadək sağ qalsaz, o da ildırım sürəti ilə keçəcək. Bu dəyərli fürsətlər əldən çıxacaq. Tövsiyə edirəm ki, ilahi rəhmətin bu baharından faydalanın. Əfv diləyin. (İstiğfar edin), Allahın qapısına gedin. Bədən günahlarından, ruh günahlarından, fikir və qəlb günahlarından istiğfar edin. Bu şəkildə ilahi əfvə, tövbəyə doğru gedən cəmiyyət, nurlu cəmiyyət olacaq. O

¹ "Rövzə əl-vaizin", c. 2, səh. 350

² "Qürər əl-hikəm", səh. 176

nurluluğun bərəkətindən Allah xeyiri, bərəkəti, cəmiyyətə nazil edəcək.¹

İMAM XOMEYİNİ VƏ RAMAZAN AYI

İmam Xomeyni adətən ramazan ayında heç kimə görüş vermirdi. Əlbəttə, biz bəzən ramazan ayının ortalarında gedirdik və onunla görüşürdük. – İftar açmaq üçün və ya başqa bir bəhanə ilə bir-iki dəfə onun yanında olurduq – Amma əksər vaxtlar camaat İmamı görmürdü. Biz də həmişəkindən az görürdük. Ramazan ayından sonra insan onu görəndə – camaatla görüşdə – açıqca hiss edirdik ki, bu bir ayda daha nurani olmuşdur. Adam bunu hiss edirdi. Səksən neçə yaşlı – doxsan yaşa yaxın – bu bir ayda hərəkət edirdi və irəliləyirdi. Həmişə hərəkətdə idi, amma ramazan ayında daha ciddi, daha çox hərəkət edirdi. Çünki meydan münasib idi.

Mömin anbaan inkişaf, tərəqqi halındadır. İmam eynilə belə idi və biz bunu, məxsusən xüsusi vaxtlarda hiss edirdik. Misal üçün, ramazan ayında o, özünə daha çox qayğı göstərirdi. Ramazan ayından sonra onunla görüşdükdə insan hiss edirdi ki, nuraniliyi, mənəviyyatı artmışdır. Şübhəsiz, bu xalqın və inqilabın əksər uğurları həmin nur qaynağından irəli gəlirdi.

Düşünürəm ki, əgər bizim misilsiz imamımız – həqiqətən bu dövrün insanları arasında onun bənzərini tanımırıq. İmamlardan, övliyalardan sonra onun bənzəri çox azdır – bu anlayışlarla üns bağlamasaydı, minacat və dua ilə məşğul olmasaydı, təvəssül, istiğfar əhli olmasaydı, Allahın bu qədər uğurlar bəxş etməsi mümkün deyildi. O böyük insanın uğurlarının böyük bir hissəsi Allahla əlaqədə olmasından, ürəyinin Allah dərghına

¹ Ali Dini Liderin bir qrup tələbə ilə görüşdə nitqi (1376. 11. 1)

açıq olmasından, dua və minacatdan irəli gəlirdi. İnsan son illərdə bu mənəvi və ilahi şəxsiyyətin anbaan inkişaf etdiyini hiss edirdi. Hər keçən ramazan ayı insan bu dahi şəxsiyyətin daha da nuraniləşdiyini, Allahın onu istiqamətləndirdiyini görürdü.

Allah şahiddir ki, hər ramazan ayından sonra İmamın yanına gedirdim. Tam hiss edirdim ki, bu ramazan ayında keçmiş nisbətdə yüksəlmişdir, pərvaz etmiş, maddi aləmdən çox yüksəklərə ucalmışdır. Hər keçən gün irəliyə doğru gedirdi, kamilləşirdi. Mömin insan budur. "İki günü eyni olan şəxs aldanmışdır".¹ Əgər iki günümüz bir olarsa, demək, aldanmışıq. Sabahı bu gündən pis olan isə məlundur.² Yəni Allahın rəhmətindən uzaqdır.³

İSTİĞFARIN ƏHƏMIYYƏTI

Ramazan ayının gündəlik mühüm məqsədlərindən biri bizim təqvaya yiyələnməyimizdir. *"Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!"* ("Bəqərə", 183). Mən ramazan ayında Uca Tanrı tərəfindən əhəmiyyət verilən əməllərə nəzər saldıqda – ramazan ayının orucu, Quran tilavəti, nəql olunmuş duaları oxumaq və Allahın lütfü ilə müşayiət olunan təvəssüllər görürük ki, bu dörd ən mühüm ünsürün arasında bizim üçün daha əhəmiyyətli istiqfardır. Bağışlanmaq diləmək, aləmin Pərvərdigarından qüsurlu üzündən, cahillik və

¹ "Vəsail əş-şiiə", c. 16, səh. 94

² Yenə orada

³ Ali Dini Rəhbərin İnqilab Keşikçiləri Korpusunun bir qrup personalı ilə görüşdə nitqi (1381. 7. 17)

bilməməzlikdən, Allah eləməmiş, səhlənkərlikdən baş verənləri bağışlanmasını diləmək¹.

YAŞAM MÜHİTİNDƏ RƏHMƏT YAĞIŞI

Ramazan ayı rəhmət yağışı tək bizim yaşam mühitimizə yağır. Aludəlikləri, əlavələri, paslanmaları, öz əlimizlə həyatımızda, könlümüzdə, ruhumuzda yaratdığımız çirkinlikləri yuyur, mühiti saflaşdırır, köülləri nurlandırır.²

İLƏHİ ZİYAFƏT SÜFRƏSİNİN ÜZƏRİNDƏKİLƏR

Deyirlər ramazan ayı ilahi ziyafət ayıdır. İlahi ziyafət süfrəsi açılmışdır. Bu süfrənin üzərindəkilər nədir? Bu süfrənin üzərindəkilərdən biri mənim və sizin istifadə etdiyimiz orucdur. Biri Quranın fəzilətidir. – Quranı bu süfrəyə qoymuşlar. Digər aylarda, günlərdə olduğundan daha fəzilətlə birgə və bizə deyirlər ki, tilavət edin. – Biri həmin oxuduğumuz dualardır. "İftitah" duası, "Əbu Həməzə Sümali" duası. Bunlar sözügedən süfrənin üzərinə qoyulan nemətlərdir, dad-tamdır.

Bəzilərinin fikri o qədər pərişandır, başqa yerdədir ki, süfrənin yanından keçəndə əsla onu görmürlər. Bir çoxları vardılar ki, əsla ramazan ayının süfrəsini görmürlər. Yadlarında belə deyil ki, ramazan ayı gəlib-gətdi. Bəziləri də vardır ki, süfrəni görürlər, amma məşğuliyyətdən, başları qarışıq olduğundan bu süfrənin başında əyləşməyə vaxtları olmur. Bir məşğuliyyət ardınca getmək istəyirlər. Başqa işləri var. Mağaza

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1376. 10. 26)

² Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri ilə görüşdə nitqi (1369. 2. 7)

dalınca, iş dalınca, dünya dalınca, ehtirasların dalınca gedirlər. Bu süfrə başında oturmağa, ondan faydalanmağa macal tapmırlar. Bəziləri də vardır ki, süfrəni görürlər, süfrə başında otururlar, qədrini də bilirlər, lakin çox gözütöx insanlardırlar. Aza qane olurlar. Bir tikə götürüb yeyirlər. Süfrə başında saatlarla əyləşib özlərini doyurmurlar. Süfrəyə düzülənlərdən həzz almırlar. Azacıq, bir tikə götürüb gedirlər. Bəziləri meylsizlik, iştahasızlıq hiss edirlər. Yəni iştahaları təhrik olmur. Çünki faydasız, puç yemək yemişlər və rəngarəng, nəfis yeməklər düzülmüş süfrə başında əyləşəndə iştahaları çəkmir. Bəziləri də var ki, bu süfrədən istifadə edirlər və əsla doymurlar. Çünki süfrə, mənəvi süfrədir. Bu süfrədən həzz almaq fəzilətdir. Çünki insan ruhunun yüksəlişi, fəthləridir.

İnsan bu süfrədən nə qədər çox faydalansa, ruhu bir o qədər də çox yüksəlir. Yaradılış məqsədinə daha yaxın olur. Bu, cismani süfrələrdən fərqlidir. Cismani süfrə insanın yol getməsinə, ayaqda qalmasına olan ehtiyacını ödəmək üçündür. Onda ifrata varmaq bir yanlış, bir səhvdir. Ruhani, mənəvi süfrədə isə belə deyil. Çünki ümumiyyətlə bizim yaradılışımız mənəvi, ruhani yüksəliş üçündür. Ruhani süfrə bu yüksəlişi mümkün edən, asanlaşdıran, gerçəkləşdirən vasitədir. Buna görə də nə qədər istifadə etmək mümkündürsə, istifadə etmək lazımdır. Biz bir çox mömin, ixlaslı bəndələrin adlarını eşitmişik. Hətta onların işlərini bizim üçün nəql etdikdə, bizim üçün çox aydın olmur. Amma həqiqətən təəccüb doğurur. Sübh azanına iki-üç saat qalmış oyanıb, ramazan ayının gecələrində göz yaşı axıdirmışlar. Nəql edirlər ki, mərhum Mirzə Cavad Məlikə oyandıqda dəstəmaz almaq üçün hovuzun başında əyləşirdi. Ona baxıb dua oxuyur, ağlayırdı, göz yaşı axıdırdı. Bu hal səccadəsinin yanına

gəlincə davam edirdi. Sonra gecə namazını qılırdı, o tərəvətli, feyz dolu namazı eşqlə, həyəcanla qılırdı. Mərhum Mirzə Əli Qazi də belə idi. Ramazan ayından, orucundan, diqqətindən, namazından, hekayətlər nəql olunmuşdur. Bu şeylər bizim üçün həqiqətən aydın, başadüşülən deyil. Amma bizə çox aydın bir xətt verir. Biz gərək mümkün olduğu qədər çox istifadə edək. Çalışın bütün vaxtları, xüsusilə ramazan ayında Quran tilavətini unutmayın, Quran həyatınızdan çıxmamalıdır. Quran tilavəti mütləq olmalıdır. Nə qədər mümkündürsə, olmalıdır. Quranın tilavəti düşünməklə birgə olmalıdır və belə olduqda çox təsirli olur. Tələsik tilavət, mənasını başa düşmədən oxumaq, yaxud yanlış oxumaq Quran tilavətindən gözlənilən hal deyil. Faydasız deyil. Hər halda insan bunun Allah kəlamı olduğuna diqqət yetirirsə, bu özü bir növ əlaqədir. Bu özü də qənimətdir. Kimsəni bu Quran tilavətindən məhrum etmək olmaz. Amma əmr olunan, bəyənilən tilavət deyil. O Quran tilavəti bəyəniləndir ki, insan düşünərək oxusun, ilahi sözləri başa düşsün. Bizim fikrimizcə başa düşmək olar. Əgər insan ərəb dilini bilsə, bilmədiyi yerdə tərcüməyə müraciət etsə, haqqında düşünsə, iki, üç, beş dəfə oxusa, ayənin məzmununa nisbətdə zehni açıqlıq yaranacaq ki, başqa şəkildə bu hasil olmur. Daha çox düşünməklə hasil olur. Bunu təcrübə edin. Misal üçün, insan on əlaqəli ayəni birlikdə oxuduqda onda bir hiss, bir intibah yaranır. İkinci, beşinci, onuncu dəfə həmin ayələri diqqətlə oxuduqda, digər oyanış yaranır. Yəni insanda zehin açıqlığı yaranır. İnsan nə qədər çox üns bağlayırsa, daha çox başa düşür. Bizim buna ehtiyacımız var¹.

¹ Ali Dini Liderin nazirlərlə görüşdə nitqi (1369. 2. 7)

MINACAT VƏ YALVARIŞ AYLARI

Rəcəb, Şaban və Ramazan ayları Allahın əməlisaleh bəndələrinin və övliyalarının bayramı sayılır. Çünki minacat vaxtı, yalvarış zamanı, həzrət Haqqa diqqət mövsümüdür. Bəşəriyyətin hər bir zaman kəsiyində, hər bir ictimai işdə Allahla əlaqəyə, duaya, diqqətə, yalvarışa ehtiyacı var. Bu ehtiyac əsaslı bir ehtiyacdır. Allahla əlaqə olmadan insan öz daxilində boşluq hiss edir. Mənasız, məzmunuz olur. Allaha diqqət, Onunla əlaqə həqiqi, gerçək insan bədənində ruhdur. Bəndə ilə Rəbb arasındakı hər bir əlaqəni qənimət saymaq lazımdır. Rəcəb ayı bu fürsətlərdəndir.

Bu ayda oxunması tövsiyə olunan dualar tərbiyəvi dərslərdir. Duanı tanımaq lazımdır. Dua insan könlünü Allaha birləşdirmək, ruhunu səmimiyyətlə doldurmaqla yanaşı, onun zəhnini də hidayət edir. Bu dualar dərslərdir. Əgər bu duaların mənasını düşünsək, onda ən böyük ilahi hədiyyələri tapacağıq. İnsanın bu dərslərə tam ehtiyacı var¹.

RAMAZAN AYINDA İSTİĞFARA DİQQƏT

Bu ay ilahi ziyafət ayıdır. Allahın bu ayda (qonaqlıqda) bəndələrinə iltifatı – bu mənəvi iltifattır – rəhmət qapılarını açmaqdan, bağışlanmaq üçün şərait yaratmaq, bəndələrin bu ayda etdikləri xeyir əməllərin savabını artırmaqdan ibarətdir. Ramazan ayının orucu da bu böyük ilahi ziyafətin maddələrindən biridir. Bu, insan ruhunun saflanmasına, qəlbinin paklığına şərait

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (29. 7. 1377)

yaranmasına səbəbdir. İmam Səccad (ə) bir xütbədə buyurur: "Ramazan ayı paklıq ayıdır".¹ Ramazan ayı paklanmaq, qəlb təharəti, bağışlanmaq ayıdır. Çünki Allah-Taala əfv diləməyi bu ayda digər aylardan daha çox diqqətə alır. Buna görə də bir rəvayətdə deyilir: "Ramazan ayında bağışlanmayan kimsə hansı ayda bağışlanacaq".² Əgər kimsə ramazan ayında – rəhmət, əfv qapısının insanların üzünə açıq olduğu ayda – ilahi rəhmətə, bağışlanmağa nail ola bilmirsə, bu uğur ona nə zaman nəsis olacaq?³

ALLAHA DOĞRU QAYITMAQ VƏ PİSLİKLƏRƏ ARXA ÇEVİRMƏK

Mübarək ramazan ayı astanasında ayaq basmaqla, ilahi rəhmət, bağışlanmaq ayına daxil olmaqla bizdə öz daxilimizdəki, vücudumuzdakı çətişmazlıqlardan, əyintilərdən, çirkinliklərdən, pisliliklərdən üz döndərməli, yəni istiğfar etməliyik. İstiğfar və tövbə, Allaha doğru qayıtmaq, pisliliklərə arxa çevirmək, dəyişiklik yaratmaqdır. *“Və Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyəsınız. Sonra Ona tövbə edin ki, müəyyən bir müddət (ömrünüzün sonunadək) sizə yaxşı gün-güzəran versin və hər bir əməl sahibinə (əməlinin) mükafatını ehsan buyursun. Əgər (imandan, mənim dəvətimdən, öyüd-nəsihətimdən) üz döndərsəniz, bilin ki, mən (müsibəti) böyük günün (qiyamət gününün) sizə üz verəcək əzabından qorxuram”* ("Hud", 3). İstiğfar, Allaha qayıtmaq, öz daxilində islahat aparmaq, Allahın öz rəhmətini, lütfünü, bərəkətini, izzətini və qüvvətini

¹ "Səhifeyi-Səccadiyyə", dua 44

² "Bihar əl-ənvar", c. 93, səh. 355

³ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 1)

öncəkindən daha çox nazil etməsinə səbəb olur. Bütün kəslər, istər mənim kimi yüksək vəzifə tutan şəxslər, istərsə də başqaları – biz özümüzdə başqalarından daha çox nəzarət etməliyik. Özümüz haqqında yenidən düşünməliyik. Öz vücudumuzda nəfsani ehtirasların hakimiyyətini aradan qaldırmalıyıq – bu qayıdışa, islahə ehtiyaqlıdır.¹

ALLAHLA ÜNSİYYƏT BAHARI

Mübarək ramazan ayı insanın özünü yenidən qurması, yeniləməsi, tərbiyə etməsi ayı, Allahla ünsiyyət baharıdır. Məgər işin bu yönündən qafil olmaq olarmı? Bütün səhvlər, yanlışlar işin bu tərəfinə diqqətsizlikdən irəli gəlir. Səhvləri az olan, köklü hidayət, mərifət nuru ilə işıqlanan bir işarəsi bu xalq üçün, bizim üçün, dünyada İslam aşıqları üçün, bələdçi, yol göstərən olan – yəni dahi İmam Xomeyni – məsələnin bu tərəfinə nisbətə elə idi ki, Allahla olan əlaqəsi təmin olunmuşdu. Dünyada inqilablar, hökumətlər, idarələr, hakimiyyətlər bu baxımdan eybli olurlar, yoldan yayınırırlar. Yəni mənəviyyət baxımından, Allahla əlaqə baxımından, könüllərin Allaha bağlanması baxımından qəflətdədirlər. Biz də diqqət etsək, harada irəliləmişiksə, harada uğur qazanmışıqsa, yaxşı əməl etmişiksə, razıyıqsa, bu yönün təmin olunmasındandır. Harada zərbə almışıqsa, bu yöndə zəif olduğumuzdandır².

¹ Ali Dini Liderin yeni ilin daxil olması münasibətilə söylənmiş nitqi (1369. 1. 1)

² Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri və hərbiçilərlə görüşdə nitqi (1369. 1. 1)

ALLAHLA ÜNSİYYƏTİN ÖNƏMİ

Allahla ünsiyyəti kiçik hesab etmək olmaz. Bizim hər şeyimiz bu əlaqədən aslıdır. Bizim könlümüzü möhkəmlədən, düşmənciliklərdən qorxmamağımıza səbəb olan bu əlaqədir. Bizim könuöllərimizi möminlərə sevgi ilə, Allah yolunu gedənlərə məhəbbətlə doldurub, fikir ayrılıqlarını, səliqə fərqlərini ikinci plana keçirən Allahla ünsiyyətdir. Bizim həqiqəti ayaq altına atmamağımıza, məsləhəti şəxsi qərəzə qurban verməməyimizə səbəb olan Allahla əlaqədir. Bizim Allah yolundan yayınmamağımıza, bu yolu getməkdən peşman olmamağımıza, yorulmamağımıza səbəb olan Allahla ünsiyyətdir. Allahla bu əlaqə həmişə mümkündür və heç zaman gec deyil¹.

ALLAH YOLU - ÇOX YAXIN BİR MƏSAFƏ

İnsanın həyatı daim iki paralel yol üzərindədir. Bir yol budur ki, onun üzərində gedənlər daim yuxarıya doğru gedirlər. Digər yol isə üzərində gedənlərin yalnız üzü aşağı getdikləri, dərəyə tərəf, cəhənnəmə doğru yuvarlandıqları yoldur. Bu iki yol həmişə bir-biri ilə yanaşdır, paraleldir. Bu iki yolun gediş xətti tam olaraq bir-birinə bənzəyir. Süquta, nüzula, enişə doğru hərəkət edənlər digər yolu gedənlərin yaxınlaşdığı yerdən uzaqlaşır. Onlar Allahdan uzaqlaşır, şeytana, cəhənnəmə yaxınlaşırlar. Ülviliyə, yüksəlişə, nura, Allaha, tövhidə, əxlaqi təmizliyə, ruh paklığına doğru

¹ Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri və hərbcilərlə görüşdə nitqi (1369. 1. 1)

hərəkət edənlər isə tam olaraq digər qrupun süqut etdiyi yerdən uzaqlaşır.

Bu, iki cığır, yol boyunca bir-biri ilə qonşudurlar. Birindən digərinə keçid olduqca asandır. Yol, yaxın yoldur. Əgər biz, Allah eləməmiş, ikinci cığırdə hərəkət etsək, nəfsani və şəxsi əxlaq baxımından aşağıya doğru yuvarlanırıqsa, birinci cığıra keçmək istəsək, yuxarıya doğru hərəkət etmək, yüksəlmək istəsək, bu iş hər an asandır. "Sənə doğru gələnin yolu yaxındır".¹ Allaha doğru hərəkət edənin yolu yaxındır. Əgər Allaha doğru gedən yola keçmək istəsək, yol çox yaxındır. Əgər bir addım atsanız süqut, eniş yolundan əbədi səadətə, nura doğru gedənlərin yoluna keçərsiniz.²

NƏFSANİ İSTƏKLƏRƏ NƏZARƏT

Digər tərəfdən də belədir. Nəfsimizin istəyinə qulaq asmaq istədiyimiz an, insanı Allahdan uzaqlaşdıran bir iş görmək istəsək, o zaman ayağımızı o cığırdan bu cığıra, aşağıya doğru gedən yola qoymuş oluruq. Biz nəfsani istəklərimizin əksinə hərəkət edəcəyimiz qərarına gəldiyimiz an xüdpəsəndliyə, qürurə, nəfs şeytanına tabe olmağa qarşı çıxmaq istədiyimiz an – bizim dahi imamımız bu on neçə il ərzində daim bizi bundan (şeytana itaətdən) çəkindirirdi. Bütün məsələlərdə, bütün İran xalqına, xüsusilə məsul şəxslərə deyirdi: "Ehtiyatlı olun, onun əsirinə çevrilməyin". – həmin yaxın məsafədən ayağımızı digər yola qoymuş oluruq və yüksəlirik. Bu ramazan ayında mümkündür. Nəfsani

¹ "Əl-İqbal əl-əmal", səh. 67

² Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri və hərbiçilərlə görüşdə nitqi (1369. 1. 1)

meyllərə nəzarət ramazan ayında həmişəkindən daha asan olur¹.

TƏZKİYƏ VƏ TƏHZİB

(Nəfsi saflaşdırmaq)

Ramazan ayı çox mübarək aydır. Ramazanın bərəkəti bu ayda ilahi ziyafətdə iştirak etmək istəyən müsəlman xalqdan, könüllərdən başlayır. Bu bərəkətlərin təsiri altına düşən ilk gerçək bu mübarək və müqəddəs ayın kandarına ayaq basan möminlərin və oruc tutanların ruhudur, könlüdür. Bir tərəfdən bu ayın orucu, Quran tilavəti, digər tərəfdən bu ayda oxunması tövsiyə olunan dualarla üns bağlamaq insanı daxili saflanmaya, paklanmaya sövq edir. Bizim hamımızın saflanmaya ehtiyacı var. Amma ruhani sinfinin buna digərlərindən daha çox ehtiyacı var. Məşhur arif (Mövləvi) demişkən: "İlahi bərəkətin nümunəsi olan su bütün çirkinlikləri, napaklıqları aradan aparır. Hansı cisim su ilə təmasa girsə, paklanır. Lakin su özü də çirkinliklərlə, napaklıqlarla təmas nəticəsində təmizlənməyə ehtiyac duyur. Allah-Taala bir təbii proses nəticəsində suyu buxara çevirir, səmaya aparır. Oradan yenə də yağış damlaları şəklində yerə qaytarır. Çirkinlikləri ondan ayırır. Onu təmizləyir və yenə də paklayıcı su olaraq insanların və digər varlıqların ixtiyarına verir". Bu hikmətli sözün müəllifi deyir: "Sizin ruhunuz, maarifiniz, könlünüz həmin paklayıcı sudur. İnsanlardan çirkinlikləri təmizləyir. Amma bu paklayıcı su özü tədricən saflanmağa, təmizlənməyə ehtiyac tapır. Onun saflanması, təmizlənməsi yalnız mənəvi yüksəliş

¹ Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri və hərbiçilərlə görüşdə nitqi (1369. 1. 1)

nəticəsində – bu da zikr və dua ilə gerçəkləşir – mümkündür". İnsan zikrlə, diqqətlə, təvəssüllə, minacatla, nafilə ilə, Allah qarşısında yalvarışla, daxili və xarici nişanələr haqqında düşünməklə bu paklayıcı su, yenə öz paklığını əldə edir. Yenə də çirkinliklərlə qarşılaşmağa hazır vəziyyətə gəlir. Onları bəşərin cismindən və ruhundan təmizləyir. Demək, ramazan ayı bu mənəvi yüksəliş üçün ən yaxşı fürsətdir.

Həmişə fürsət var. Şaban və rəcəb ayı da belədir. İlin digər günləri də zikr və diqqət əhli olan insanlar üçün belədir. *"Sən ancaq zikrə tabe olub, Rəhmandan (Onu) görmədən qorxan kimsəni qorxuda bilərsən. Beləsinə (axirətdə) bağışlanacağı və çox gözəl bir mükafata (Cənnətə) nail olacağı ilə müjdə ver!"* ("Yasin", 11). Zikrə tabe olmaq, yəni xatırlamaq və diqqət etmək bəşər ruhunun xilasına səbəb olur. İlin bütün günlərində, bütün gecələrində, gecəyarılarında Quran tilavəti ilə, Quran ayələri haqqında düşünməklə, bu dərin mənəvi duaları oxumaqla, bu dualarda mövcud olan aşıqanə ifadələrlə – xüsusilə mübarək "Səhifeyi-Səccadiyyə"dəki dualar – bu batini təmizlənməni gerçəkləşdirə bilər. Amma ramazan ayı müstəsna bir fürsətdir. Bu ayın gecələri və gündüzləri, hər saati, hər dəqiqəsi insan üçün – xüsusilə gənclər üçün – bir fürsətdir¹.

İLƏHİ ZİYAFƏT SALONU

Şəban ayı dua ayı, ibadət ayıdır. "Məfatih" kitabında yer alan dualarda deyilir ki, Peyğəmbər (s) son nəfəsinədək, ömrünün sonunadək şəban ayını yüksək dəyərləndirirdi, şəban ayı qarşısında təvazö göstərirdi.

¹ Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri və hərbiçilərlə görüşdə nitqi (1369. 1. 1)

Özünü bu ayda oruc tutmağa, ibadət etməyə öyrəşdirirdi. Duanın sonunda Allahdan istəyir ki, bizi də şəban ayında Peyğəmbər (s) sünnəsinə riayət etməkdə müvəffəq et. Bu şəban ayı ramazan ayına gedən yolun dəhlizidir. Ramazan ayı isə ilahi ziyafət salonudur. Bu elə böyük bir salondur ki, kimsə o salona daxil olaraq, özünə Allahın orada hazırladıqlarından bəhrələnmək fürsəti verərsə, bunun üçün çalışarsa, çox faydalanacaq. Hansı ki, bu fayda şəvval və digər aylarda yoxdur. Yalnız ramazan ayına məxsusdur. Müxtəlif çeşidli ilahi ziyafətlər: ilahi rəhmət, ilahi izzət, ilahi müvəffəqiyyət, ilahi qürb, ilahi lütfdən qaynaqlanan zənginlik, maddi ruzi, mənəvi ruzi. Bütün bunlar hamısı ramazan ayındadır. Bunlar ramazan süfrəsinin başındadır. Bəziləri gəlib, bu süfrəyə baxırlar. Bu süfrənin ortasından keçib gedirlər. Əllərinə heç bir şey keçmir. Bəziləri azacıq bir şey götürürlər. Biz oruc tuturuq, azacıq bir şey götürürük bu süfrədən. Amma bəziləri belə deyil. Bu süfrə başında necə lazımsa elə əyləşirlər. Öz kisələrini ilahi rəhmətlə doldururlar. İzzət istəyirlər, dünya istəyirlər, axirət istəyirlər, problemlərin həllini istəyirlər, həyatda xoş gün istəyirlər, gözəl əxlaq istəyirlər. Özləri və başqaları üçün nə istəyirlər götürürlər.

İnsanın bu salona girməsi üçün gözü açıq olmalıdır, qafil olmamalıdır. Başını aşağı salıb bu qapıdan girib o biri qapıdan çıxmamalıdır. Ətrafına baxmalı, bəhrələnməlidir. Məndə və sizdə bu hazırlıq yaransın deyə rəcəb ayını, şəban ayını ixtiyarımıza vermişlər. Şəban bir cür, rəcəb də bir cür. Rəcəb daha çox namaz ayıdır. Şəban daha çox dua və oruc ayıdır. Bu "Minacati-şəbaniyyə"yə baxın. Mən bir dəfə İmam Xomeynidən (r) soruşdum: "Nəql olunan dualardan hansını daha çox xoşlayırsan? Buyurdu ki, "Kümeyl" və "Minacati-

şəbaniyyə" dualarını." Maraqlıdır ki, hər iki dua şəban ayının duasıdır. Bildiyimiz kimi, Kümeyl duası şəban ayının yarısının gecəsinə aiddir. İmamlardan (ə) nəql olunan "Minacati-şəbaniyyə" də şəban ayına aiddir. Bu iki duanın ahəngi bir-birinə yaxındır. Hər ikisi aşıqanədir. "Minacati-şəbaniyyə"də deyilir: "Məni cəhənnəmə aparsan belə, "səni sevirəm" deyib fəryad çəkəcəyəm. Kümeyl duasında da deyilir: "Əgər cəhənnəmdə mənə izn versən, nitqi məndən almasan, ümidvarlar kimi, könül vermişlər kimi, aşıqlər tək fəryad çəkəcəyəm".

Bunlarla tanış olmağımız gərəkdir. Bir az ürəyimizin yumşalması gərəkdir. Bu ürək qəribə şeydir. Bəzi vaxtlar səmanın yüksəkliklərinə, mənəvi ənginliklərə aparan vasitəyə çevrilir. Bəzən də tam əksi olur. İnsanın ayağına bağlanan, onu uçurumların dərinliklərinə aparan, suyun dərinliklərində boğan, qərq edən ağır daşa bənzəyir. Əgər könlünüzü pula, ehtirasa, vəzifəyə bu kimi şeylərə versəniz, bu həmin ağır daş olacaq. Artıq, ürək olmayacaq.

*O bir kənddir, ürək deyil açığı,
Mal-qarayla doludur künc-bucağı.*

İnsanın filan marka avtomobilin eşqini daşdığı ürək, ürək yox, qarajdır, ticari müəssisədir. Daim intim meyl dalğalanan ürək, artıq ürək deyil, eyş-işrət məkanıdır. O zaman inəyin, ulağın, mülkün, torpaq sahəsinin yaşamda rolu olduğu üçün, şair bunların adını çəkir və deyir ki, bunlar ürəkdə olsa, o ürək tövlədir, kənddir, ürək deyil. Ürək Allahın yeridir, nur yeridir.¹

¹ Ali Dini Liderin Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə nitqi (1383. 7. 13)

İNSAN KÖNLÜNÜN HAZIRLANMASI AYLARI

Rəcəb və şəban ayları insanın ürəyinin ramazan ayına hazırlanması aylarıdır. Allahdan istəyin ki, öz səfali könullərinizi Ona doğru yönəldəsiniz, Onunla danışasınız. Allahla danışmaq dili xüsusi dil deyil. Amma bizim məsumlarımız (ə) – ilahi qürb, yaxınlıq dayaqlarını bir-bir geridə qoyan insanlar – Allahla yaxşı ifadələrlə danışdılar. Onlar Allahla danışmaq yolunu bizə öyrətmişlər. Bu şəban ayının minacatı ("Münacati-şəbaniyyə"), rəcəb ayının duaları, şəban ayının duaları, bu yüksək məzmunlu dualar, gözəl, ecazkar ifadələrlə deyilmiş bu nurlu, lətif maarif bizim dua etməyimiz üçün bir vasitədir¹.

HAZIRLAŞ SONRA ZİYAFƏTƏ GET

Əgər müsəlman insan – gənc, yaşlı, qadın, kişi – rəcəb ayında, sonra da şəban ayında Allahla öz münasibətini yaxınlaşdırsa, ramazan ayına hazırlıqla girəcək. O zaman ramazan ayı ilahi ziyafət olacaq. İnsan hazırlanmalıdır, sonra ziyafətə daxil olmalıdır. İnsan rəcəb və şəban aylarında özünü hazırlamalıdır ki, ramazan ayında ilahi süfrə başında əyləşə bilsin, o süfrədən faydalana bilsin, həzz ala bilsin. Əgər ramazan ayından həzz ala bilsək, o zaman bizim öz əməllərimiz, əxlaqımız, baxışımız inkişaf etdiyimizi göstərəcək. Özümüz özümüzü yoxlamış olacağıq, inkişafımızı müəyyənləşdirəcəyik. Biz bu yoxlamaları aparmırıq, sonra da öz vücudumuzda,

¹ Ali Dini Liderin Kaşan əhalisi ilə görüşdə nitqi (1380. 8. 20)

cəmiyyətdə problemlər yaşamağa məhkum oluruq. Hamı, xüsusilə şəhid ailələri rəcəb ayını qənimət saysınlar.¹

¹ Ali Dini Liderin silahlı qüvvələrdən şəhid ailələri ilə görüşdə nitqi (1380. 7. 4)

ÜÇÜNCÜ HISSƏ

ORUC TUTMAĞIN NƏTİCƏLƏRİ

BÖYÜK ORUC NEMƏTİ

Ən böyük şəraitlərdən biri sizin tutduğunuz bu orucdur. Bu, ən böyük ilahi uğurlardan biridir. Uğur nədir? Uğur Allahın bir şeyi insan üçün uyğun görməsidir. Allah orucu vacib etməklə bizim üçün münasib şərait yaratmışdır ki, bu ayda biz özümüdə vaxt ayıraq. Oruc böyük nemətdir. Qarın boşdur. Gün ərzində nəfslə mübarizə müəyyən mənada müxtəlif cəhətlərdən mövcuddur. İstədiyiniz şeyi yemirsiniz. İstədiyiniz şeyi içmirsiniz. Özünüzü əksər nəfs istəklərindən bir neçə saatlığına çəkindirirsiniz. Bu, nəfslə bir mübarizədir. Nəfsani meyllərlə mübarizədir. Nəfsani meyllərlə mübarizə bütün yaxşı işlərin, özünütərbiyənin başındadır¹.

ORUCUN FƏLSƏFƏSİ

Oruc, insanlarda heyvani ruhu ram etmək, cilovlamaq üçündür. Namaz, insanı ram etmək üçündür. İslamda nə varsa, bütün hərəkətlər, sükunətlər, təşəbbüslər hamısı bizim nəfsimizə hökmranlıq etməyimiz üçündür. Hamısı buna görədir ki, biz daxilimizdəki, vücudumuzdakı filin

¹ Ali Dini Liderin ramazan ayının ilk günü münasibətilə söylənmiş nitqi (1371. 12. 4)

başına nəsihət, moizə, zikr, ilahi vəzifələr çəkici vuraq və ram edək.¹

ORUCUN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Peyğəmbərdən (s) nəql olunan səhih və mötəbər bir hədisdə deyilir: "Oruc, alovun sipəridir."² Əhli-sünnə yolu ilə də həmin məzmunlu hədis müxtəlif ifadələrlə nəql olunmuşdur. Misal üçün, bu ibarələrə bir hədis qeyd olunmuşdur: "Oruc qiyamət günü mömin bəndənin sipəridir. Necə ki, sizdən biriniz dünyada özünü silahı ilə qoruyur".³ Yəni dünyada silahla, müdafiə vasitələri ilə özünüzü müdafiə etdiyiniz, qoruduğunuz kimi, axirətdə də oruc vasitəsi ilə özünüzü cəhənnəm alovundan qoruyacaqsınız.

Orucun nə xüsusiyyəti var ki, o, "alov qarşısında sipərdir" ifadəsi ilə yad edilmişdir? Orucun xüsusiyyəti nəfsi saxlamaqdan ibarətdir. Oruc nəfsi saxlamaq simvoludur. *"Amma kim (qiyamət günü) Rəbbinin hüzurunda durmaqdan qorxmuş və nəfsinə istəyini (şəhvəti) qadağan etmişsə"* ("Naziat", 40). Oruc günahlara qarşı səbir, ehtiraslara qarşı dözümlü simvoludur. Buna görə də rəvayətlər də *"Səbir etmək və namaz qılmaqla (Allahdan) kömək diləyin! Bu, ağır iş olsa da, (Allaha) itaət edənlər üçün ağır deyildir"*⁴ ayəsini izah edərkən səbirdə məqsədin oruc olduğunu bildirmişdir. Oruc istəklərdən əl çəkmək simvoludur. Oruc zamanı məhdud olsa da, gündə neçə saat, ildə neçə gün – insan üçün bir simvol olaraq əsaslı bir hərəkətdir. Nə üçün?

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (1377. 28. 10)

² "Əl-Kafi fi əl-üsul", c. 2, səh. 18

³ "Müstədrək əl-vəsail", c. 7, səh. 503

⁴ "Bəqərə", 45

Çünkü nəfs istəkləri, ehtiraslar, həvəslər, nəfsin meylləri insanı günaha aparan yoldur. Nəfsani istəklər, ehtiraslar günahın zəruri şərti və ya ondan ayrılmaz deyil. Bəzi nəfsani istəklər halaldır. Amma insanın nəfsin cilovunun götürməsi, öz nəfsini cilovsuz buraxması, onun ehtiraslarının əsiri olması İmam Əlinin (ə) "Nəhc əl-bəlağə"də buyurduğu şeydir. Sanki onu çox xam bir atın üzərinə atmışlar və onun cilovu şəxsin öz əlində deyil. Xam at onu uçuruma aparır. Nəfsani istəklər insanı günaha, yanlışlara doğru çəkir.

Günahlar ilahi əzabın dünyəvi formasıdır. İlahi əzabın dünyəvi forması həmin günahlardır. Buna görə də Quran ayəsində buyurulur: *"Həqiqətən, yetimlərin mallarını haqsızlıqla yeyənlərin yedikləri qarınlarında oda çevriləcək və onlar (qiyamətdə) alovlu cəhənnəmə girəcəklər"* ("Nisa", 10). Yəni, siz bir şəxsin yetim malı yediyini gördükdə zahirən bir loğmanı udduğunu, haram yediyini görürsünüz. Amma məsələnin batini bundan ibarətdir ki, o öz daxilində alov udur. Bu, həmin cəhənnəm alovudur. Kimsə burada haram bir ləzzəti təcrübədən keçirirsə, bu ləzzət məsələnin zahiri tərəfidir. Batini tərəfi isə o gerçək həyatda aşkara çıxacaq. Xəyal pərdələri insanın gözü önündən çəkiləcəyi gün, həqiqətlərin onun qarşısında aşkar olunacağı gün. *"Orada hər kəs əvvəlcə gördüyü iş barəsində xəbər (hesabat) verəcək və həqiqi ixtiyar sahibi olan Allahın hüzuruna qaytarılacaqdır. (Müşriklərin) uydurub düzəlttikləri bütələr isə onlardan (uzaqlaşib) qeyb olacaqlar"* ("Yunus", 30). O gün həmin dünya ləzzəti bir əzabdan, cəhənnəm işgəncəsindən ibarət olacaq. O gün elə bir gündür ki, gerçəklər, həqiqətlər özünü aşkara çıxaracaq. *"Orada hər kəs əvvəlcə gördüyü iş barəsində xəbər (hesabat) verəcək"*. İnsanın etdiyi əməllər, bizim

vücudumuzun həqiqəti də orada özünü göstərəcək.
Mövləvi deyir:

*Yusiflərin köynəyin yırtan insan,
Ölüm yuxusundan qurd tək durarsan.*

Burada yusifləri parçalayan pəncənin, məzlumları ayağı altında əzən insanların batini qurddur, insan deyil. Bu batin orada özünü göstərəcək, aşkara çıxaracaq.¹

ORUC VƏ ONUN MÜXTƏLİF MƏRHƏLƏLƏRİ

İlahi vəzifə kimi yad etdiyimiz oruc əslində bir ilahi təşrifətdir, bir ilahi nemətdir, oruc tutmağa müvəffəq olanlar üçün qiymətli bir fürsətdir. Əlbəttə, çətinlikləri də var. Bütün uğurlu və faydalı işlər çətinliksiz ötürşür. Bəşər çətinliyə dözmədən bir yerə çata bilməz. Oruca dözməkdə olan bu çətinlik, orucdan insana nəsib olacaq şeyin yanında çox azdır.

İnsan oruc üçün sərf etdiyi az zəhmətə görə çox xeyir əldə edir. Orucun üç mərhələsini qeyd etmişlər. Hər üç mərhələ, əhli olanlar üçün faydalıdır. Bir mərhələ orucun ümumi mərhələsidir. Yəni oruc ikən yeməkdən, içməkdən və digər haramlardan çəkinməkdir. Əgər bizim orucumuz yalnız bundan ibarət olsa, bunun çox faydası var. Həm bizi sınaır, həm də bizə öyrədir. Həm dərslərdir, həm də həyat üçün təcrübədir, məşqdır. Bu işdə cismani idmandan daha çox əhəmiyyətli idman var. İmamlardan (ə) nəql olunan bəzi hədislərdə orucun bu mərhələsinə diqqət yetirilmişdir. İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan bir rəvayətdə deyilir: "Varlı və yoxsulun bir olması üçün".²

¹ Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri ilə görüşdə nitqi (1383. 8.6)

² "Fəzail əl-əşhur əs-sələsə", səh. 102

Allah-Taala orucu vacib etmişdir ki, bu saatlarda, bu günlərdə varlı və yoxsul eyni olsun. Yoxsul insan gün ərzində istədiyini ala, yeyib-içə bilmir. Varlı adamlar isə gün ərzində nə ürəkləri istəyirsə hazırlatdıra bilirlər. Varlı yoxsulun halını, onun aclığını, miskinliyini, istədiyini əldə edə bilməməsini dərk edə bilmir. Amma oruc tutulan gündə hamı birdir. Öz ixtiyarları ilə nəfsani meyllərdən məhrumdurlar. İmam Rzadan (ə) nəql olunan digər bir rəvayətdə başqa bir cəhətə işarə olunmuşdur: "Aclığın, susuzluğun acısını dadmaq və qiyamət səfəlatini dərk etmək üçün".¹ Bu rəvayətdə qiyamət gününün bəlalalarına, aclığına, susuzluğuna işarə vurulmuşdur. O zaman həmin halda Allah qarşısında sorğulanacaq. İnsan, ramazan ayının aclığında, susuzluğunda qiyamət gününün o vəziyyətini düşünməlidir. O çətin anı nəzərə almalıdır.

İmam Rizadan (ə) nəql olunan digər bir rəvayətdə orucun digər cəhətlərinə, aclıq və susuzluq çəkməyin digər tərəflərinə işarə vurulmuşdur: "Aclıq və susuzluq qarşısında səbir etmək".² İnsana aclıq, susuzluq qarşısında səbir, dözümlü gücü verilir. Naz-nemətlə bəslənmiş insanların – aclığın, susuzluğun mənasını dadmayan, başa düşməyən insanların – səbir, dözümlü gücü də yoxdur. Bir çox meydanlarda çox tez əldən düşürlər. Müxtəlif həyat imtahanları onları sıxır, əzib suyunu çıxarır. Aclığı və susuzluğu dadmış insan bunların mənasını bilir. Bu yolla qarşıya çıxma biləcək çətinliklər qarşısında dözümlü malikdir. Ramazan ayı bu dözümlü gücünü, bu səbri hamıya verir. Bu haqda İmam Rizadan (ə) nəql olunan bir rəvayəti də diqqətinizə çatdırıram. Ola bilər ki, bu iki cümlə eyni hədisin hissələridir. "Onları vəzifələrini həyata keçirməyə

¹ "İləl əş-şərae", səh. 270

² Yenə orada

alışdırır".¹ Ramazan ayında aclığa, susuzluğa dözmək, nəfsani ehtiraslardan çəkinmək insanı həyatın müxtəlif vəzifələrinin öhdəsindən gəlməyə öyrəşdirən təlimdir. Əlbəttə, məqsəd şəriətə uyğun, ilahi riyazətdir. İnsana güc verən, həyatın çətin yollarını aşmaqda güc verən vasitələrdən biri də riyazət çəkməkdir. Bu, şəriətə uyğun riyazətdir. Buna görə də qeyd etdiyim bir neçə hədisdə görürsünüz ki, orucun bu mərhələsi, yəni aclığa, susuzluğa dözmək mərhələsi, varlılarda yoxsullarla bərabərlik hissi yaradır. İnsana qiyamət günü aclığının hissini ötürür. İnsana çətinliklər qarşısında dözmək, səbir bəxş edir. Vəzifəni həyata keçirməkdə, öhdəsindən gəlməkdə ilahi bir təlim rolunu oynayır. Bax, həmin mərhələdə bu qədər fayda var. Qarının boş olması, adi halda insan üçün mübah olan işlərdən çəkinməkdən başqa, ona nuranilik, səfa və səmimiyyət bəxş edir. Bu, çox böyük (qənimət sayılmalı) bir fürsətdir.

İkinci mərhələ günahdan çəkinmək mərhələsidir. İnsanın öz qulağını, gözünü, dilini, ürəyini – hətta bəzi rəvayətlərə görə, – üz qabığını, dərisini, bədəninin tükünü günahdan çəkəndirməkdir. İmam Əlidən (ə) nəql olunan rəvayətdə deyilir: "Oruc, insanın yeməkdən içməkdən çəkəndiyi kimi haramlardan da çəkinməsidir".² Yeməkdən, içməkdən, nəfsani meyllərdən çəkəndiyiniz kimi günahdan da çəkinin. Bu orucun daha yuxarı mərhələsidir. Bu ramazan fürsəti insanın günahdan çəkinməyi öyrənmək, məşq etmək üçün qənimət sayılması bir fürsətdir. Bəzi gənclər mənə müraciətlərində onlar üçün dua etməmi istəyirlər. Təkrar istəklərdən biri budur: "Siz dua edin ki, biz günah edə bilməyək". Əlbəttə ki, dua etmək yaxşı və lazımlıdır və biz bunu edirik. Amma

¹ Yenə orada

² "Müstədrək əl-vəsail", c. 7, səh. 367

günah etməmək insanın iradəsindən asılıdır. Qərara almalısınız ki, günah etməyəsiz. Qərara aldığınız zaman bu çox asan iş olacaq. Günahdan çəkinmək elə bir işdir ki, insan gözünə bir dağ kimi görünür. Amma qərar, iradə, əzm olduqda düz yoldur. Ramazan ayı hamının bunu təcrübə etməsi üçün bir fürsətdir. "Əgər oruc tutan dilini, qulağını, gözünü, əzalarını (günahdan) qorumasa orucdan nə xeyir götürəcək?"¹ Bir rəvayətdə nəql olunur ki, bir qadın öz xidmətçisinə hörmətsizlik edirdi. Güman ki, onlar Peyğəmbərin (s) qonşuluğunda olurdular və ya hansısa səfərdə o həzrətlə (s) birlikdə idilər. Peyğəmbərin (s) əlində yemək var idi. Ona təklif etdi və buyurdu: "Bundan ye". Qadın dedi ki, orucam. Nəql olunduğuna görə Peyğəmbər (s) ona belə buyurdu: "Sən necə orucsan ki, öz xidmətçini söymüsən?"² Oruc yemək və içməkdən çəkinməkdən ibarət deyil.³ Oruc yalnız yeməmək, içməmək deyil. Allah bunu (orucu) insanın yemək və içməkdən başqa günahlardan da çəkinməsi üçün bir vasitə etmişdir".⁴ Allah istəyir ki, oruc tutan şəxs günahların, çirkinliklərin ardınca getməsin. Bu günahlardan biri də dil günahıdır. Onlardan biri könlündə kiməsə qarşı düşmənçilik, kin bəsləməkdir. Bəzi günahlar necə deyərlər şəri günahlardır. Bəzi günahlar əxlaqi günahlardır. Müxtəlif mərhələləri var. Demək, orucun ikinci mərhələsi, insanın özünü günahdan ayırmasıdır. Xüsusilə siz əziz gənclər bu fürsətdən istifadə edin. Siz gəncsiniz. Gəncin həm gücü, bacarığı var, həm də ürəyi safdır, nurludur. Bu, onun üçün bir fürsətdir. Ramazan

¹ "Müstədrək əl-vəsail", c.7, səh. 367

² "Bihar əl-ənvar", c. 93, səh. 292

³ Yenə orada

⁴ Yenə orada

ayı boyunca bu fürsətdən istifadə edin və – orucun ikinci mərhələsini – günahlardan çəkinməyi təcrübədən keçirin.

Orucun üçüncü mərhələsi insanın zəhnini Allahı xatırlamaqdan qafil edən hər bir şeydən çəkinməkdir. Hədisdə deyildiyinə görə bu, orucun ən yüksək mərhələsidir. Peyğəmbər (s) Allaha dedi: "İlahi, orucun nəticəsi nədir? Allah-Taala buyurdu: "Oruc insan qəlbində hikmət çeşmələri qaynadır. Ürəyə hikmət hakim olduqda, o nurani, aydın mərifət meydana gəlir. Mərifət yarandıqda yəqin yaranır".¹ Bu, həzrət İbrahimin (ə) Allahdan istədiyi yəqindir. Bu ayın dualarında da təkrar şəkildə istənilmişdir. Kimsə yəqinə yetdikdə həyatın bütün çətinlikləri onun üçün asan olur. İnsan hadisələrdə yenilməz olur. Görün nə qədər əhəmiyyətlidir. Öz ömrü boyunca yüksəliş, inkişaf yolunu keçmək istəyən insan həyatın problemləri, çətinlikləri qarşısında, maneələr qarşısında yenilməz olur. "Yəqin" - insana belə bir hal yaşadır. Bunlar orucdan qaynaqlanır. Oruc Allahın xatirəsini könüldə canlandırdıqda, Allahın mərifət nuru qəlbi işıqlandırdıqda, bunlar da ardınca gəlir. Oruc tutanı Allahı xatırlamaqdan qafil edən hər bir şey bu mərhələ üçün zəruridir.

İNSAN TƏKAMÜLÜNÜN ƏSAS DAYAĞI

Namaz və zəkat təkcə İslam ümmətinə məxsus olmamışdır. İslam peyğəmbərindən (s) öncəki peyğəmbərlər (ə) də namaz və zəkat hökmlərinin icrasına əmr olunmuşdur. "*O, harada olursansa olum, məni mübarək (həmişə hamıya xeyir verən, dini hökmləri öyrədən) etdi və mənə diri olduqca namaz qılıb zəkat verməyi tövsiyə buyurdu*" ("Məryəm", 31). Həzrət İsanın

¹ "Bihar əl-ənvar", c. 77, səh. 27

(ə) öz tərəfdarlarına belə dediyi nəql olunmuşdur: "Allah mənə namaz qılmağı, oruc tutmağı tövsiyə etmişdir". Bu, Quran ayələrindən də aydın olur. Quranda oxuyuruq: *"Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!"* ("Bəqərə", 183)

Bu, göstərir ki, hər zaman insanın mənəvi həyatının əsasını təşkil edən namaz lazım olduğu kimi, insan və Allah arasında mənəvi əlaqəni təmin etdiyi kimi, zəkat lazım olduğu kimi, insanın malını təmizlədiyi kimi, oruc da vacib və zəruridir. Bu, insan təkamülünün, mənəvi yüksəlişinin əsas dayaqlarındanadır. Əks-təqdirdə zaman keçdikcə, müxtəlif dinlər dəyişildikcə bu xətt sabit qalmazdı.

Əlbəttə, oruc müxtəlif dinlərdə, müxtəlif zamanlarda, müxtəlif şəkillərdə olmuşdur. Amma aclıq çəkmək, içərini qidasız saxlamaq, dodağı, ağızı müəyyən saatlarda cismani meyllərin üzünə bağlamaq müxtəlif oruc ayinində olan müştərək cəhətdir. Demək, oruc mənəvi yüksəlişdə, ruhun təkamülündə, insanın hidayət və tərbiyəsində başlıca rükndür¹.

ORUC TUTMAQDA MƏQSƏD

Ramazan ayının ən böyük məqsədlərindən biri – yaxud bir mənada demək olar ki, tam hədəfi – təqvadır. *"Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!"* ("Bəqərə", 183) Bu, bizim iradəmizdən asılıdır. Camaat hər biri özü, əgər mümkünsə, digərlərini də islah etsinlər. Bu,

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1 .10)

əmmaməlilərə (ruhanilərə) məxsus deyil. Lakin alimlər, ruhanilər, xətiblər, moizə oxuyanlar buna hazırdırlar. Allah-Taala onlara bu imkanı, bu istedadı, bu ictimai mövqeyi, bu geyimi vermişdir. Biz gərək bundan istifadə edək.¹

RAMAZAN AYININ NAILİYYƏTİ

Orucda məqsəd ilahi təqvadır. Bu (təqva), ramazan ayının ən böyük nailiyyətidir. Ümidvaram ki, mən və siz bu ayın bərəkəti ilə öz davranışımıza, danışığımıza, hisslərimizə, düşüncələrimizə ilahi təqvanı, o böyük ehtiyatı hakim edək və özümüzü insani kamilliyə bir addım da yaxınlaşdıraq. Oruc haqqında qısa bir söhbət də var. Hansı ki, bu mübarək ayda ümdə vəzifədir.

Allah-Taala insanı elə yaratmışdır ki, onun tərbiyə olunmağa ehtiyacı var. Onu həm xaricdən, həm də daxildən tərbiyə etmək lazımdır. O özü özünü tərbiyə etməlidir. Mənəvi məsələlərdə bu tərbiyənin biri fikrin, zəka qüvvəsinin tərbiyəsidir. Bu tərbiyənin yeri təlimdir. Dinləri nəfsin, ruhun tərbiyəsi, qəzəb və şəhvət qüvvələrinin tərbiyəsidir. Bu tərbiyə "təzkiyə" adlanır.

Əgər insana düzgün təlim verilsə, düzgün "təzkiyə" olunsa, uyğun zavodda lazımi şəkil alan, kamilliyə çatan xammal olacaq. Bu mərhələdə onun vücudu bərəkət və xeyir qaynağı, dünyanın abadlığına, könüllərin abadlığına səbəb olacaqdır. Bu, bütün insanların əvvəldən bugünədək müştəqı olduğu tale olmuşdur. Bu, nicətdir, xoşbəxtlik dolu əbədi həyatdır, behiştədir. Buna görə də peyğəmbərlər (s) əvvəldən sonuncu Peyğəmbərədək (s) hamısı öz məqsədinin təlim və tərbiyə olduğunu müəyyən etmişdir. *"Allah möminlərə lütf etdi. Çünki onların öz*

¹ Ali Dini Liderin ruhani və təbliğatçılarla görüşdə nitqi (1372. 11. 17)

içərisindən özlərinə (Allahın) ayələrinə oxuyan, onları (pis əməllərdən) təmizləyən, onlara Kitabı (Qurani) və hikməti öyrədən bir peyğəmbər göndərdi. Halbuki bundan əvvəl onlar açıq-aydın zəlalət içərisində idilər” ("Ali-İmran", 164). Onlar insanları həm fikri baxımdan, həm də ruhi baxımdan tərbiyə etmişlər¹.

TƏQVA ÜÇÜN ZƏMİN YARATMAQ

“Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!” ("Bəqərə", 183) Yəni, oruc bizə təqvalı olmaqda kömək edir. Təqva, özünü qorumaq deməkdir. Əlbəttə, rəvayətlərdə təqvanın nümunələrini müəyyənləşdirmişlər – vacibləri həyata keçirmək, haramları tərک etmək. Təqvanın mənası budur ki, insan özündən muğayat olsun. Yəni öz davranışına, meyllərinə, düşüncəsinə və imanına göz qoysun. İnsan özünə göz qoymalı, nəzarət etməlidir ki, nə olsun, nə olmasın. Çünki nəzarət adətən nəyin baş verməsi, nəyin baş verməməsi üçündür. Baş verməsinə göz qoyduğumuz şey doğru yolla getməkdir. Özümüzə göz qoymalıyıq ki, doğru, ilahi yolda addımlayaq, yaradılışımızdan məqsəd nədirsə, onun ardınca gedək. İslamın bizə göstərdiyi yol ilə hərəkət edək. Ehtiyatlı olaq ki, azğınlığa, sürüşkənliyə yoluxmayaq. Yoldan yayınmanın, azmanın amilləri bizim öz içimizdədir. Əgər bizim instinktlərimiz düzgün yönləndirilməsə, nəzarətdən çıxsa, hər biri çöküş üçün, bizim doğru yoldan çıxmağımız üçün vasitə olacaq. Bu instinktiv meyllərdən biri, ən mühümü özünə vurğunluq, özünəpərəstişdir.

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

Əlbəttə, bu insan vücudu üçün lazımlı hissdir. İnsanı yüksəliş qüllələrinə doğru hərəkətə vadar edir. Amma əgər bu özünə sevgi hidayət olunmasa, düzgün istiqamətləndirilməsə, böyük yanlışlıqlara aparıb çıxaracaqdır. Var-dövlət toplamaq, güc toplamaq, inhisarlaşdırma, bəşər tarixində baş verən böyük azğınlıqlar, baş vermiş və hazırda da baş verən böyük zülmələr hamısı özünə sevgi instinktindən törəyir. Bəziləri ona meydan vermişlər və ona görə də bu səhvlərə, xəyanətlərə, böyük faciələrə aludə olmuşlar. Özünə vurğunluq o instinktiv hisslərdəndir ki, əgər ona nəzarət olunmasa, bu yolla meydana gələn üsyankarlıqlar bütün uca, ülvi, insani, səmavi məqsədləri aradan qaldıracaq, ayaq altına alacaq, bütün hüquqları hidayət olunmamış, nəzarətsiz insanın zülmü, üsyankarlığı, inadı, təcavüzü altında məhv edəcək. Bu hidayətə insan vücudunda müxtəlif amillər zəmanət verə bilər. Amma hamısından mühümü bizim öz təqvamızdır. Biz, özümüzdən muğayət olmalıyıq, özümüzdə göz qoymalıyıq, öz eyblərimizə göz yummalıyıq. Özünə sevgi insanın başqalarında gördüyü və qaş-qabaq salladığı bir çox eybləri özündə görərkən göz yummasına səbəb olur. Bir çox səhvlər var ki, biz onları başqalarında olduqca pis hesab edirik, bəzən aşkar şəkildə onların haqqında pis sözlər deyirik. Lakin həmin səhvlər bizim özümüzdə olduqda onlara göz yumuruq. Bu, diqqətsizliyin, nəzarətsizliyin nəticəsidir. Yəni vücudumuzdakı günahın, eybin, iradın üstündən asanlıqla keçirik. İnsanın öz üzərində həmişə olması lazım olan dəqiq nəzarəti olmasa, bu problemlər meydana gələcək. Demək, təqva bu qədər mühümdür.

Siz görürsünüz ki, bu ayın şəhidi Əmir əl-Möminin (ə) öz çıxışlarını həsr etdiyi mövzulardan biri təqvadır. "Nəhc əl-bəlağə" başdan-başa təqvadan danışır.

Məktublarda təqvaya dəvət olunur. Xütbələrdə təqvaya dəvət olunur. Təqva insanın və cəmiyyətin xilas olmaq qarantıdır. Biz təqvayı önəmsiz hesab edə bilmərik. Kiməsə zorla təqva sıırmaq da olmaz. Biz özümüz özümüzə xəbərdarlıq etməliyik. Allahı xatırlamağı, Allaha diqqəti, vəzifəyə diqqəti, səmimi olmağa diqqəti aşılmalıyıq. Özümüzü doğru yoldan yayınmağa vadar edək. Oruc bu yolda bizə kömək edəcək.

Ramazan ayı təqvaya daha çox riayət etmək üçün bir fürsətdir. Nə üçün? Çünki ramazan ayı nəfsi saxlamaq, özünü çəkəndirmək ayıdır. Onun ən aşağı mərhələsi yemək, içmək və nəfsani ləzzətlərdən çəkinməkdir. Ən yuxarı mərhələsi isə günahlardan, əxlaqi səhvlərdən, yanlış davranışlardan çəkinməkdir. O da oruc və oruculuq ayının vəzifələri sırasındadır. Bizi ona rəğbətləndirmiş, vadar etmişlər. Bu ayda məşq etdiyimiz özünüçəkəndirmə bizi həmin təqvaya, özünənəzarətə yaxınlaşdırır. Çünki doğru yoldan azmamaq üçün özümüzə nəzarət edirik. Bu özünüçəkəndirmə də həmin nəzarəti məşq etməkdir. Yəni səhvə yol verməmək, yoldan çıxılmamaqdır. Ramazan ayı mühitində bizim vəzifəmiz budur.

Allah-Taala ramazan ayında bəndələrinə öz rəhmət və bərəkətini nazil etmişdir. Rəvayətlərdə deyilir ki, ramazan ayında səmanın qapıları açıqdır.¹ Yəni insanın Allahla könül ünsiyyəti bu ayda həmişəkəndən daha asan olur. Rəvayətdə deyilir ki, ramazan ayında behiştin qapıları açıq olur.² Yəni orucun bərəkətindən, orucun zəruri şərti olan diqqət səbəbi ilə insan üçün yaxşı iş görmək fürsəti yaranmışdır. Əlbəttə, fürsətdə məqsəd bu deyil ki, insanın bütün axtardıqları həyata keçəcək. Bizim iradəmizə, ardıcılığımıza, istək və hərəkətlərimizə

¹ "Mizan əl-hikmə", c. 4, səh. 176

² "Mizan əl-hikmə", c. 4, səh. 117

ehtiyac var. Hər halda bu fürsət mövcuddur və biz ondan faydalana, istifadə edə bilərik¹.

ORUC, TƏQVAYA APARAN PİLLƏKƏN

Oruc, təqvaya doğru bir pilləkəndir. Onun təmin olunması üçün sizin vücudunuz, ürəyiniz, ruhunuz vasitədir. Təqva budur ki, insan bütün əməllərində, davranışında gördüyü işin Allahın razılığına, ilahi əmrə uyğun olub-olmadığını nəzərə alsın. Bu nəzarətin, pəhrizin, daim özünü qorumanın adı təqvadır.

Təqvanın əks tərəfi qəflət, diqqətsizlik, bəsirətsiz hərəkətdir. Allah həyatı məsələlərdə möminin diqqətsizliyini bəyənmir. Mömin bütün işlərdə gözüaçıq, ayıq olmalıdır. Mömin insanın bütün həyat məsələlərində gözü açıq olmasının faydası budur ki, gördüyü işin Allahın iradəsinə uyğun olub-olmamasını başa düşür. İnsanda bu özünənəzarət formalaşdıqda onun əməli, sakitliyi, oturuşu, duruşu, hər addımı Allahın müəyyən etdiyi xətt üzrə olur. Bu ayıqlıq halı, diqqət, oyaqlıq təqva adlanır. Dinimizə isə pəhrizkarlıq kimi tərcümə olunmuşdur. Pəhrizkarlıqda məqsəd budur ki, insanda daim pəhriz hissi fəal olsun. Orucun faydası budur.²

TƏQVANIN MƏNASI

Diqqətli olun və imtahandan üzü ağ, başı uca çıxın. Bunun yolu budur ki, özünüzdə təqva tədarükü görün. Yəni, öz davranışınıza diqqət yetirin. Allahın əmrinə, qadağasına zidd bir iş görməyin. Bu, təqva deməkdir. Bir

¹ Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri ilə görüşdə nitqi (1380.8.20)

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369.1.10)

zaman ip ucu insanın əlindən çıxır və günah da edir. Amma mühüm budur ki, siz günah etməməkdə qərarlı olasınız. Bu, təqva əhval-ruhiyyəsidir. Sən özünə qarşı ayıqsansa, düşməninə qarşı da ayıqsan. Öz daxilindəki şeytandan ehtiyatlanırsansa, xarici şeytandan da ehtiyatlanırsan. Əgər daxilimizdəki şeytan bizə zərbə vura bilməsə, xarici şeytan üçün də bizə zərbə vurmaq asan olmayacaq. Bu, ramazan ayının ismarığıdır. “*Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!*” (“Bəqərə”, 183) Bu təqvanın müqəddiməsidir. Təqva isə məqsəddir, yekundur.¹

YERİN, GÖYÜN BƏRƏKƏTLƏRİ

Ramazan ayı Allahın hər il bizim maddi dünyamızın yanar cəhənnəminə göndərdiyi, daxil etdiyi behişt tikəsidir. Allah bizə fürsət verir ki, özümüzü bu ayın ilahi süfrəsinin kənarında əyləşərək behiştə daxil edək. Bəziləri həmin otuz gündə behiştə daxil olurlar. Bəziləri otuz günün bərəkətindən bütün ili, bəziləri isə bütün ömürlərini behiştə keçirirlər. Bəziləri də onun yanından qəflətdə ötürlər. Bu, təəssüf doğurucudur. İnsanın özü üçün də təəssüf doğurur. Başqaları da bu insanın bütün bu istedadlara, təkamül, yüksəliş bacarığına malik olmasına baxmayaraq, belə əzəmətli bir süfrədən yararlanmasını görəndə təəssüf edərsə, haqlıdır. Bu, ramazan ayıdır. İlahi ziyafət ayıdır. Qədr gecəsi ayıdır.

Bunları o qədər demişik, o qədər təkrar etmişik ki, bizim üçün adiləşmişdir. O insan kamilliyə yetir ki, həmin təkrarların içindən həqiqəti tapsın. Maddi bilik də

¹ Ali Dini Liderin ruhani və təbliğatçılarla görüşdə nitqi (1388. 9. 23)

belədir. Hamı ömür boyu almanın qırıldığı yerə düşdüyünü görüb. Dünyada bundan adi nə var ki? Amma bir nəfər başa düşdü ki, bu bir hadisədir. Nə üçün alma düşür? Nə üçün ağacdən qopduqda yuxarı getmir? Bu zaman cazibə qüvvəsi kəşf olundu. Bəşər elmində yeni qapı açıldı. Bizim həyatımızda adiləşmiş şeylər hamısı bu qəbildəndir. Quranda buyrulur: *“Məgər dəvəyə baxmırlar ki, necə yaradılmışdır?”* (“Ğaşiyə”, 17). Dəvə minən ərəb üçün dəvədən adi nə var? Quran insanın diqqətini o dəvəyə yönəldir. Biz ətrafımızı bürüyən bu ilahi hadisələrə diqqət yetirməliyik. Onlardan biri ramazan ayıdır. Bu ilahi ziyafət az şey deyil. Eşitmişik ki, ilahi ziyafət qonaqlıqdır. Bu qonaqlığın ev sahibi əzəmətli, bilici, kəramətli, qadir Allahdır. Bütün yaradılışa o hakimdir. Bu, ilahi ziyafətdir. Biz də bu ziyafətə dəvət olunmuşuq.¹ Bundan istifadə etmək lazımdır. Necə istifadə etmək? Bundan istifadə bizim ixtiyarımıza verilən şeylərlə mümkündür. Oruc, namazla, nafilələrlə, dua ilə, zikrlə, diqqətlə, yalvarışla. Əgər bu meydana daxil olsaq, – biz ruhanilik – başqalarını da bu meydana daxil etməyə çalışsaq. O zaman bu ölkə behişt kimi bir yer olacaq, dünya və axirət işlərimiz düzələcək. *“Əgər o məmləkətlərin əhalisi iman gətirib (pis əməllərdən) çəkinsəydilər, sözsüz ki, onların başlarına göydən və yerdən bərəkət yağdırardıq (göyün və yerin bərəkət qapılarını onların üzünə açardıq). Lakin onlar (öz peyğəmbərlərini) yalançı hesab etdilər, Biz də onları qazandıqlarına (qazandıqları günahlara) görə məhv etdik”*. (“Əraf”, 96). Bunlar ilahi vədədir. Bunlar mübaliğə, şişirtmə deyil. Allah yerin və göyün bərəkətini təqvalı xalqın üzünə açacaqdır.²

¹ "Vəsail əş-şiə", c. 10, səh. 313

² Ali Dini Liderin ruhani və təbliğatçılarla görüşdə nitqi (1388. 9. 23)

DIQQƏTLİ ORUC

Oruc təqva amilidir, təqvanı formalaşdıran amildir. Bir şərtlə ki, oruc diqqətlə yanaşı olsun. Oruc yalnız bu deyil ki, insan yeməsin, içməsin. Oruc bir növ ruhu yetişdirməkdir. Siz ruhunuzu orucla yetişdirə bilərsiniz. Təmizləmə, paklana bilərsiniz.

Böyük bir ibadət sayılan zəkat və "infaq" da cisim və ruha malikdir. *"Nəfsinin xəsisliyindən (tamahından) qorunub saxlanılan kimsələr – məhz onlar nicat tapıb səadətə (cənnətə) qovuşanlardır!"* ("Həşr", 9) Bu zəkat daxilimizdəki xəsisliyimizi aradan qaldırır. Dünya malına, dünya bər-bəzəyinə olan meylimizi, bağlılığımızı aradan qaldırır. Bu zəkat, yaxşı zəkattır.¹

İRTİCANIN YARANMASINA SƏBƏB

Əgər namaz və oruc diqqətli, insanı oyadacaq zikr olarsa, o zaman günü-gündən İslam məqsədlərinə doğru irəliləyən müsəlman olacaq. Əgər bəzi cəmiyyətlərdə İslam məqsədlərinə yaxınlaşmayan, əksinə, uzaqlaşan müsəlmanlar görsəniz bilin ki, eyblərindən biri buradadır. Ola bilər çoxlu eybləri olsun. Amma biri budur.

Əgər ibadət halında diqqət olmasa ibadət ruhu, yəni bəndəlik, Allahla ünsiyyət bağlamaq, ona təslim olmaq diqqətə alınmasa, o zaman insanın yolunun üstündə müxtəlif təhlükələr duracaq və irtica onlardan biridir.

Adını çox eşitdiyimiz xəvaric elə ibadət edirdi, Quran ayələrini elə əhval-ruhiyyə ilə oxuyurdu ki, hətta Əmir əl-Mömininin (ə) səhabələri təsir altına düşürdülər. Cəməl

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (1369. 2.6)

döyüşü ərəfəsində Əmir əl-Mömininin (ə) səhabələrindən biri keçərkən xəvaricdən biri ibadətlə məşğul idi və gecəyarısı "Zumər" surəsinin 9-cu ayəsini xoş avazla oxuyurdu. *"Məgər axirətdən qorxan, Rəbbinə (Allahın mərhəmətinə) ümid bəsləyən, gah səcdəyə qapanıb, gah da ayaq üstə durub gecə saatlarını ibadət içində keçirən (müti bəndə kafirlə birdirmi)?! De: "Heç bilənlərlə bilməyənlər (alimlə cahil) eyni ola bilərmilə?! (Allahın ayələrindən, dəlillərindən) yalnız ağıl sahibləri ibrət alar!"* Səhabə təsirləndi və Əmir əl-Möminin (ə) yanına gəldi. Hətta ayıq, fərasətli, agah insanlar da – İmamın səhabələrinin əksəriyyəti belə idi – səhv edir, yanılırdılar.¹

TƏQVALI CƏMIYYƏTİN MƏZİYYƏTLƏRİ

Əgər bir xalq və ya fərd təqvalı olsa, bütün dünya və axirət xeyirlərini özünə cəlb edəcəkdir. Təqvanın faydası yalnız Allahın razılığını cəlb etmək, qiyamətdə ilahi behiştə nail olmaq deyil. Təqvalı insan təqvanın xeyrini dünyada da görür. Dünya izzətini də əldə edir. Allah dünya məsələlərində də ona bilik və mərifət verir. Təqva yolunda hərəkət edən cəmiyyətin yaşam mühiti sağlam, sevgi dolu, cəmiyyəti təşkil edən fərdlər arasında həmkarlıqla birgə olur².

DÜNYA VƏ AXİRƏT XOŞBƏXTLİYİNİN AÇARI

Təqva dünya və axirət xoşbəxtliyinin açarıdır. Müxtəlif şəxsi və ictimai çətinliklərdən, problemlərdən

¹ Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

inildəyən azğın bəşəriyyət təqvasızlığın, qəflətin, diqqətsizliyin, ehtirasların yaratdığı bataqlıqda boğulmağın acısını çəkir. Geri qalmış cəmiyyətlərin halı bəllidir. Dünyanın inkişaf etmiş cəmiyyətlərinin bəzi cəhətlərdən xoşbəxtliyə malik olmalarına baxmayaraq, - bu da onların bəzi dünya məsələlərində ayıq olmalarından irəli gəlir – bir çox ölümcül problemlərlə üz-üzədir ki, onların yazıçıları, natiqləri və sənətçiləri bu gün min dil ilə bunu bəyan edirlər¹.

PEYĞƏMBƏRLƏRİN İLK VƏ SON VƏSIYYƏTİ

Təqva peyğəmbərlərin ilk və son vəsiyyətidir. Quranın müxtəlif surələrində oxuyursunuz ki, ilahi peyğəmbərlərin camaata ilk sözü təqvaya çağırış olmuşdur. Əgər təqva olsa, ilahi hidayət də var. Əgər təqva olsa, ilahi hidayət də tam olaraq fərd və cəmiyyətə nəsib olacaq. Bu oruc təqvanın müqəddiməsidir.

Allah-Taala "Hədid" surəsində buyurur: *“Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və Onun peyğəmbərinə iman gətirin ki, (Allah) sizə Öz mərhəmətindən iki pay versin, sizə (sirat körpüsü üstündə) getməyiniz üçün nur bəxş etsin və sizi bağışlasın. Allah bağışlayandır, rəhm edəndir!”* ("Hədid", 28). Təqva Allah tərəfindən sizin qəlbinizə, həyatınıza, yolunuza bir nur saçmasına səbəb olur. Siz o nurun işığında hərəkət edə, həyat yolunuzu tapa bilərsiniz. Bəşər çaşqınlıqla hərəkət edə bilməz. İnsan, məqsədi tanımadan hərəkət edə bilməz. Bizə mənzil başını, məqsədi göstərə biləcək nur təqvadan pəhrizkarlıqdan irəli gəlir².

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

YENİLMƏZ SƏDD

Həyatınızın bütün sahələrində, bütün anlarında ilahi təqvanı özünüz üçün zəruri hesab edin. Xüsusilə cəmiyyətdə daha çox məsuliyyətli olanlar. Baxmayaraq ki, İslam cəmiyyətində hamı məsuliyyət daşıyır. Amma məsuliyyət nə qədər çox olsa, yük nə qədər ağır olsa, təqva azuqəsinə də bir o qədər çox ehtiyac olacaq. Cəmiyyətdə məsul şəxslər təqva yüklərini artırmalıdır. Bilməlidirlər ki, nə edirlər. Gördükləri işdə, danışdıqları sözdə Allahın razılığı var ya yox? Bu, meyardır. Əgər biz təqvanı öz peşəməizə çevirsək, and olsun Allaha ən böyük maddi güclər də bizi keçdiyimiz bu doğru yoldan iynə ucu qədər yayındıra bilməyəcəklər¹.

ORUCUN NƏTİCƏSİ

Ramazan ayı orucu bizim könlümüzdə, ruhumuzda təqva tədarük etmişdir. Bu tədarük il boyu enişli-yoxuşlu həyat yolunda bizim köməyimizə yetməli, doğru yolu getməyimizə zəmanət verməlidir. Ramazan ayı bütün əzəməti, kəraməti, rəhmət dolu mühiti ilə ötüb keçir. Dünyanın hər tərəfində müsəlmanlar bu ayda gündüzlər orucun, təvəssülün, duanın, zikrin, tilavətin bərəkəti ilə öz könüllərini, ruhlarını nurlandırır, Allaha yaxınlaşırlar.

Ramazan ayının bərəkətindən müsəlmanlar üçün bir fürsət yaranır. Bu fürsətdən mənəvi həyatı, maddi gümrəhlığı gücləndirmək istiqamətində faydalanmaq lazımdır. Ramazan ayının bu ayda dua, oruc, Quran tilavəti arasında öyrənməli, faydalanmalı olduğumuz

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

dərslərindən biri aclığı, susuzluğu dadmaqla acları, məhrumları, yoxsulları xatırlamaqdır. Ramazan ayı günlərinin dualarında oxuyuruq: "İlahi bütün yoxsulları zənginləşdir, ilahi, bütün acları doyur, ilahi bütün libassızlara libas əta et".¹ Bu dua yalnız oxumaq üçün deyil. Bu, onun üçündür ki, hamı özünü yoxsulluqla mübarizə aparmaq, məhrumların çöhrəsindən məhrumluq tozunu silmək üçün vəzifəli hesab etsin. Bu mübarizə ümumi vəzifədir. Quran ayələrində oxuyuruq: "*Ya Peyğəmbər!*) Dini (haqq-hesab gününü) yalan hesab edəni (Əbu Cəhli) gördünmü? O elə adamdır ki, yetimi itələyib qovar (haqqını verməz); Və (xalqı) yoxsulu yedirtməyə rəğbətləndirməz (nə özü fəqiri yedirdər, nə də özgəsini qoyar)" ("Maun", 1-3). Dini təkzib etməyin nişanələrindən biri insanın yoxsulların yoxsulluğu, məhrumların məhrumluğu qarşısında laqeyd qalmaması, məsuliyyət hiss etməməsidir. Ramazan ayında orucun bərəkətindən aclıq, susuzluq, nəfs istəyinə "yox" deməyi dərk edirik, dadırıq. Bu, bizi İslamın çox mühüm məsələ olan yoxsulluq və yoxsul qarşısında hər bir müsəlmandan istədiyi məsuliyyət hissəsinə yaxınlaşdırır².

¹ "Müstədrək əl-vəsail", c. 7, səh. 447

² Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

DÖRDÜNCÜ HİSSƏ

RAMAZANDA QURAN VƏ DUA

RAMAZAN, QURANIN NAZİL OLDUĞU AY

Bu ay, oruc ayıdır, Quranın nazil olduğu aydır, Quranla ünsiyyət ayıdır. İbadət və minacat ayıdır. Hansı ki, dua ibadətin məğzidir. İstiğfar, tövbə, pis yollardan Allaha qayıdış yoludur. İlahi təqvasıya riayət ayıdır. Cihad ayıdır. Bu mübarək ayda hicrətin ikinci ilində Bədr döyüşü, hicrətin səkkizinci ilində Məkkənin fəthi və həmin ildə Hünəyn döyüşü baş vermişdir. Nəfslə cihad, şeytanla mübarizə ayıdır. Hazırlıq ayı, təqva tədarükü ayı, sileyi-rəhim, doğruluq, dini qardaşlara yaxşılıq, maariflə tanışlıq, Quranın məzmunu haqqında dərinlən düşünmək, bir sözlə növbəti bir ildə ilahi hərəkət sərmayəsi tədarük etmək ayıdır.

İSLAM MƏRİFƏTİNİ DƏRİNLƏŞDİRMƏK

Bu ay həm də Quranın baharıdır. Quranla ünsiyyət İslam mərifətini bizim zehnimizdə daha güclü, daha dərin edir. İslam cəmiyyətlərinin bədbəxtliyi Qurandan uzaq düşmək, onun maarifindən, həqiqətlərindən kənar qalmaqdan irəli gəlir. Quranın mənasını bilməyənlərin, onunla ünsiyyət qurmayanların vəziyyəti məlumdur. Hətta ana dili Quran dili olanlar, onu başa düşənlər Quranla bağlı dərinlən düşünmədiklərindən, onun həqiqətləri ilə tanış olmurlar, ünsiyyət qurmurlar. Bildiyiniz kimi, “*Qiyamət günü Allah Özünü sizin aranızda*

hökm verəcəkdir. Allah heç vaxt kafirlərə möminlərin əleyhinə olan bir yol göstərməz!" ("Nisa", 141) ayəsi ərəb dövlətlərində və dünyanın ərəbdilliləri vasitəsi ilə oxunur, amma ona əməl olunmur. Quran ayələrinə diqqət, haqqında düşünmək yoxdur. Buna görə də ərəb dövlətləri geri qalmışlar¹.

QURANLA ÜNSİYYƏTİN MƏNASI

Quranla ünsiyyət, Quranı oxumaq, yenə də oxumaq, yenə də oxumaq, onun anlayışları haqqında düşünmək və onları başa düşməkdir. Farsdillilər Quran tərcüməsindən istifadə etsinlər. Quran sözlərinin tərkibini, mənasını başa düşsünlər. Quran ayələrinin məzmununu dərk etsinlər, onlar haqqında düşünsünlər.

Əgər Quran ayələri haqqında düşünsək bizim iradə və əzmimiz güclənəcək, daha çox olacaq. Bu ayələr bir zaman elə insanlar yetişdirdi ki, küfr və zülmət dünyası ilə döyüşə qalxdılar. Həmin maarif bizim xalqımızı modern cahiliyyətlə mübarizəyə vadar etdi, hazırladı. Modern cəmiyyət, iyirminci əsr cahiliyyəti! Ümidvarıq ki, xalqımız günbəgün Qurana, Quran həqiqətlərinə daha yaxın olacaq².

İSTİĞFARIN TƏSİRİ

Ramazan ayının günlərində oxunan dualarda oxuyuruq: "Bu peşmançılıq ayıdır, tövbə ayıdır, cəhənnəm alovundan azad olma ayıdır".³ Bu ay istiğfar, tövbə, Allaha qayıdış ayıdır.

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

³ "Əl-Kafi fi əl-üsul", c. səh. 75

İstiğfar, bağışlanma diləmək, günahların Allah tərəfindən əfvini istəməkdir. Bu istiğfar əgər doğru başa düşülsə, insanın üzünə ilahi bərəkət qapısı açar. Bir fərdin, bir insan cəmiyyətinin ehtiyacı olduğu ilahi lütfərin – ilahi inayətlər, ilahi mərhəmət, ilahi nuraniyyət, ilahi hidayət, Allah tərəfindən müvəffəqiyyət, işlərdə yardım, müxtəlif sahələrdə nailiyyətlərin – yolu işlətdiyimiz günahlar səbəbi ilə bağlanır. Günah, bizimlə ilahi mərhəmət, ilahi lütf arasında hicab, örtük olur. İstiğfar bu hicabı aradan qaldırır. Qarşımızda Allahın mərhəmət, lütf yolu açılır. Bu, istiğfarın faydasıdır. Buna görə də siz Quranda görürsünüz ki, istiğfarın dünyəvi və bəzən də axirət faydaları qeyd olunur. Misal üçün, *“Və Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyirsiniz. Sonra Ona tövbə edin ki, müəyyən bir müddət (ömrünüzün sonunadək) sizə yaxşı gün-güzəran versin və hər bir əməl sahibinə (əməlinin) mükafatını ehsan buyursun. Əgər (imandan, mənim dəvətimdən, öyüd-nəsihətimdən) üz döndərsəniz, bilin ki, mən (müsibəti) böyük günün (qiyamət gününün) sizə üz verəcək əzabından qorxuram”* (“Hud”, 3) *“Ey camaatım! Rəbbinizdən bağışlanma diləyin. Sonra Ona tövbə edin ki, göydən sizə bollu (fəsiləsiz) yağış göndərsin, qüvvətinizin üstünə bir qüvvət də artırsın. (Mənim dəvətimdən və imandan) günahkar olaraq üz çevirməyin!”* (“Hud”, 52). Bütün bunlar hamısı belə başa düşülür ki, bu ilahi lütfərin yolu istiğfarla ruh və cismin üzünə, bəşəri cəmiyyətin üzünə açılır. Buna görə də istiğfar mühümdür¹.

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

İNSANIN MƏNƏVİ TƏRƏFİNİN TUTQUNLAŞMASI

İstiğfar özü əslində tövbənin bir hissəsidir. Tövbə də Allaha doğru qayıtmaqdır. Buna görə də tövbənin rüknlərindən biri istiğfardır. Yəni, Allahdan əfv diləməkdir. Bu, böyük ilahi nemətlərdən biridir. Yəni, Allah-Taala tövbə qapısını bəndələrinin üzünə açmışdır ki, onlar kamillik yolunda irəliləsinlər, günah onların arxasını yerə vurmasın. Çünki günah insanı insanlıq qülləsindən salır.

Hər bir günah insan ruhuna, insan sağlığına, mənəviyyatına, ruhun yüksəlişinə zərbə endirir. İnsan ruhunun şəffaflığını aradan qaldırır, onu tutqunlaşdırır. Günah insanda mövcud olan, onu kainatdakı digər varlıqlardan ayıran mənəviyyatı şəffaflıqdan salır. Onu heyvanlara, cansız təbiətə yaxınlaşdırır.

Günahlar insan həyatında mənəvi tənəzzüldən başqa bir sıra uğursuzluqlara da yol açır. Bir çox bəşəri hərəkət meydanları vardır ki, insan günahları səbəbi ilə orada müvəffəq ola bilmir. Əlbəttə, bunların elmi, fəlsəfi və psixi izahı da var. Sırf mütilik və ya sözləri demək deyil. Necə ola bilər ki, günah insanın kürəyini yerə vurur? Misal üçün, - Ühüd döyüşündə bir qrup müsəlmanın təqsiri, səhlənkarlığı nəticəsində ilkin qələbə məğlubiyyətə çevrildi. Yəni müsəlmanlar öncə qələbə çaldılar, amma dağın arasındakı yolda gözətçilik etməli, arxa cəbhəni qorumalı olan oxatanlar qənimət tamahı ilə öz səngərlərini tərk etdilər, meydana doğru gəldilər. Düşmən də dağın başına fırlanıb hücum etdi, müsəlmanları qılıncdan keçirdi. Ühüd məğlubiyyəti belə baş verdi.

"Ali-İmran" surəsində demək olar ki, on və ya on iki ayə bu məğlubiyyətə həsr olunmuşdur. Çünki müsəlmanlar ruhi baxımdan həddindən artıq sarsılmışdılar. Özlərinə yer tapa bilmirdilər. Bu onlara çox baha başa gəldi. Quran ayələri onlara həm təskinlik verir, həm yönləndirib doğru yola hidayət edir, həm də başa salır. Sonra buyurur: *Onların: "Ya Rəbbimiz, günahlarımıza və işlərimizdə həddi aşdığımızı görə bizi bağışla! Qədəmlərimizi möhkəmləndir (düşmən ilə vuruşda dizimizə qüvvət ver) və kafirlərə qələbə çalmaqda bizə kömək et!"* – deməkdən başqa sözləri olmamışdır "(Ali-İmran", 147). Yəni, keçmişdə peyğəmbərlərin səhabələri, həvariləri müxtəlif hadisələrdə, döyüşlərdə bir müsibətlə üzləşdikdə Allaha duaya sığınurdılar və deyirdilər: *"Ya Rəbbimiz, günahlarımıza və işlərimizdə həddi aşdığımızı görə bizi bağışla! Qədəmlərimizi möhkəmləndir (düşmən ilə vuruşda dizimizə qüvvət ver) və kafirlərə qələbə çalmaqda bizə kömək et!"* Bu, əslində göstərir ki, hadisələr, müsibətlər sizin özünüzün günahlarınızla yaratdığınız vəziyyətdən törəyir. Bu, günahlar məsələsidir.

Demək, insanın işlətdiyi günahlar, müxtəlif qüsurlar, şəhvət düşkünlüyündən, dünya sevgisindən, dünya malına tamahdan, dünyada vəzifəyə yapışmaqdan, mövcud imkanına nisbətdə xəsislikdən, həmçinin həsəddən, dargözlükdən, qəzəbdən, hərislikdən doğan günahlar şübhəsiz, insan vücudunda iki təsir qoyur: Biri mənəvi təsirdir. Ruhu ruhanilikdən salır, nuranilikdən çıxarır, insanda mənəviyyəti zəiflədir. İlahi mərhəmətin yolunu insanın üzünə bağlayır. Digər təsiri isə budur ki, ictimai mübarizə meydanında, yaşam uğrunda mübarizənin insanın iradəsinə, müqavimətinə, əzminə

ehtiyacı olduğu anda bu günahlar insanın yaxasını tutur. Əgər bu zəifliyin yerini dolduracaq digər amil olmasa insanı ayaqdan salır. Əlbəttə, bəzən insanda digər amillər olur ki, - misal üçün, bir xüsusiyyət və ya yaxşı iş – o boşluğu doldurur. – İndi onlardan danışmaq istəmirik. – Amma günahın öz-özlüyündə təsiri budur.

Allah-Taala insana böyük bir nemət, məğfirət, bağışlanmaq neməti vermiş və buyurmuşdur ki, əgər siz gördüyünüz işdən, işlədiyiniz günahdan – bu işin, günahın izi qalmalıdır – peşman olsanız, tövbə və istiğfar qapısı açıqdır. Siz günaha batdıqda, günah iş gördükdə sanki öz bədəninizə yara vurmusunuz, bədəninizə mikrob salmışsınız. Bu zaman xəstəlik qaçılmazdır. Əgər bu yaranın, bu xəstəliyin, bu zərbənin izinin vücudunuzdan getməsinə istəyirsinizsə, Allah bunun üçün qapı açmışdır. Bu, tövbə, istiğfar, peşmanlıq, qayıdış qapısıdır. Əgər qayıtsanız, Allah-Taala izləri aradan qaldıracaq. Bu, Allahın bizə bəxş etdiyi böyük bir nemətdir.

Ramazan ayı ilə vida duasında – "Səhifeyi-Səccadiyyə"nin qırx beşinci duası – İmam Səccad (ə) Allaha ərz edir: "(Bu) Sənsən ki, bəndələrinin üzünə əfvinə doğru qapı açmışan".¹ Onu tövbə adlandırmısan "Və bu yol üçün vəhyindən bir bələdçi də qoymusan ki, bəndələrin yollarını azmasınlar". Bir neçə cümlədən sonra deyir: "Qapı açıldıqdan sonra bu mənzilə daxil olmayanın üzrü yoxdur". Əgər ilahi əfv qapısı açılmışsa, bundan istifadə etməyənin nə üzürü ola bilər?" İlahi əfv yolu istiğfardır, yəni əfv diləməkdir. Allahdan bağışlanmaq istəyin.

Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: "Allah-Taala günahları bağışlayır. Amma bağışlamaq istəmədiyi şəxs

¹ "Əl-İqbal əl-əmal", səh. 248

istisnadır".¹ Bir gün Peyğəmbər (s) səhabələrinə buyurdu: "Allah günahları bağışlayır. Amma bağışlamaq istəmədiyi şəxs istisnadır". Sonra səhabələr soruşdular: "Allahın bağışlamaq istəmədiyi şəxs kimdir?" Həzrət (s) buyurdu: "İstiğfar etməyən şəxs (əfv diləməyən)". İstiğfarla, əfv diləməklə ilahi əfvi əldə etmək olar. İstiğfar bu qədər əhəmiyyətlidir. İstiğfar, Allahdan əfv diləmək, bağışlanmaq istəməkdir.

Bu haqda bir-iki məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Ümidvaram bizim bu ramazan ayından faydalanmağımız, bir az Allaha yaxınlaşmağımız üçün bir vasitə olsun. Bu, bizim dünya və axirətimiz, cəmiyyətimiz qarşımızdakı müxtəlif meydanlarda inkişaf etməyimiz üçün çox lazımlı və faydalıdır.

Bir məsələ budur ki, əgər istiğfara və bu ilahi nemətə nail olmaq istəsək, özümüzdən iki xisləti – qəflət və qüruru uzaqlaşdırmalıyıq. Qəflət odur ki, insan ümumilikdə özü günah işlədiyini bilmir. Camaatın bəzisi belədir. Çoxu deyirəm, əksəriyyəti yox – çoxluğu və ya azlığı ilə işim yoxdur. Ola bilər ki, bəzi cəmiyyətlərdə azdır, bəzilərinə çox. Hər halda dünyada, insanlar arasında bu növ insanlar var ki, qafildirlər, günah edirlər və günah işlətdiklərini də bilmirlər. Yalan deyirlər, fitnə salırlar, qeybət edirlər, zərər vururlar, şər atırlar, ara qarışdırırlar, qətl törədirlər, günahsız insanlar üçün tələ qururlar, uzaq üfüqlərdə, geniş səthdə xalqlar üçün qorxunc yuxular görürlər, camaatı azdırırlar, insanları yoldan çıxarırlar, amma bu çirkaba düşdüklərinə əsla diqqət yetirmirlər. Əgər kimsə ona günah etdiyini desə, laqeydlikdən qəhqəhə çəkir, məsxərəyə qoyur, deyirlər: Günah? Nə günah?

¹ "Müstədrək əl-vəsail", c. 12, səh.122

Bəzi qafil insanlar əsla savab və əzaba etiqad bəsləmişlər. Bəzilərinin savab və əzaba inancları da var. Amma qəflətdə qərq olmuşlar. Əsla nə iş gördüklərini bilmirlər. Əgər bunu öz gündəlik həyatımızda bir az incələsək, görəcəyik ki, bizim bəzi hallarımız qafillərin halına bənzəyir. Qəflət çox qərribə və təhlükəli şeydir. Ola bilər ki, həqiqətən insan üçün qəflətdən böyük heç bir düşmən yoxdur. Bəziləri belədirlər.

Qafil insan əsla istiğfar etməz, əfv diləməz. Ümumiyyətlə günah etdiyini, günah içində çabaladığını, məst və yuxulu olduğunu xatırlamır. Həqiqətən, yuxuda hərəkət edən adam kimidir. Buna görə də əxlaq yolunu gedənlər saliklərin nəfsi saflaşdırma, əxlaqi yetkinlik yolunda yetdikləri mənzillərindən birinin "yəqzə" mənzili, yəni oyaqlıq mərhələsi olduğunu bildirmişlər.

Quran terminologiyasında bu qəflətin müqabil tərəfi təqvadır. Təqva ayıq olmaq, daim gözüaçıq olmaq, özünü nəzarətdə saxlamaq deməkdir. Qafil adamın, yüzlərlə günah edən və günah işlətdiyini əsla bilməyən, hiss etməyən adamın əksi təqvalı adamdır. Təqvalı adam çox az günah edir. Günah etdikdə də dərhal günaha batdığını bilir və günahın yerini doldurmağa çalışır. *"Allahdan qorxanlara Şeytandan bir vəsvəsə (zərər) toxunduğu zaman onlar (Allahın əzabını, lütfünü və mərhəmətini) xatırlayıb düşünərlər və dərhal (gözləri açılıb) görən olarlar"* ("Əraf", 201). Şeytan yanından keçdikdə, şeytanın küləyi ona toxunduqda, dərhal şeytana uyduğunu hiss edir, yanıldığını bilir, qəflətə düşdüyünü görür. *Şeytandan bir vəsvəsə (zərər) toxunduğu zaman onlar (Allahın əzabını, lütfünü və mərhəmətini) xatırlayıb düşünərlər və dərhal (gözləri açılıb) görən olarlar"* Bəzilərinin gözü açıqdır¹.

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

DUA VƏ YALVARIŞ CƏMIYYƏTİ

Ramazan ayını əldən verməyin. Bu fürsəti tərک etməyin. Bu, dua və yalvarış üçün çox qənimət sayılması fürsətdir. Çalışın dua qapısını üzünüzə açıq saxlayın. Əgər kimsə dua etməyə müvəffəq oldusa, – diqqətli dua, əhval-ruhiyyəli dua – bilməlidir ki, Allahın lütfü ona nəsib olmuşdur. Qəbul olunmaq isə sonrakı mərhələdir. İslam cəmiyyəti dua və “təzərrö” cəmiyyəti, Allaha qayıdış cəmiyyəti olmalıdır¹.

TƏQVA TƏDARÜKÜ GÖRMƏK AYI

Ramazan ayı dua və təqva tədarükü ayıdır. Bu elə bir aydır ki, biz bu ayda ibadətlə, Allaha diqqətlə mənəvi və ruhi güc tapmalıyıq. Bu ruhi və mənəvi güclə daşlıqları sürətlə asanlıqla keçməliyik, yolları yaxşı aşmalıyıq².

RAMAZAN AYI DUALARININ TƏSİRİ

Ramazan ayında da öz üzərimizdə işləməliyik, camaatın üzərində işləməliyik. Bilməliyik ki, əgər üzərimizdə işləməsək, camaatın da üzərində işləyə bilməyəcəyik. Ramazan ayının bu duaları, bu orucu, minacatı, yalvarışı, zikrləri, nafilələri, bütün bunlar hamısı biz özümüzü bir az nurlandıraq deyə nəzərdə tutulmuşdur. Əgər nurlansaq, başqalarının da dadına yetə bilərik. Əgər nurlanmasaq, başqalarını da nurlandıra

¹ Ali Dini Liderin ruhani və təbliğatçılarla görüşdə nitqi (1388. 9. 23)

² Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

bilmərik. Nə qədər desək də artıq olacaq, zərərli olacaq, faydası olmayacaq¹.

İKİQAT NURANILIK

Bu otuz gündə - və ya iyirmi doqquz gündə - ardıcıl olaraq, beş vacib namazdan əlavə nafilələr də var ki, insan həmişə onları qıla bilər. Bəzi dualar var ki, onlara diqqət, onları oxumaq insana iki qat nuranilik bəxş edir. Bu duaları bizim ixtiyarımıza vermişlər. Allahla danışmaq, minacat etmək qaydasını bizə öyrətmişlər. Müəyyənləşdirmişlər ki, Allahla hansı sözləri danışmaq olar. Bu duaların bəzisi imamlardan nəql olunmuş dualardır. Əgər bunlar olmasaydı, insan özü Allahla necə danışmaq lazım olduğunu, hansı dillə danışmaq, necə istəmək lazım olduğunu bilməzdi.

Bundan başqa ramazan ayının özü oruc tutan üçün bir nuranilik, ruhanilik zəminidir. Onu ilahi lütfəri qazanmaq üçün hazırlayır. Ramazan ayının namazları ilə, orucu ilə, duaları ilə, bir bütöv olaraq nəzərə alsanız, Quran tilavətini də ona əlavə etsəniz – demişlər ki, ramazan ayı Quranın baharıdır – bir yenidənqurma, özünəqayıdış, çürüntülərdən xilas olmaq və s. dönəmidir. Olduqca qənimət sayılası bir dönəmdir.

Məsələnin əsası bundan ibarətdir ki, biz ramazan ayında Allaha doğru səfərə çıxmaq və bu mümkündür. Bəzən Ramazan ayından sonra İmam Xomeyninin (r) yanına gedirdim. Hiss edirdim ki, o, nurlanıb. Baxmağı, danışmağı, işarəsi, əlinin işarəsi, fikrini bildirməsi, ramazan ayından öncə ilə fərqlənirdi. Ramazan ayı mömin bir insan üçün belədir. Onun qəlbinə, daxilinə o qədər nuranilik bəxş edirdi ki, insan onu müşahidə

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

etdikdə bunu hiss edirdi. Danışmasından hiss edir ki, nurlanıb. Allahın bəndələri belədir. Biz gərək bu fürsətdən çox istifadə edək¹.

NİKBİN CƏMIYYƏT

Ramazan ayını qənimət bilin. Bu günləri orucla, bu gecələri zikrlə, dua ilə keçirin. Dua fəsli bu mübarək aydır. Doğrudur, insan dua ipi ilə daim Allahla əlaqədə olmalıdır. Amma *“(Ya Peyğəmbər!) Bəndələrim Məni səndən soruşduqda söylə ki, Mən (onlara) yaxınam. Dua edib Məni çağıranın duasını qəbul edərəm. Gərək onlar da Mənim çağırışımı qəbul edib Mənə iman gətirsinlər. Bununla da, ola bilsin ki, doğru yola yetişsinlər”* (“Bəqərə”, 186). ayəsi oruc və ramazan ayına aid ayələrin arasındadır. *“Bəndələrim Məni səndən soruşduqda söylə ki, Mən (onlara) yaxınam”* ayəsi bütün insanları, bütün bəndələri duaya, diqqətə sövq edir, səsləyir.

Dua insanla Allah arasında könül əlaqəsidir. Dua Allahı səsləməkdir. İstəmək ümidvar olmaqdır. Naümid insan bir şey istəmir. Deməli, dua ümiddir. Qəbul olunmağı ümidlə yanaşdır. Bu qəbul olunma ümidli könülləri işıqlandırır, nurlandırır. Duanın bərəkəti ilə cəmiyyət şən, nikbin, fəal olur².

RAMAZAN AYININ BƏRƏKƏTLƏRİ

Ramazan ayı bərəkət dolu aydır. Müxtəlif yönlərə malikdir. Bu ayda Quran, dua, zikr, namaz və müsəlmanlara aid olan müxtəlif dini məsələlər dünyanın

¹ Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

² Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

hər yerində müzakirə olunur. Müsəlman bu ayda bu uğuru əldə edir ki, bu məsələlərlə – istər əməli, istərsə də etiqadi baxımdan – məşğul olsun. Adi halda başqa heç bir ayda belə bir müvəffəqiyyət yoxdur.

Bu ayda qərribə bərəkətlər var. Mən bu ayla bağlı məsələlərin mündəricatına baxıb düşünürdüm. Gördüm ki, fərqli məzmunu malik müxtəlif dualar ayıdır... Quranla ünsiyyət qurmaq, Quran əzbərləmək, Quran təkrarlamaq – bu özü bir başqa mövzu, böyük dəryadır – və bu qəbildən olan digər nümunələr¹.

ƏMİR ƏL-MÖMİNİNİN (Ə) HƏYATINA DIQQƏT

Həqiqətən, bu ayın bərəkətlərindən olan məsələlərdən biri də Əmir əl-Möminin Əli ibn Əbu Talibin (ə) həyatına diqqət yetirməkdir. Biz heç zaman İmam Əlinin (ə) həyatına bu qədər diqqətlə nəzər salmağa, bu əzəmətli həyatın müxtəlif cəhətlərini öyrənməyə müvəffəq ola bilmirik. İstər adi camaat, istər natiqlər, istərsə də İslam ölkəsinin məsul şəxsləri – bu gün məsul şəxslərin bu araşdırmaya, tanışlığa hamıdan çox ehtiyacı var – bu fürsəti digər aylarda çox az yaxalaya bilirlər. Kimin nə məsuliyyəti varsa, – yuxarıdan aşağıya qədər – İmam Əlinin (ə) həyatı, bu həyatın müxtəlif yönləri, incəlikləri ilə tanış olmağa çox ehtiyacı var².

¹ Ali Dini Liderin Qum şəhərinin alimləri, tələbələri və müxtəlif xalq zümrələri ilə görüşdə çıxışı (1375. 10. 19)

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri 1369. 1. 10.

RAMAZAN "SƏHİFEYİ-SƏCCADİYYƏ"DƏ

İmam Səccad (ə) bu duada da "Səhifeyi-Səccadiyyə"nin digər dualarında olduğu kimi dua və yalvarış halında, Allahla söhbət halında olmasına baxmayaraq, elə söhbət edir ki, sanki bir əsaslandırma axarı, nəticənin səbəbi izləməsi prosesidir. "Səhifeyi-Səccadiyyə"nin əksər duaları – mən oxuduğum qədərincə – həmin qaydadadır. Hər şey tərtiblə düzülmüşdür. Sanki bir nəfər dinləyici qarşısında əyləşib onunla dəlillər göstərərək, məntiqi şəkildə söhbət edir. "Səhifeyi-Səccadiyyə"dəki aşıqanə iniltilər həmin tərzdədir.

Burada da belədir. İmam (ə) sözügedən duanın əvvəlində buyurur: "Həmd o Allaha məxsusdur ki, bizi həmd-sənaya yönəlmiş və həmd-səna əhli etmişdir."¹

Biz ilahi nemətlərdən qafil deyilik. Ona tərif söyləyir, şükür edirik. O, bizim önümüzdə yollar açmışdır ki, həmd-sənaya çataq. Həmçinin məqsədlər, yollar müəyyən etmiş və bizi bu yollarla getməyə vadar etmişdir. Sonra bu cümləyə çatır: "Həmd-səna o Allaha məxsusdur ki, bu yollardan birini öz ayı olan ramazan ayını etmişdir".² Həmd o Allaha məxsusdur ki, bizi ona çatdıran, kamilliyə, əzəmət qaynağına bəsirətli olmağa sövq edən yollardan biri olan ramazan ayını bizə vermişdir. İmam (ə) "şəhrəhu" ifadəsini işlədir, yəni öz ayını. Allah öz ayını bu yollardan biri etdi. Çox mənalıdır. Əgər bütün ayların Allaha məxsus olduğunu nəzərə alsaq, çox dərin mənə yatır bu sözdə. Bütün vücudun maliki vücudun bir hissəsini müəyyən edirsə, onu xüsusi olaraq özünə aid edirsə, məlum olur ki, bu hissəyə xüsusi diqqəti, lütfü

¹ "Əl-İqbal əl-əmal", səh. 42

² "Əl-İqbal əl-əmal", səh. 42

var. Bu hissələrdən biri Allahın ayıdır. Allah ayı. Bu mənsubiyyət özü ramazan ayının fəziləti üçün kifayətdir. "Ramazan ayı oruc ayıdır, təslimçilik ayıdır".¹ Oruc ayıdır. Elə bir aydır ki, onun orucu nəfsi saflaşdırmaq üçün ən işlək vasitələrdən biridir. Çünki onda aclıq çəkmək, həvəslərlə, ehtiraslarla mübarizə yatmışdır. "İslam" ayıdır. Yəni Allah qarşısında təslim olmaq ayıdır. Bir gənc oruc tutursa, acdır, susuzdur. Bütün instinktlər onu həvəsə, ehtirasa səsləyir. Amma o, bu qərizələrin hamısının qarşısında duruş gətirir. Nə üçün? Allahın əmrini həyata keçirmək üçün. Bu, Allah qarşısında təslim olmaqdır. İl boyu heç bir gün bir müsəlman adi halda Allah qarşısında bu qədər təslim olmur. Ramazan günlərində isə təbii olaraq təslim olur. Demək, İslam ayı, təslim olmaq ayıdır. İmam (ə) duanın ardınca buyurur: "Paklayıcı ay". Bu ayda bir sıra amillər var ki, bizim ruhumuzu pak və təmiz edir. O amillər hansılardır? Biri orucdur. Biri Quran tilavətidir. Biri dua və yalvarışdır. Bütün bu dualar ilahi ziyafət süfrələrindən pak və təmiz ruzilərdir. Allah bu bir aylıq ziyafətində onları insanların qarşısına qoymuşdur. İmamın (ə) kəlamının məzmunu budur ki, Allah bu ziyafətdə sizə orucla qulluq edir.

Oruc ilahi süfrələrdən biridir. Necə ki, Quran da bu ziyafətdə ilahi süfrələrdən biri hesab olunur. Bu süfrələrdən nə qədər çox istifadə etsəniz, mənəvi kökünüz bir o qədər güclü olacaq. Kamilliyə, yüksəlişə doğru gedən yolun ağır yükünə daha asan dözə biləcəksiniz. O zaman xoşbəxtlik sizə daha yaxın olacaq. Sonra buyurur: "Təmhis ayıdır". "Təmhis" nə deməkdir? "Təmhis" xalisləşdirmək deməkdir. Məqsəd budur ki, bu ay xalis olmaq ayıdır.

¹ "Səhifeyi-Səccadiyə" səh. 686

GÜNAHIN AQİBƏTİ AZĞINLIQDIR

Sizin vücudunuzda dəyərli bir qızıl var. Təəssüflər olsun ki, bir çox hallarda bu qızıl torpaqla, mislə, qiymətsiz əşyalarla qarışır. Sizin vücudunuzdakı, daxilinizdəki çör-çöplə qarışmış bir xəzinədir. İlahi peyğəmbərlərin (ə) bütün səyləri, zəhmətləri buna görə idi ki, biz vücudumuzdakı qızılı, qiymətli ünsürü xalisləşdirək, kürədən çıxaraq. Dünyadakı imtahanlar, çətinliklər bunun üçündür. Allahın insanlara əmr etdiyi çətin göstərişlər bunun üçündür. Allah yolunda cihad bunun üçündür. Allah yolunda şəhadətə çatanın bu qədər dəyərli olmasına səbəb budur ki, böyük mübarizə, cihad ilə, canını fəda etməklə özünü xalisləşdirə bilmişdir. Eynilə qızılın xalisləşməsi, kürədən çıxarılması kimi.

Bu ay xalisləşmək ayıdır. Əgər düzgün baxsaq, bu ayda xalis olmaq digər aylarda xalis olmaqdan daha asandır. Biz, həmin orucla, nəfslə mübarizə aparmaqla özümüzü xalisləşdirə bilərik. Əgər azğınlıqlar ya bizim işlətdiyimiz günahlara, ya da vücudumuzda gizlənmiş pis xüsusiyyətlərə görədir. *“Sonra da Allahın ayələrini yalan hesab edib onları məsxərəyə qoymaqla pislik edənlərin aqibəti lap pis oldu!”*¹ Günahın aqibəti azğınlıqdır. Bu vəziyyətdən çıxış yolu insanın ürəyində tövbə nurunun işıq saçmasıdır. Bizə təkrar-təkrar deyirlər ki, əgər günah etsəniz ardınca tövbə edin. Günahı təkrar etməkdən peşman olun. Günah etməməyi qərara alın. Bütün bunları ona görə deyirlər ki, günah bataqlığına düşmək çox təhlükəlidir. Bəzən insan elə bir yerə çatır ki, artıq qayıtmağa yolu olmur.

¹ "Rum", 10

Azğınlığa səbəb olanlardan biri günah, digəri isə pis xislətlərdir. Pis xislətlər hazırki günahlardan daha çox azğınlığa səbəb olur. Əgər biz hər bir işdə, hər bir sözdə, hər bir əqidədə xudbin, egoist olsaq, bir-birimiz üçün fitnə hazırlasaq, yalnız özümüzün düzgün anladığımızı düşünsək, yalnız özümüzün düzgün iş gördüyümüzü düşünsək və heç bir məsləhətə, məntiqi əsaslandırmaya etina etməsək, heç bir haqq sözə qulaq asmasaq, əgər vücudumuzda həsəd o qədər kök atsa ki, gözəli çirkin görsə və bir yerdə aydın həqiqəti təsdiqləyə bilməsək, əgər şöhrət sevgisi, vəzifə sevgisi, dünya malı sevgisi bizim gerçəyi qəbul etməyimizə mane olsa, bu zaman azğınlaşdırıcı, qorxunc xüsusiyyətləri qəbul etmiş olacağıq.

Dünyada yolunu azdığını gördüyünüz insanlar bu şəkildə azmışlar. Əks təqdirdə "Dünyaya gələn hər kəs fitrət üzərində gəlir".¹ Paklıq bütün ruhlarda var. Hamının gerçəyi, haqqı görən vicdanı var. Amma bu nurlu, duru çeşməni nəfsani istəklərlə, çirkin xislətlərlə -bəzisi irsi, bəzisi qazanılmış - bulandırır.

Bu haqda sizə bir məsələni demək istəyirəm. Əxlaq alimləri, bugünkü bəşəri elmlərdən olan bu ixtisas üzrə mütəxəssis olanlar - praktiki əxlaqın mənim və sizin üçün dəyərli olmasına baxmayaraq, bir çox insanlar var ki, əxlaq elmi üzrə mütəxəssisdirlər - deyirlər ki, hətta mən və siz irsi xüsusiyyətlərimizi də dəyişə bilərik. Məsələn üçün, irsiyyət yolu ilə keçmiş tənbelliyi, tamahı, xəsisliyi, həsədi, inadkarlığı dəyişmək olar. Bəzi insanlar inadkardırlar. Qarşılarına nə qədər həqiqət çıxarılsa da öz inadkar mövqeləri üzərində ısrarla dayanırlar. Belə bir tərz insanı həqiqətdən uzaqlaşdırır. İnadkar şəxs inada başladıqda hələ həqiqət nurunu anlayır, hiss edir ki,

¹ "Əl-Kafi fi əl-üsul", c. 2, səh. 12

inadkarlıq əsasında. Amma inadkarlıq təkrar olunduqda azacıq həqiqət nurunu da anlamır. Onda yalan batin, yalan etiqad, əqidə yaranır. Əgər özünə gəlsə, dərindən düşünsə, görəcək ki, zehində olan əqidə deyil. İçəridən, daxildən deyil. Amma onda qoymur ki, o həqiqət müjdəsini, mənəviyyat ismarışını, haqqı eşitsin. Siz İslamın, İslam İnqilabının, İmamın buyurduqlarının, aydın həqiqətin, İran xalqının məzlumluğunun qarşısında dayanan, inad edən insanları, bu inadkarlığın necə onların azğınlığına gətirib çıxarmasını görürdünüz.¹

ÖZ VAİZİMİZ OLAQ

Ramazan ayı daxil olduqda hər namazın sonunda bir dua oxumaq müstəhəbdir. O duada Allaha deyilir: "İlahi, müsəlmanların hər bir qüsurlu işlərini islah et! İlahi, yoxsulluğumuza öz zənginliyinizlə sədd çək! İlahi, əhvalımızın pisliliyini öz lütfünüzlə dəyiş!"² Allahdan bunu istəmişik. Bu, bizim öz əlimizdədir. Müğayət olmalıyıq. Ramazan ayından öncə on bir ay boyunca özümüzü hazırlayaq. Əgər ramazan ayına lazımi hazırlıqla girsək, ilahi ziyafətdən daha çox faydalanacağıq. Növbəti il üçün bir pillə, bir dərəcə, bir sinif daha yuxarıya gedəcəyik. O zaman, həm öz nəfsimizdə, qəlbimizdə, həm ictimai mühitdə sizi razı salan, sevindirən vəziyyəti müşahidə edəcəksiniz. İslamda tərbiyəvi və başqa bütün həyat proqramlarının əsasını bunlar təşkil edir. Hər bir şəxs öz vaizi olmalıdır, özünə nəzarət etməlidir. Özünün yanlış yola verməsinə mane olmalıdır. Özünə yaxşılığı əmr, pisliliyi isə qadağan etməlidir. Özünə yaxşılığı əmr edib

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

² "Müstədrək əl-vəsail", c. 7, səh. 447

pisliyi qadağan etmək, özünə moizə etmək başqalarına moizə etməkdən daha vacibdir.¹

QƏDR GECƏSİNİN MÜQƏDDİMƏSİ

Rəcəb və şəban ayı ramazan ayının müqəddiməsidir. Bütün bunlar hamısı isə Qədr gecəsinin müqəddiməsidir. Nə qədər yaxşı olar ki, bizim əziz gənclərimiz və xalqımız öz könüllərini bu ayda (rəcəb ayında) şəban ayına, ramazan ayına daxil olmaq üçün hazırlasınlar.²

QƏDR GECƏSİ İTRƏT VƏ VİLAYƏT GECƏSİ

“Qədr gecəsi³ (savab baxımından) min aydan daha xeyirlidir!” Bir gecə min otuz gündən, min aydan daha mühümdür. Nə üçün bir gecəyə bu qədər fəzilət vermişlər? Çünki Allahın bərəkəti bu ayda çoxdur. Bu ayda mələklərin nazil olması çoxdur. Bu gecə salam gecəsidir. *“O gecə dan yeri sökülənə kimi (büsbütün) salamatlıqdır! (əmin-amanlıqdır)”⁴* Bu gecənin əvvəlindən sonunadək bütün anları ilahi salamdır. *“Rəhimli Rəbdən (onlara) “salam” deyiləcəkdir”⁵.*

Allahın rəhmət və fəziləti bəndələrinə nazil olur. Qədr gecəsi vilayət gecəsidir. Həm Quranın nazil olduğu gecədir, həm mələklərin İmam Zamana (ə.c.) nazil olduğu gecədir, həm Quran gecəsi, həm də Əhli-beyt (ə)

¹ Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

² Ali Dini Liderin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri ilə görüşdə nitqi (6. 2. 1369)

³ "Qədr", 3

⁴ "Qədr", 5 (Qədr gecəsi heç bir bəla nazil olmaz, o, bütünlüklə xeyir-bərəkətdən ibarətdir. O gecə mələklər yer üzündə gəzib Allahın müxlis bəndələrinə salam verərlər. Buna görə də Qədr gecəsi səhərə qədər oyaq qalıb ibadət etmək lazımdır!)

⁵ "Yasin", 58

gecəsidir. Həm Quran gecəsi, həm itrət gecəsidir. Buna görə mübarək "Qədr" surəsi də vilayət surəsidir.

Qədr gecəsinin çox dəyəri var. Bütün ramazan ayı, gecələri və gündüzləri ülvidir. Əlbəttə, Qədr gecəsi ramazan ayının gündüzlərinə və gecələri ilə müqayisədə çox fərqlidir. Amma ramazan ayının gecələri və gündüzləri ilin digər gecə və gündüzlərinə nisbətdə çox fərqlidir.¹

İLİN ƏN YAXŞI GECƏLƏRİ

Ən yaxşı fürsət ilin bəzi günləridir. Mübarək ramazan ayı da bu qəbildəndir. Ramazan ayı arasında isə Qədr gecəsidir.

Qədr gecəsi bu üç gecənin (ramazan ayının on doqquzuncu, iyirmi birinci və ya iyirmi üçüncü gecəsi) arasındadır. Mərhum Mühəddis Quminin nəql etdiyi bir rəvayətə görə, soruşuldu: "Bu üç gecənin - və ya iki gecənin, yəni iyirmi bir və iyirmi üçüncü gecənin - hansı Qədr gecəsidir?" Cavabında buyurdu: "İnsanın iki gecəni - və ya üç gecəni - Qədr gecəsi hesab etməsi nə qədər asandır". Üç gecənin arasında şübhəli olmasının nə əhəmiyyəti var? Üç gecə nə qədərdir ki? Elə insanlar olmuşdur ki, bütün ramazan ayını əvvəldən axıradək Qədr gecəsi hesab etmişlər və Qədr gecəsinin əməllərini həyata keçirmişlər. (Bu gecələrin) Qədrini bilin.²

¹ Ali Dini Liderin Qum şəhərinin alimləri, tələbələri və müxtəlif xalq zümrələri ilə görüşdə çıxışı (1375.10.19)

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

QƏDR GECƏSİ MİN AYDAN DAHA YAXŞIDIR

Ramazan ayının da qədrini bilin, Qədr gecəsinin də qədrini bilin. İyirmi üçüncü gecə çox mühümdür. Əlbəttə, iyirmi üçüncü gecənin Qədr gecəsi ilə nə əlaqəsi olması haqqında bir neçə fikir var. Bəziləri deyirlər ki, bu üç gecədən biri Qədr gecəsidir. İyirmi üçüncü gecə olması ehtimalı daha çoxdur. Sonra iyirmi birinci, sonra isə on doqquzuncu gecə ehtimal olunur. Demək, Qədr gecəsi bu üç gecədən biridir. Şam namazının əvvəlindən sübh azanına qədər Qədr gecəsidir. Onda bütün xüsusiyyətlər var: Mələklərin nazil olması, ilahi salam, duaların qəbul olması, min aydan daha yaxşı olmaq və s.

Bəzilərinin qənaətinə, bu üç gecə birlikdə Qədr gecəsidir. Yəni on doqquzuncu, iyirmi birinci və iyirmi üçüncü gecələr Qədr gecələridir. Amma bu üç gecənin hər birində ilahi lütf bir növ təcəllə edir. Bu üç gecənin hər biri ilahi ziyafət və lütf süfrəsini canlı və ayıq könüllər üçün bir şəkildə açır. On doqquzuncu gecədə hacətlər, ruzi və insanın müqəddəratı yazılır. İyirmi birinci gecədə təkid olunur, iyirmi üçüncü gecədə isə imza olunur. Yəni insan müqəddəratı bu üç gecədə qərara alınır. Siz diqqət və dua ilə öz müqəddəratınız üçün zəmin yarada bilərsiniz.¹

QƏDR GECƏSİNİN QƏDRİ

“Qədr gecəsi (savab baxımından) min aydan daha xeyirlidir!”² cümləsindən başa düşmək olur ki, ilahi dəyər baxımından bir gecə min aya bərabərdir. Mübarək

¹ Ali Dini Liderin bir qrup tələbə ilə görüşdə nitqi (1376. 11. 1)

² "Qədr", 3

ramazan ayı günlərində oxuduğumuz dualarda¹ ramazan ayının dörd xüsusiyyəti qeyd olunur: Biri bu ayın digər aylardan daha fəzilətli, əzəmətli olması, digəri orucun vacibliyi, o biri Quranın nazil olması, nəhayət, Qədr gecəsinin bu aya təsadüf etməsidir. Bu duada Qədr gecəsi ramazan ayına dəyər vermək üçün Qurana bərabər tutulmuşdur. Buna görə də Qədr gecəsini qənimət saymaq lazımdır. Elə bir iş görmək lazımdır ki, ilahi müqəddərat qələmi Qədr gecələrində ölkəmiz üçün, xalqımız üçün mömin və əziz xalqımıza layiq olduğu şəkildə müqəddərat təyin etsin.²

KÖNÜLLƏRİ HAZIRLAMAQ

Allahla əlaqənizi bacardığınız qədər möhkəmlədin. Xüsusilə dua, Allahla ünsiyyət, həqiqi məşuqla raz-niyaz etmə ayı olan bu aylarda - rəcəb və şəban ayları - Allahla ünsiyyət qurun. Bu aylarda özünüzü ilahi ziyafət süfrəsi başında əyləşməyə - ramazan ayına - hazırlayın.

Ramazan ayında da - bütün gündüz və gecələrində - könüllərinizi bacardığınız qədər ilahi zikrlə nurlandırın ki, müqəddəs Qədr gecəsinə girmək üçün hazır olasınız. *“Qədr gecəsi (savab baxımından) min aydan daha xeyirlidir! O gecə mələklər və ruh (Cəbrail) Rəbbinin izni ilə (həmin gündən gələn ilin Qədr gecəsinədək dünyada baş verəcək) hər bir işdən dolayı (Allah dərgahından əmrlər alaraq) yerə enərlər”*³ Bu elə bir gecədir ki, mələklər yeri səmaya birləşdirirlər. Könülləri nura tutur, yaşam mühitini ilahi nurla və lütfə nurlandırır. Mənəvi sağlamlıq gecəsidir. *“O gecə dan yeri sökülənə kimi*

¹ "Əl-İqbal əl-amal", səh. 24

² Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

³ "Qədr", 3,4

(büsbütün) salamatlıqdır! (əmin-amanlıqdır)''¹
Könullərin, ruhların sağlamlıq gecəsidir. Əxlaqi xəstəliklərin, mənəvi xəstəliklərin, maddi xəstəliklərin, ümumi və ictimai xəstəliklərin şəfa tapdığı gecədir. Təəssüflər olsun ki, bu xəstəliklər bu gün bir çox dünya xalqlarını, o cümlədən müsəlman xalqları yaxalamışdır. Qədr gecəsində bunların hamısından sağalmaq mümkündür.

Sizin dua və diqqətiniz, Allahın zikri siz əziz gənclərin pak və nurlu könlündə möcüzələr, xariqələr yaradır. Özünüzü indidən hazırlayın. Bu, bu günlərə xas deyil. Bütün ömrünüzdə Allahla əlaqə, ünsiyyət sizdə saflığı, ixlası gücləndirir. Saflıq və ixlas bütün işlərin düyününü açır.²

QƏDR GECƏSİNDƏ ƏN YAXŞI ƏMƏL

Bu ilahi süfrəyə, ilahi ziyafət süfrəsinə düzülən nemətlərdən biri Qədr gecəsidir. Bu gün birinci xütbədə Qədr gecəsinin fəzilətləri haqqında bir az söhbət etmək istəyirəm. Quranda buyrulur: *"Qədr gecəsi (savab baxımından) min aydan daha xeyirlidir!"³* Qədr gecəsi adı ilə tanınan, ramazan ayının bir neçə günü arasında olan gecə min aydan daha üstün, daha ülvidir. Mömin bəndə dəyərlı Qədr gecəsinin saatlarından mümkün qədər çox istifadə etməlidir. Bu gecədə ən yaxşı əməl duadır. Bu gün dua haqqında da siz bacı və qardaşlara bir neçə kəlmə demək istəyirəm. "Ehya" (gecəni sübhədək oyaq qalmaq) da dua, təvəssül və zikr üçündür. Qədr gecəsində müstəhəb olan namaz da əslində dua və zikrin bir

¹ "Qədr", 5

² Ali Dini Liderin bir qrup səfərbərlə görüşdə nitqi (1376. 9. 5)

³ "Qədr", 3

nümunəsidir. Rəvayətlərdə deyilir ki, "dua ibadətin beynidir".¹ Yaxud bizim geniş yayılmış ifadəmizlə desək, dua ibadətin ruhudur. Dua nə deməkdir? Dua Allahla danışmaq deməkdir. Yəni, Allahı özünə yaxın hiss etməkdir. Ürəyinin sözlərini onunla bölüşməkdir. Dua ya istəkdir, ya tərifdir, ya həmd-sənadır, ya da sevgi, məhəbbət bildirməkdir. Bütün bunlar hamısı duadır. Dua bir mömin, islah olmaq, xilas olmaq istəyən bəndənin ən önəmli işlərindəndir. Dua ruhun paklanmasıdır bu qədər təsirlidir.

DUA QƏFLƏTDƏN UZAQ OLMAQDIR

Duanın faydası nədir? Biz Allahla danışdıqda onu özümüzlə yaxın varlıq, dinləyicimiz hesab edirik. Onunla danışırıq. Bu nailiyyətlər duanın faydalarındandır. Dua ürəkdə Allahı xatırlamağı yaşadır və - bütün yanılmaların, azğınlıqların, fəsadların anası olan Allahdan qafil olmağı aradan qaldırır. Dua insan qəlbindən qəfləti təmizləyir. Ona Allahı xatırladır. Duadan məhrum insanların uğradığı ən böyük ziyan könüllərindən Allahın çıxmasıdır. Allahı unutmaq, ondan qafil olmaq bəşər üçün çox ziyanlıdır. Quranda bu haqda bir neçə ayə var və bu geniş mövzudur.

DUA İMANIN GÜCLƏNMƏSİDİR

Duanın ikinci faydası ürəkdə imanın güclənməsi, möhkəmlənməsidir. Duanın xüsusiyyətlərindən biri budur ki, ürəkdə imanı möhkəmləyir. Müxtəlif çətinliklərə, hadisələrə, insanın pis və xoş günündə məhv olası iman,

¹ "Vəsail əş-şia", c. 7, səh. 27

aradan getmək, yoxa çıxmaq təhlükəsi ilə qarşı-qarşıyadır. Çoxlarını tanıyırsınız ki, imanlı idilər. Amma dünya malı, iqtidarı, cismani həzlər və şəhvani hisslərlə qarşılaşdıqda imanlarını əldən verdilər. Bu, sarsılan və möhkəm olmayan imandır. Duanın xüsusiyyəti budur ki, insanın könlündə imanı gücləndirir, möhkəmlədir. İmanın aradan qalxması təhlükəsi dua ilə, Allaha davamlı diqqətlə aradan qalxır.

DUA VƏ İXLAS RUHUNUN ÜFÜRÜLMƏSİ

Üçüncü fayda insana ixlas ruhu üfürülməsidir. Allahla danışmaq, özünü ona yaxın görmək insana ixlas ruhu verir. İxlas, işi Allaha görə etmək deməkdir. Bütün işləri Allah xatirinə görmək olar. Allahın yaxşı bəndələri gündəlik adi işlərini də Allaha yaxınlaşmaq niyyəti ilə görürlər. Bəziləri də var ki, hətta ibadəti belə - məsələn, namazı - Allah üçün qıla bilmirlər. Bu, insan üçün böyük dərddir. Dua insana ixlas ruhunu üfürür.

DUA VƏ ÖZÜNÜTƏRBIYƏ

Duanın dördüncü faydası insanın özünütərbiyəsi və əxlaqi fəzilətlərin inkişafıdır. İnsan Allaha diqqətlə, onunla söhbət etməklə özündə əxlaqi fəzilətləri gücləndirir. Bu, Allahla ünsiyyətin təbii nəticəsidir. Demək, dua insanın kamilliyinə doğru yüksəlməsi üçün pilləkən rolunu oynayır. Həmçinin dua əxlaqi qəbahətləri də insandan uzaq edir. Tamahı, təkəbbürü, eqoizmi, Allah bəndələri ilə düşmənçiliyi, nəfs zəifliyini, qorxaqlığı, səbirsizliyi insandan uzaq edir.

Duanın beşinci nailiyyəti Allaha sevgi yaratmasıdır. Dua insan qəlbində Allah-Taalaya eşqi, sevgini

canlandırır. Bütün gözəlliklərin, yaxşılıqların mənşəyi uca Allahdır. Dua, Allahla ünsiyyət qurmaq, danışmaq, ürəkdə bu məhəbbəti yaradır, formalaşdırır.

DUA, ÜMİD RUHUNU ÜFÜRMƏKDİR

Duanın altıncı faydası insana ümid ruhunu aşılamaqdır. Dua, insana həyat problemləri qarşısında mübarizə gücü verir. Hər bir fərd öz həyatında bir sıra hadisələrlə üzləşir, problemlər yaranır. Dua, insana güc verir, bacarıq bəxş edir. İnsanı hadisələr qarşısında möhkəm edir. Buna görə də rəvayətlərdə dua "silah" adlandırılmışdır. Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuşdur: "Sizə elə bir silahdan xəbər verim ki, sizi düşmənləriniz qarşısında xilas etsin. Gecə və gündüz Allahınıza dua edin. Həqiqətən, möminin silahı duadır".¹ Hadisələrlə qarşılaşdıqda Allaha diqqət mömin insanın əlində kəsici silah rolu oynayır. Buna görə də döyüş meydanında İslam peyğəmbəri (s) bütün lazımi işləri görürdü. Qoşunu silahlandırır, əsgərləri sıralayır, onlara lazımi imkanları verirdi. Lazımi tövsiyələri verirdi. Öz komandanlığını yürüdüdü. Amma eyni zamanda da meydanın ortasında diz çökür, əllərini dua məqsədi ilə yuxarı qaldırırdı. Yalvarırdı, Allahla danışır, ondan istəyirdi. Allahla bu ünsiyyət insanın ürəyini möhkəmlədir.

DUA VƏ HACƏTLƏRİN HƏYATA KEÇMƏSİ

Duanın digər bir faydası hacətlərin həyata keçməsidir. Duanın təsirlərindən biri budur ki, insanın hacətlərini, Allahdan diləklərini Allah-Taala qəbul edir. Əlbəttə, duanın bütün xüsusiyyətləri bundan ibarət deyil. Bu da

¹ "Əl-Kafi fi əl-üsul", c. 2, səh. 468

duanın nailiyyətlərindən sadəcə biridir. Quranda oxuyuruq: “(Dilədiyiniz şeyi) Allahın lütfündən (mərhəmətindən) istəyin! Şübhəsiz ki, Allah hər şeyi (olduğu kimi) biləndir”.¹ Allahdan istəyin, öz ehtiyaclarınızı diləyin. "Əbu Həmzə Sümali" duasında İmam Səccadın (ə) dilindən deyilir: "Ola bilməz ki, Sən bəndələrinə istəməyi əmr edib, istədiklərini verməyəsən".² Allah bizə Ondan istəməyimizi əmr edirsə, bu o deməkdir ki, Allah istədiyimizi bizə vermək istəyir. Buna görə də rəvayətdə deyilir: "Allah dua, istək qapısını açıb, qəbul qapısını bağlamaqdan daha kəramətlidir".³

DUANIN QƏBUL OLUNMASI ŞƏRTLƏRİ

Hansı duanı edək ki, ardınca qəbul olunmağımızı da müşahidə edək? Bəzən insan Allahdan bir şey istəyir və zahirdə bu duanın qəbul olunmadığını hiss edir. Duanın qəbulunun mühüm şərtlərindən biri budur ki, dua sözü əsl mənasında və özünəməxsus şəraitdə həyata keçsin. Duanın ilk şərti odur ki, dua tərəvətli, aludə olmayan ürəklə istənilsin. Misal üçün, gənclərin ürəyi kimi. Buna görə də gənclərin duasının qəbul olunma ehtimalı hamıdan çoxdur. Bəzən bəziləri mənə deyirlər ki, gənclərimiz üçün dua et. Əlbəttə, biz həmişə gənclərimiz üçün dua edirik. Amma əgər gənclər öz aludə olmayan, ləkə düşməyən, tərəvətli ürəklərinin qədrini bilsələr, onların duası qəbula hər duadan yaxın olar.

Duanın qəbul şərtlərindən biri də budur ki, insan duanı mərifətlə, dərk edərək etsin. Yəni bilsin ki, bu dua, bu istək elə bir şəxsə ünvanlanıb ki, insanın istədiyi hər bir

¹ "Nisa", 32

² "Bihar əl-ənvar", c. 95, səh. 83

³ "İrşad əl-qülob", c. 1, səh. 148

şeyi onun üçün həyata keçirə bilər. Yəni duanın təsirinə inansın. İmam Sadiqdən (ə) soruşuldu: "Dua edirik, amma duamız qəbul olunmur". Amma qəbul olduğunu görmürük. Həzrət (ə) buyurdu: "Siz o şəxsdən istəyirsiniz ki, onu tanımırsınız".¹ Mərifət olmadan dua edirsiniz. Digər bir rəvayətdə duada mərifət haqqında buyurulur: "Bilin ki, Mən istədiyinizi verməyə qadirəm".² Allahın duanızı qəbul etmək, istədiyinizi vermək qüdrətinə inanın.

Duada əzmlı olun. Böyük şeylər istəyin. Dünya və axirət səadəti istəyin. Deməyin ki, bunlar yoxdur. Xeyr! Allahın qüdrəti qarşısında böyük deyil. Əsas odur ki, siz sözün əsl mənasında, lazımı şərtlər ödənməklə istəyin. Allah-Taala bu istəyə cavab verəcək. Bəzən də insan bilmir ki, baş verənlər onun duasının qəbul olunmasıdır, ya yox. İnsan özü qafildir. Duanın qəbulunun şərtlərindən biri günahdan çəkinmək və tövbə etməkdir. Hamımız günaha, yanlış işə yol veririk. Kiçik və böyük yanlışlar var. Allahdan üzr istəmək, əfv diləmək, istiğfar etmək lazımdır. Tövbə etməli və Allaha doğru qayıtmalıyıq. İradəmiz, əzmimiz bu olmalıdır ki, günah etməyək. Bəzən insan qət edir, qərara alır ki, günah etməsin. Sonra qəflət edir, səhv edir və yanılır. Yenə də insan həmin günaha tuş gəlir. Bu zaman yenidən tövbə və istiğfar etməsi lazımdır. İntəhası, istiğfar ciddi və həqiqi olmalıdır. Günah etməmək həqiqi və ciddi şəkildə qərara alınmalıdır. Dua və duanın qəbul olunması haqqında rəvayətlərdə deyilir: "İnsanların haqqını ödəmək lazımdır".³ İnsan digərlərinin boynunda olan haqqlarını ödəməlidir ki, duası qəbul olunsun. Digər bir rəvayətdə

¹ "Müstədrək əl-vəsail", c. 5 səh, 191

² "Bihar əl-ənvar", c. 90, səh. 323

³ "Bihar əl-ənvar", c. 90, səh. 321

deyilir ki, Allah-Taala həzrət Musaya (ə) müraciətlə buyurur: "Ey Musa! Məni pak qəlblə, doğruçu dillə çağır". Allahla pak ürəklə, doğru dil ilə danışmaq, dua etmək lazımdır. Bu zaman dua mütləq qəbul olunacaq.

Duanın qəbul şərtlərindən biri də hüzeni-qəlb və xüšudur. Qeyd etdiyimiz kimi duanın mənası odur ki, siz Allahla danışsınız. Allahı öz qarşınızda hiss edəsiniz. Onun sizi gördüyünü hiss edəsiniz. İnsan adəti üzrə bir şeyi dilə gətirsə, - İlahi məni bağışla, İlahi ata-anamı bağışla! - qəlbində həqiqətən istək vəziyyətini hiss etməsə, bu, dua deyil, düşünülməmiş sözdür. "Allah qafil qəlbini duasını qəbul etməz".¹ Qafil ürək, diqqətsiz qəlb dua edərsə, Allah duasını qəbul etməz. Aludə, nəfsani ehtiraslara qərqlənmiş ürəklər necə dua edəcəklər? Nə ümid var ki, əgər insan belə dua etsə, qəbul olunacaq?

DUA VƏ GƏNCLİK FÜRSƏTİ

Bəziləri duanı, ibadəti, tövbəni qocalığa saxlayır. Bu, böyük səhvdir. "Tövbə edin" deyildikdə deyirlər ki, hələ vaxt var. Birincisi, vaxtımızın olub-olmaması məlum deyil. Ölüm insana xəbərdarlıq etmir. Bütün yaşlarda ölüm ehtimalı var. Əgər fərz etsək ki, həqiqətən vaxtımız var, - yəni qocalmağımıza əmini, - kimsə elə düşünsə ki, gənclik dövrlərimizi qafilliklə, şəhvətə qərqlənməklə keçirə bilərik böyük səhv edir. Dua və tövbə halı elə bir şey deyil ki, insan nə zaman istəsə əldə edə bilsin. Bəzən biz istəyirik, amma olmur. Əhval-ruhiyyə tapmaq istəyirik, amma olmur. *(O zaman ona belə deyiləcək:)* "Bu, (dünyada) öz əllərinlə etdiyiniz günahların cəzasıdır, yoxsa Allah bəndələrinə əsla zülm edən deyil!"² Özündə

¹ "Əl-Kafi fi əl-üsul", c. 2, səh. 473

² "Həcc", 11

Allaha doğru qayıdış üçün zəmin yaratmayan şəxs, iradə etdiyi zaman Allahın qapısına gedə bilməz. Siz görürsünüz ki, bəzi pak könüllər - əksər hallarda gənclər - çox asanlıqla ünsiyyət qura bilirlər. Amma bəziləri nə qədər çalışsalar da əlaqə yarada bilmirlər. Fürsəti olanlar, öz ürəyini yumşaq saxlayanlar, qədrini bilsinlər və Allahla münasibətlərini qorusunlar ki, Allahın qapısına getmək istədikləri vaxt gedə bilsinlər.

İMAMLARDAN NƏQL OLUNAN DUALAR

Dua mövzusunda son söz nəql olunan dualardır. İmamlardan (ə) bizə gəlib çatan dualar ən yaxşı dualardır. Birincisi, bu dualarda bir sıra istəklər yer almışdır ki, bizim kimilərin zehmindən belə keçmir. İnsan onları Allahdan imamların (ə) dili ilə istəyir. "Əbu Həməzə Süməli", "İftitah" və "Ərəfə" duasında insan üçün ən yaxşı istəklər, diləklər ortaya qoyulmuşdur ki, əgər insan onları Allahdan istəyib alsa, onun üçün sərmayə ola bilər. İkincisi, bu dualarda xüšu və təzərrö mayaları var. Məsələ elə bir ifadə, elə bir dillə deyilmişdir ki, ürəyi yumşaldır, onu (Allah qarşısında) sındırır. Bu dualarda fəsahtli, bəlağətli, eşq, məftunluq, şövq dolu ifadələr dalğalanır. İnsan bu duaların qədrini bilməli, onlardan istifadə etməlidir.

Əlbəttə, bu duaların mənasını başa düşməlidir. Xoşbəxtlikdən bu gün yaxşı tərcümələr var. "Məfatih əlcinan" və başqa müxtəlif dualar tərcümə olunmuşdur. Tərcümələrə diqqət edərək oxusunlar. Əlbəttə, mənim gördüyüm qədəri ilə heç bir tərcümə bu dualardakı ifadələrin gözəlliyini olduğu kimi əks etdirə bilməmişdir. Amma hər halda duanın məzmunu bəllidir. Duaları bu tərcümələrə diqqət edərək oxusunlar. Duaları (kollektiv

şəkildə) oxusunlar, heç olmasa bəzi ibarələrini tərcümə etsinlər. Əlbəttə, ən aşağı mərhələsi də budur ki, insan duanın mənasını başa düşməsə də heç olmasa hiss etsin ki, ürək yanğısını göstərən ifadələrlə Allahla danışır.¹

¹ Ali Dini Liderin Tehrandə cümə namazı xütbələri (1369. 1. 10)

BEŞİNCİ HİSSƏ

RAMAZAN BAYRAMI

İBADƏT VƏ BAĞIŞLANMA BAYRAMI

Fitr bayramı ibadət bayramı, bağışlanma bayramıdır. Bu, mömin müsəlman üçün qısa bir riyazət mövsümünün sonudur. Hansı ki, bu riyazətlə özündə yaxşı xüsusiyyətləri gücləndirmək, özünü islah etmək və il boyu, ömür boyu ondan faydalanmaq istəyir. Ramazan ayında bu ilahi və şəri riyazət, bu nəfsini saxlamaq, açlığa, susuzluğa dözmək, nəfsani meyllərlə, ehtiraslarla mübarizə insanda yaxşı xüsusiyyətlərin güclənməsinə səbəb olur. Bəşər əslində həmin xislətlər, xüsusiyyətlər toplusundan ibarətdir. Sifətləri, nəfsani və ruhi xüsusiyyətləri yaxşı sifətlədirsə, bu dünyadan əli dolu gedirlər. İbadət, ilahi təqva və insanın öhdəsində olan digər vəzifələr nəticə etibarı ilə insanın özünü yaxşı xüsusiyyətlər toplusu ilə nurlandıra bilməsidir. Özünü həqiqi insan kimi formalaşdırma, Uca Yaradana bənzərlik tapa bilməsidir. Mübarək ramazan ayının bərəkəti ilə nəfsani meyllərlə mübarizə gücü əldə edən insan böyük uğur qazanır və o bunu qorunmalıdır. Şəhvətpərəstliyə adət edən, nəfsani ehtiraslara müsbət cavab verməyə adət edən insan bu ayda sözügedən adətlərə qələbə çala bilər. Bunu özü üçün qorunmalıdır. Bəşəriyyətin bütün bədbəxtlikləri nəfsani istəklərdən törəyir. Bütün zülmələr, bütün hiylələr, bütün namərdliklər, ədalətsizliklər, bütün zülmkarcasına aparılan döyüşlər, bütün fasid hökumətlər, xalqlar arasında təslimçilik və zülmü qəbul etmək hamısı nəfsani

meyllərə, ehtiraslara müti olmaqdan doğur. Əgər insan özündə nəfs istəklərinə qələbə çalmaq gücü tapa bilirsə, xilas olmuşdur. Ramazan ayı sizdə bunu formalaşdırır. Fitr bayramı hesablaşmaq üçündür. Allahın ziyafət zamanı sizə verdiyi mükafatı özünüz üçün saxlamaq üçündür. Özünüz üçün saxlayın, Allahla öz əlaqənizi möhkəmlədin. Əmir əl-Möminindən nəql olunmuşdur: "Bu gün Allah oruc və namazını qəbul edən üçün gerçək bayramdır. Hansı gündə Allaha üsyan (günah olunmursa), o gün bayramdır".¹ Mənim əzizlərim! Bu günü, sabahı, ilin bütün günlərini günah işlətməməklə, haramlardan çəkinməklə bayram edin.²

GERÇƏK BAYRAM

Fitr namazının qunutunun duasında oxuyuruq: "Müsəlmanlar üçün bayram etdiyiniz bu günün xətrinə səndən istəyirik".³ Allah-Taala bu günü bayram etmişdir. Yəni müsəlmanlar üçün həmişə xatirəli gündür. Camaatın bir yerə toplanması, günü, dövrünü, yaşam tərzini yeniləmək, insanların bir-biri ilə tanışlığı. Bu cümlənin ardınca oxuyuruq: "Məhəmməd (s) üçün tədarük, şərəfət, kəramət və artımdır".⁴ Peyğəmbərin (s) mənəvi irsinin artması, genişlənməsidir. Biz İslam ümməti bu günü nə zaman özümüz üçün həqiqi mənada bayram edə bilərik? Peyğəmbərimiz (s) üçün şərəfət və baş ucalığına səbəb olacaq vəziyyətə gətirib çıxara bilərik? Bu, o zaman olacaq ki, Peyğəmbərin əlinin hərəkətinə, işarəsinə baxaq, diqqət edək və ona uyğun hərəkət edək.⁵

¹ "Müstədrək əl-vəsail", c. 6, səh. 149

² Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

³ "Əl-İqbal əl-əmal", səh. 289

⁴ Yenə orada

⁵ Ali Dini Liderin hakimiyyətin məsul şəxsləri ilə görüşdə nitqi (1369. 2.7)

FİTRƏT BAYRAMI

Ramazan ayını ibadətlə, oruc tutmaqla, təvəssüllə, zikrlə, xüšu ilə keçirib Fitr bayramına daxil olmaq bir mömin üçün gerçək mənada bayramdır. Bu bayram maddi və dünyəvi bayramlardan deyil. Bu, Allahın rəhmət bayramıdır. Bu, Allahın məğfirət bayramıdır. Bu, ramazan ayını Haqqa ibadətlə, əzəmətli ilahi ziyafətə daxil olmaqla keçirən, ramazan ayında öz gücü, imkanı həddində zikrdən, duadan, təvəssüldən, xüšudan, orucdan və namazdan faydalanan insanların təşəkkür bayramıdır. Bu, müəyyən bir müddəti ibadət və riyazətlə keçirən, ilahi mükafata ümidlə, bağışlanmağa ümidlə Fitr gününə yetən müsəlmanların bayramıdır.

Süveyd ibn Qəfələ İmam Əlinin (ə) səhabələrindəndir. Onun Əmir əl-Mömininin (ə) dostlarından olduğunu yazırlar. O, deyir: Fitr günü İmam Əlinin (ə) evinə getdim. Onun qarşısında süfrə açılmışdı və həzrət (ə) yemək yeməklə məşğul idi. Həzrətin (ə) qarşısına çox sadə yemək qoyulmuşdu. Elə bir yemək idi ki, ən az imkanlı adam belə hazırlaya bilərdi. Misal üçün, bir az süd, bir az da unu qarışdırırdılar. Tam yoxsul yeməyi idi. Dedim: "Ey Əmir əl-Möminin! Siz bayram günü nə az əhəmiyyətli, ucuz yemək yeyirsiniz? Adətən camaat bayram günü ən yaxşı yeməklər yeyirlər. Siz bu yeməklə kifayətlənirsiniz? Həzrət (ə) buyurdu: "Bu gün bayram günüdür. Bu bayram Allah tərəfindən bağışlananlar üçündür. Yəni bu günün bayram olması rəngarəng yeməklər yeməklə, uşaq tək şadlıq etməklə deyil. Bu, ilahi məğfirətə nail olanlar üçün həqiqi bayramdır". Əmir əl-Möminin digər bir kəlamında buyurur: "Bu gün Allahın oruc və namazını qəbul edən üçün gerçək

bayramdır. Hansı gündə Allaha üsyan (günah) olursa, o gün bayramdır".¹ Bizim günah etmədiyimiz gün bayram və şadlıq günüdür. Əlbəttə, Fitr bayramında bir-birimizi təbrik etmək tövsiyə olunmuşdur. Yeni geyimlər geyinmək, o günü bayram və şadlıq etmək tövsiyə olunmuşdur. Amma bu bayramın özəyi mənəviyyata diqqətdən, əfv diləməkdən, Allahdan bağışlanmaq istəməkdən ibarətdir.²

RAMAZAN AYININ MÜKAFATI

Əmir əl-Möminin (ə) Fitr bayramının xütbələrinin birində buyurmuşdur: "Ey camaat! Bu gün elə bir gündür ki, yaxşı əməl sahibləri Allahdan mükafat alır". Orucun mükafatını, ramazan ayının ibadətinin mükafatını, yeyib- içməyin, nəfsani meyllərin qarşısını almağın mükafatını. "Bu gün pisəməllilər ziyankardırlar".³ Pis iş görənlər, yanlış davrananlar belə bir gündə öz pis əməllərinin ziyanını görəcəklər. "Bu gün cəza günüdür. Bu gün qiyamət gününə bənzər gündür. Evinizdən məscidlərə, toplum namaz yerlərinə gedişlə məzarlardan qiyamət səhnəsinə gedişinizi xatırlayın".

Namazxanada namaza dayanmağınızla qiyamətdə Allahın qarşısında dayanmağınızı xatırlayın". Namazxanadan evinizə qayıtdıqda qiyamət meydanından behişt mənzillərinizə qayıtmağınızı xatırlayın". Sonra buyurur: "Ey Allahın bəndələri! Allahın oruc tutan qadın və kişilərə əta edəcəyi ən az şey budur ki, ramazan ayının son günündə bir mələk onları çağıracaq və deyəcək: "Sizə

¹ "Nəhc əl-bəlağə", hikmət 420

² Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

³ "Bihar əl-ənvar", c. 87, səh. 363

müjdə verirəm, ey Allahın bəndələri, günahlarınız bağışlandı".

Bu ramazan ayının mükafatıdır. Düzgün oruca, ruhlu bir əmələ, ixlasla edilmiş ibadətə ramazan ayının son dəqiqələrində, bu əziz ayın son saatlarında belə mükafat verilir. Keçmiş günahların bağışlanması az mükafat deyil.

"Görün, bu gündən başlanan yeni günü necə başlayacaqsınız". Məbada fikirləşəsiniz ki, biz günah edək, növbəti ramazanda bağışlanarıq. Heç kim bilmir ki, növbəti ramazan ayınadək sağ qalacaq, ya yox. ...Bundan başqa, bilərəkdən edilən günah insanın qəlbini qaraldır. Belə bir insan artıq asanlıqla ixlaslı ibadət edə bilmir ki, günahı o ibadətlə yuyulsun. Çalışaq günahlardan uzaq olaq, yaxşı əməllər edək. Bir insanı xoşbəxt edən xüsusiyyət budur.¹

MÜSABİQƏ MEYDANI

Fitr bayramı günü özü Allahın diqqət mərkəzindədir, ilahi məğfirət və rəhmətin nazil olduğu gündür. Bu günün də mübarək ramazan ayının digər günləri kimi qədrini bilmək lazımdır. Bir rəvayətə görə İmam Həsən (ə) Fitr bayramı günü bir yoldan keçirdi. Gördü ki, camaat yığılışıb, bu günün önəminə diqqət vermədən başları öz qafilliklərinə qarışıb. Camaatın yanında dayanıb buyurdu: "Allah-Taala ramazan ayını bəndələri üçün müsabiqə meydanı etmişdir. Bu müsabiqə meydanında Ona itaətlə onun razılığını əldə etmək üçün bir-birinizlə yarışın. Keçən ramazan ayı bəziləri yarışdı, önə keçdilər və qalib oldular. Amma digərləri isə həmin ayda səhlənkarlıq etdilər. (Özlərini ilahi rəhmətə çatdırma bilmədilər) və məyus oldular. Laqeydcəsinə gülən, oyunla məşğul

¹ Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

olanlar təəccüb doğururlar. Yaxşı əməl sahibləri savab xırmanlarını yığıb aparırlar, məhrumlar ziyanı təhvil alırlar". Onların ziyanı öz yaxalarından tutur. Böyük bir gündür. Qiyamət kimi bir gündür. Bu gündə ramazan ayında Allah rızasına nail olanlar Ondan öz mükafatlarını alacaqlar. Bu gün insanın qəflətlə keçirə biləcəyi bir gün deyil. Sonra İmam (ə) sözünü davam etdirərək buyurdu:

"Əgər (maddi) pərdələr götürülsəydi, görərdin ki, yaxşı əməl sahibləri mükafat toplamaqla məşğuldurlar. Pis əməl sahiblərinin başı isə pis əməllərinin nəticəsinə qarışmışdır.^{1 2}

¹ "Bihar əl-ənvar", c. 75, səh. 110

² Ali Dini Liderin Fitr bayramı namazında xütbələri (1383. 8. 24)

Mündəricat

<i>Giriş</i>	3
<i>BİRİNCİ HİSSƏ</i>	9
ƏHKAM VƏ TƏBLİĞ	9
İstihlal – müsbət və vacib bir iş	9
AYIN ƏVVƏLİNİN SÜBUT OLUNMASI YOLLARI	10
RAMAZAN AYINDA YEYİB-İÇMƏYİN HÖKMÜ	12
MÜBARƏK RAMAZAN AYINDA SƏFƏR HÖKMLƏRİ	14
ORUCUN BÜTÜN MƏSƏLƏLƏRİNƏ DİQQƏT ETMƏK	15
FİTRƏNİ NECƏ ÖDƏMƏLİ?	16
FİTRƏNİN ÖDƏNİLMƏSİ İLƏ BAĞLI HÖKMLƏR	17
BAYRAM NAMAZI	18
RAMAZAN AYINDA RUHANİLƏRİN VƏZİFƏSİ	18
RAMAZAN AYI ƏN YAXŞI FÜRSƏTDİR	19
RUHANİ KƏLAMININ TƏSİRİNİN BAŞLICA AMİLİ	19
TƏQLİDDƏ ƏN MÜHÜM MƏSƏLƏLƏRƏ RİAYƏT ETMƏK	20
<i>İKİNCİ HİSSƏ</i>	23
RAMAZAN AYININ FƏZİLƏTLƏRİ	23
GÜNAHDAN UZAQ GƏZƏK	23
DUA VƏ DİQQƏTİN MANEƏLƏRİ	23
RƏHMƏT VƏ MƏĞFİRƏTDƏN İSTİFADƏ ZƏMİNİ	24
İSLAM SİSTEMİNDƏ MÜHİT GÜNAHA BULAŞMIŞ DEYİL	24
GÜNAH GÜNAHDIR	25
MƏLƏKUT ALƏMİNƏ PƏRVAZ VASİTƏSİ	25
BAŞLICA TƏKAMÜL ŞƏRTİ	26
İBADƏTİN FƏLSƏFƏSİ	27

RAMAZAN - YÜKSƏLİŞ ÜÇÜN FÜRSƏT _____	28
NAMAZ – YÜKSƏLİŞ VASİTƏSİ _____	28
RAMAZAN TƏDARÜK AYIDIR _____	29
YENİDƏN BAXIŞ KEÇİRMƏK FÜRSƏTİ _____	31
MÖMİNİN DAİMİ TƏLAŞI _____	33
İNSAN ÖZ HƏKİMİDİR _____	34
MƏNƏVİ FƏLAKƏT _____	36
BƏDBƏXTLİK VƏ ÜZÜQARALIQ _____	38
İXLAS – ÖZÜNÜTƏRBİYƏNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ _____	38
MÜSƏLMANLARIN BÖYÜK BAYRAMI _____	40
NƏFSANİ İSTƏKLƏRİN HƏBSİ _____	40
ÖZÜNÜTƏRBİYƏ FÜRSƏTİ _____	43
RAMAZAN AYI – MƏŞQ SƏHNƏSİ _____	43
İLƏHİ RƏHMƏT BAHARINDAN İSTİFADƏ ETMƏK _____	46
İMAM XOMEYİNİ VƏ RAMAZAN AYI _____	48
İSTİĞFARIN ƏHƏMİYYƏTİ _____	49
YAŞAM MÜHİTİNDƏ RƏHMƏT YAĞIŞI _____	50
İLƏHİ ZİYAFƏT SÜFRƏSİNİN ÜZƏRİNDƏKİLƏR _____	50
MİNACAT VƏ YALVARIŞ AYLARI _____	53
RAMAZAN AYINDA İSTİĞFARA DİQQƏT _____	53
ALLAHA DOĞRU QAYITMAQ VƏ PİSLİKLƏRƏ ARXA ÇEVİRMƏK _____	54
ALLAHLA ÜNSİYYƏT BAHARI _____	55
ALLAHLA ÜNSİYYƏTİN ÖNƏMİ _____	56
ALLAH YOLU - ÇOX YAXIN BİR MƏSAFƏ _____	56
NƏFSANİ İSTƏKLƏRƏ NƏZARƏT _____	57
TƏZKİYƏ VƏ TƏHZİB _____	58
İLƏHİ ZİYAFƏT SALONU _____	59
İNSAN KÖNLÜNÜN HAZIRLANMASI AYLARI _____	62

HAZIRLAŞ SONRA ZİYAFƏTƏ GET _____	62
ÜÇÜNCÜ HİSSƏ _____	64
ORUC TUTMAĞIN NƏTİCƏLƏRİ _____	64
BÖYÜK ORUC NEMƏTİ _____	64
ORUCUN FƏLSƏFƏSİ _____	64
ORUCUN XÜSUSİYYƏTLƏRİ _____	65
ORUC VƏ ONUN MÜXTƏLİF MƏRHƏLƏLƏRİ _____	67
İNSAN TƏKAMÜLÜNÜN ƏSAS DAYAĞI _____	71
ORUC TUTMAQDA MƏQSƏD _____	72
RAMAZAN AYININ NAILİYYƏTİ _____	73
TƏQVA ÜÇÜN ZƏMİN YARATMAQ _____	74
ORUC, TƏQVAYA APARAN PİLLƏKƏN _____	77
TƏQVANIN MƏNASI _____	77
YERİN, GÖYÜN BƏRƏKƏTLƏRİ _____	78
DİQQƏTLİ ORUC _____	80
İRTİCANIN YARANMASINA SƏBƏB _____	80
TƏQVALI CƏMİYYƏTİN MƏZİYYƏTLƏRİ _____	81
DÜNYA VƏ AXİRƏT XOŞBƏXTLİYİNİN AÇARI _____	81
PEYĞƏMBƏRLƏRİN İLK VƏ SON VƏSİYYƏTİ _____	82
YENİLMƏZ SƏDD _____	83
ORUCUN NƏTİCƏSİ _____	83
DÖRDÜNCÜ HİSSƏ _____	85
RAMAZANDA QURAN VƏ DUA _____	85
RAMAZAN, QURANIN NAZİL OLDUĞU AY _____	85
İSLAM MƏRİFƏTİNİ DƏRİNLƏŞDİRMƏK _____	85
QURANLA ÜNSİYYƏTİN MƏNASI _____	86
İSTİĞFARIN TƏSİRİ _____	86
İNSANIN MƏNƏVİ TƏRƏFİNİN TUTQUNLAŞMASI _____	88

DUA VƏ YALVARIŞ CƏMİYYƏTİ _____	93
TƏQVA TƏDARÜKÜ GÖRMƏK AYI _____	93
RAMAZAN AYI DUALARININ TƏSİRİ _____	93
İKİQAT NURANİLİK _____	94
NİKBİN CƏMİYYƏT _____	95
RAMAZAN AYININ BƏRƏKƏTLƏRİ _____	95
ƏMİR ƏL-MÖMİNİNİN (Ə) HƏYATINA DİQQƏT _____	96
RAMAZAN "SƏHİFEYİ-SƏCCADİYYƏ"DƏ _____	97
GÜNAHIN AQİBƏTİ AZĞINLIQDIR _____	99
ÖZ VAİZİMİZ OLAQ _____	101
QƏDR GECƏSİNİN MÜQƏDDİMƏSİ _____	102
QƏDR GECƏSİ İTRƏT VƏ VİLAYƏT GECƏSİ _____	102
İLİN ƏN YAXŞI GECƏLƏRİ _____	103
QƏDR GECƏSİ MİN AYDAN DAHA YAXŞIDIR _____	104
QƏDR GECƏSİNİN QƏDRİ _____	104
KÖNÜLLƏRİ HAZIRLAMAQ _____	105
QƏDR GECƏSİNDƏ ƏN YAXŞI ƏMƏL _____	106
DUA QƏFLƏTDƏN UZAQ OLMAQDIR _____	107
DUA İMANIN GÜCLƏNMƏSİDİR _____	107
DUA VƏ İXLAS RUHUNUN ÜFÜRÜLMƏSİ _____	108
DUA VƏ ÖZÜNÜTƏRBIYƏ _____	108
DUA, ÜMİD RUHUNU ÜFÜRΜƏKDİR _____	109
DUA VƏ HACƏTLƏRİN HƏYATA KEÇMƏSİ _____	109
DUANIN QƏBUL OLUNMASI ŞƏRTLƏRİ _____	110
DUA VƏ GƏNCLİK FÜRƏTİ _____	112
İMAMLARDAN NƏQL OLUNAN DUALAR _____	113
<i>BEŞİNCİ HİSSƏ</i> _____	115
RAMAZAN BAYRAMI _____	115
İBADƏT VƏ BAĞIŞLANMA BAYRAMI _____	115

GERÇƏK BAYRAM	116
FİTRƏT BAYRAMI	117
RAMAZAN AYININ MÜKAFATI	118
MÜSABİQƏ MEYDANI	119